

Ref

Sveriges utvecklings- samarbete på industri- området

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013



National Library
of Sweden

industri-
bistånds-
utredning

SOU 1977:77

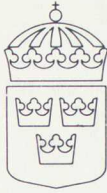
Ref

Sveriges utvecklings- samarbete på industri- området

Betänkande
av 1977 års
industri-
bistånds-
utredning

SOU 1977:77





Statens offentliga utredningar

1977:77

Utrikesdepartementet

Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet

Betänkande av 1977 års industribiståndsutredning
Stockholm

Omslag Carl Axel Virin
ISBN 91-38-03787-4
ISSN 0375-250X
Gotab, Stockholm 1977

Till Statsrådet Ola Ullsten

Regeringen beslöt den 5 maj 1977 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda frågan om Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet.

Till utredningsman utsågs den 9 maj 1977 ambassadör Göran Engblom. Utredningens huvudsekreterare har varit byråchef Gösta Westring, styrelsen för internationell utveckling SIDA, och biträdande sekreterare kanslissekreterarna Mikael Dahl och Gerd Johnsson, utrikesdepartementet. Utredningen har arbetat under namnet 1977 års industribiståndsutredning (IBU 77).

Till stöd vid uppläggningsarbetet och vid utarbetandet av sina förslag har utredningen haft tillgång till dels en referensgrupp med representanter för myndigheter och organisationer, dels en grupp med experter från i första hand berörda departement.

Referensgruppen har bestått av direktören Erik Braunerhielm, Sveriges Industriförbund, direktören Hadar Cars, Svenska Handelskammarförbundet, direktören Ingemar Essén, Sveriges Hantverks- och Industriorganisation, internationelle sekreteraren Sven Fockstedt, Tjänstemännens Centralorganisation, direktören Jan Frykholm, Sveriges Exportråd, pol.mag. Arne Holmberg, Kooperativa Förbundet, pol.mag. Olof Karlander, Lantbrukarnas Riksförbund, överingenjören Petter Narfström, SIDA, samt utredningssekreteraren Bengt Säve-Söderbergh, Landsorganisationen.

I expertgruppen har ingått riksgäldsdirektören Lars Kalderén, departementssekreteraren Ulf Svidén, industridepartementet, riksdagsmannen David Wirmark, utrikesdepartementet, professor Andreas Ådahl, statsrådsberedningen, och kanslirådet Jan Ölander, handelsdepartementet. Kalderén har biträtt utredningen speciellt med insamling av uppgifter om utvecklingsbolag i andra länder och Svidén med utredning rörande frågan om anpassad teknologi.

Utredningen har bedrivits längs följande huvudlinjer:

1. Med hjälp av särskilt tillkallade experter och, i några fall, beskickningarna i respektive land har en undersökning gjorts i elva utländska länder rörande dessa länders problem på industriområdet respektive önskemål om bistånd. Enkäten har kompletterats genom besök av utredningsmannen i Tanzania och Kenya.

2. Utredningsmannen har besökt internationella organisationer och myndigheter i New York, Ottawa och Washington. Vidare har utredningsmannen tillsammans med utredningens huvudsekreterare besökt UNIDO:s

sekretariat i Wien.

3. Utredningen har undersökt det svenska näringslivets möjlighet och villighet att medverka i industriellt samarbete med u-länder genom en intervjuundersökning riktad till 20 större och 16 mindre tillverkande företag samt 15 konsultföretag. Undersökningen har utförts med hjälp av sekreterare Hans Ekdahl, Sveriges Industriförbund, beträffande större tillverkande företag, byrådirektör Lars Andersson beträffande de mindre tillverkande företagen och ingenjör Lennart Lindström beträffande konsultföretagen.

4. Under juni månad organiserade utredningen två seminarier med deltagande av representanter för förvaltning, organisationer, industri och forskning. Det ena seminariet gällde teknologianpassning och det andra former och kanaler för industribeståndet.

5. En undersökning har gjorts rörande andra industriländers bistånd, varvid särskilt studerats uppläggningsen av olika s. k. utvecklingsbolag. Representanter för de nordiska grannländerna, och för Nordiska Investeringsbanken, har på utredningens inbjudan medverkat i det ovan nämnda seminariet om former och kanaler för industribeståndet och redogjort för erfarenheter och förslag till nya insatser på detta område inom respektive land.

I det följande redovisas resultatet av utredningens arbete, som därmed slutförts.

Stockholm den 31 oktober 1977

Göran Engblom

*/Gösta Westring
Mikael Dahl
Gerd Johnsson*

Innehåll

1	<i>Överväganden och förslag</i>	7
1.1	Väsentliga iakttagelser	7
1.2	Överväganden och förslag beträffande SIDA:s verksamhet	12
1.3	Överväganden och förslag rörande möjligheten att inrätta en fond för industriellt samarbete med u-länderna	24
2	<i>Industri och industripolitik i u-länderna</i>	35
2.1	Industri sektorns storlek och struktur	35
2.2	Industripolitiska mål	36
2.3	Grundläggande problem vid industrialisering	37
2.4	Inhemska industripolitiska medel	37
2.5	Internationella industripolitiska medel	38
3	<i>Internationellt samarbete på industriområdet</i>	41
3.1	U-ländernas kollektiva krav	41
3.2	De internationella organisationernas verksamhet	43
3.3	Andra i-länders verksamhet	49
3.4	Utvecklingsbolag i andra i-länder	50
4	<i>U-landsanpassad teknologi</i>	59
5	<i>Efterfrågan på samarbete med Sverige på industriområdet</i>	65
5.1	Allmänt	65
5.2	Mottagarländerna för svenskt bistånd	66
5.3	Övriga u-länder	67
6	<i>Svenskt offentligt stöd till samarbete med u-länderna på industriområdet</i>	69
6.1	SIDA:s verksamhet	69
6.2	Annan offentlig verksamhet	80
7	<i>Svenskt näringslivs utbud</i>	85
7.1	Handels- och investeringsmönstret	85
7.2	Tillverkande företag	86
7.3	Konsultföretag	96

Bilaga 1	<i>Utredningens direktiv</i>	96
Bilaga 2	<i>Utvecklingsbolag i andra i-länder</i>	105
Bilaga 3	<i>Modeller för utvecklingsbolag</i>	123
Bilaga 4	<i>Industribistånd 1977 – en översikt av aktuella insatser genom SIDA</i>	125

1 Överväganden och förslag

1.1 Väsentliga iakttagelser

1.1.1 *Industri i u-land*

Industrisektorn svarar genomsnittligt för ungefär en femtedel av u-ländernas produktion. Andelen sysselsatta inom industrisektorn varierar från några procent i flertalet afrikanska länder till 30–35 procent i länder som Cuba och Indien. Genomsnittet ligger – sedan länge – runt tio procent.

Industrin har ofta en dualistisk struktur: en stor del av investeringar och produktionsvärde faller på kapitalintensiva anläggningar inom basindustrier – olja, gruvbrytning, stål och skog. Parallellt existerar industrier av hantverkskaraktär som svarar för huvuddelen av sysselsättningen inom sektorn.

U-ländernas individuellt och kollektivt uttalade vilja är att öka sin industriproduktion för att därigenom uppnå ett antal övergripande mål för utvecklingspolitiken: nationellt oberoende, ekonomisk tillväxt, förbättrad betalningsbalans, ökad sysselsättning, regional utveckling och jämnare inkomstfördelning. Det har ofta visat sig omöjligt att uppnå alla dessa, delvis inbördes motstridiga mål.

I praktiken är det svårt att urskilja ett enhetligt mönster vid u-ländernas val av metoder för att öka industriproduktionen (typ och storlek av industri, inhemsk alt. internationell marknad).

Gemensamt för u-länderna tycks, oavsett samhällssystem, vara en i allmänhet positiv inställning till import av utländsk teknologi och behov av utländskt kapital för att påskynda industriutvecklingen. Däremot skiljer sig attityderna i fråga om former för samarbete med utländska företag. Skillnader föreligger också i förmågan att i praktiken övervaka inflödet av utländskt kapital och kunnande. Med detta problem sammanhänger bristen på tekniskt kunnande och utbildad arbetskraft på alla nivåer.

1.1.2 *Grundläggande problem vid u-ländernas industrialisering*

I försöken att förverkliga huvudmålet för industrialiseringspolitiken – att öka produktionen av industrivaror – stöter u-länderna på en mängd hinder. Dessa "flaskhalsar" är avhängiga av ekonomiska, sociala och kulturella faktorer och varierar i sammansättning och betydelse.

Bland de grundläggande hindren kan följande urskiljas:

1. brist på utbildad arbetskraft och företagsledare

2. brist på kapital
3. små inhemska marknader
4. brist på utländsk valuta
5. bristande kännedom om och kontakt med marknader i i-länder
6. otillräcklig infrastruktur.

I de fattigare u-länderna hindras industrialiseringsprocessen ytterligare av bristande kapacitet att välja teknologi samt bristande förmåga att identifiera tänkbara industriprojekt och genomföra erforderliga förundersökningar.

De grundläggande hindren enligt ovan får ofta till konsekvens att existerande industrier arbetar långt under sin kapacitet.

1.1.3 U-ländernas önskemål på industriområdet – kollektivt och bilateralt

U-ländernas kollektivt framförda krav rörande konkreta åtgärder från i-ländernas sida för att främja industriutvecklingen i u-landsvärlden är av sent datum. Först i och med UNIDOs andra generalkonferens i Lima i mars 1975 konkretiserades u-ländernas industrialiseringsönskemål och formulerades i ett antal specifika "krav" riktade mot i-länderna och FN-systemet.

Det övergripande målet för de åtgärder som krävs i den s. k. Lima-deklarationen är att u-länderna år 2000 skall svara för 25 procent av världens industriproduktion mot 7 procent 1975.

Kraven på åtgärder kan för översikts skull grupperas enligt följande:

1. biståndspolitiska åtgärder omfattande finansiellt och tekniskt bistånd för industrialiseringen
2. handelspolitiska åtgärder syftande till att få ökad tillgång till i-ländernas marknader, samt
3. närings- och strukturpolitiska åtgärder som bl. a. inrymmer önskemål om att i-länderna allmänt skall främja inhemska företags investeringar i u-länderna givet att investeringsprojekten ligger i linje med värdlandets utvecklingsplaner.

I sina bilaterala kontakter med Sverige önskar u-länderna i allmänhet – vare sig de tillhör kretsen av programländer eller ej – samarbete med svensk industri, gärna med någon form av svensk statlig medverkan.

Efterfrågan på industribistånd har ökat kraftigt under de senaste åren. Denna efterfrågan har delvis kommit att ändra karaktär, och flertalet programländer önskar numera ett direkt svenskt engagemang i arbetet på att starta industriföretag och driva dem.

1.1.4 Olika former för utvecklingssamarbete inom industrisektorn

Utvecklingssamarbetet inom industrisektorn kan ta olika former och passera genom olika kanaler. Det kan avse stöd till uppbyggande av nya industrier och stöd till en rationalisering av redan existerande industri. Sverige kan genom sin insats syfta till att främja industrin i mottagarlandet eller att främja utvecklingen inom någon annan sektor, t. ex. undervisning eller transportväsende, som indirekt skapar förutsättningar för industriell verksamhet.

Utredningen har endast befattat sig med den förstnämnda gruppen. Inom densamma kan man urskilja en rad olika komponenter, nämligen:

- a. sektor- och delsektorstudier, branschundersökningar etc.,
- b. identifiering och utvärdering av enskilda projekt (förundersökningar),
- c. projektledning i investeringsfasen och företagsledning i driftsskedet,
- d. finansiering av varor och tjänster av olika slag för industriprojekt i u-länderna genom gåvor eller lån på mjuka villkor,
- e. stimulans till överföring av kapital och teknologi inom ramen för ett direkt samarbete (joint venture) mellan företag i i- och u-länder,
- f. förmedling av kontakter med finansiärer och medverkan att bilda konsortier när investeringens storlek så kräver,
- g. utveckling av u-landsanpassad teknologi,
- h. uppbyggande av institutioner i u-länder som stöder industrialiseringsprocessen där – exempelvis standardiseringskommissioner, patentverk, utvecklingsbanker, konsultföretag, bank- och försäkringsväsen, fackliga organisationer,
- i. utveckling av kapacitet för teknologival och förhandlingar,
- j. utbildning,
- k. stöd till marknadsföring (såväl internt i landet som på export).

1.1.5 SIDA:s verksamhet

På det bilaterala biståndsanslaget har insatserna inom industrisektorn tagit ett ökat utrymme. Enligt redovisningen till OECDs utvecklingskommitté DAC utgjorde indistribiståndet bara två procent av utbetalningarna genom SIDA år 1970. Insatserna har därefter vuxit och nådde vid 70-talets mitt en nivå om cirka 20 procent av utbetalningarna genom SIDA. Den kraftiga ökningen förklaras till en inte ringa del av några få större satsningar – Bai Bang-projektet i Vietnam samt insatser i Tanzania.

SIDA:s verksamhet på industriområdet består av insatser av så gott som samtliga de slag som räknas upp i avsnitt 1.1.4. Några typer av insatser lämpar sig emellertid mindre väl för offentlig biståndsverksamhet. Hit hör stimulans till överföring av kapital och teknologi inom ramen för s. k. joint ventures samt anskaffning av riskvilligt kapital från andra finansiärer än de företag som engagerat sig i ett joint venture. Det är alltså främst funktionerna e. och f. i uppräknningen under 1.1.4 som inte brukar ingå i det offentliga biståndet och som hittills inte heller tillhandahållits av SIDA.

1.1.6 Svenska företags verksamhet i u-länderna – handel och investeringar

Den svenska exporten till u-länderna har ökat kraftigt under senare år och uppgick 1975 till 12,6 procent av totalexporten mot nio procent 1970. Latinamerika som traditionellt varit en betydelsefull marknad för svensk export mottar en tredjedel, OPEC-länderna också en tredjedel (med snabbt växande tendens) och övriga u-länder i Asien och Afrika återstoden, varvid merparten dock går till ett fåtal länder.

De svenska u-landsinvesteringarna är koncentrerade till ett fåtal rikare u-

länder. Latinamerika (då framför allt Argentina, Brasilien och Mexico) har mottagit huvuddelen av investeringarna, men en växande andel har under 1970-talet fallit på OPEC-länderna. Programländerna för det svenska biståndet har mottagit få svenska produktionsinvesteringar.

Det viktigaste motivet för svenska u-landsinvesteringar har hittills varit att företagen på grund av tullhinder eller andra importbegränsande åtgärder riskerat att förlora en redan upparbetad marknad om man inte startat lokal tillverkning. Investeringarna kan därför sägas ha haft en huvudsakligen defensiv karaktär.

De svenska u-landsinvesteringarna har till alldeles övervägande del gjorts i tillverkande industrier.

1.1.7 De svenska företagens intresse för samarbete med u-länderna

I samband med 1971 års industribiståndsutredning (SOU 1972:90) gjordes en utförlig undersökning rörande svenska företags engagemang i u-länderna. De synpunkter och tendenser som där redovisas (sid. 151–191) överensstämmer i stora drag med vad som framkommit vid de enkätundersökningar, som genomförts av 1977 års utredning och vars resultat i denna del redovisas i avsnitt 7.2 och 7.3. Samtliga större företag som omfattas av den nu genomförda enkätundersökningen har förklarat sig intresserade av att medverka i utvecklingsprojekt under förutsättning att ersättningsfrågorna kan lösas på ett tillfredsställande sätt. De faktorer som främst begränsar företagens möjligheter till ett vidgat engagemang i u-länderna är dels finansieringsproblem, d. v. s. svårigheterna att erbjuda konkurrenskraftiga krediter vare sig det gäller export av utrustning eller tjänster, dels knappheten på personal. De mycket viktiga kreditproblemen omfattas ej av denna utredning.

Företagen är beredda att medverka i u-landsprojekt i en rad olika former: genom leveranser av utrustning, inklusive leveranser av nyckel-färdiga anläggningar; genom att under vissa förutsättningar ställa tjänster till förfogande avseende planeringshjälp, processkunskande, produktkontroll, administrativa system, igångkörning av industrianläggningar, driftsledning och utbildning; genom försäljning av licenser och know how, framför allt som en del av ett mera långtgående samarbete med en u-landspartner; slutligen genom riskkapitalsatsning i produktiva företag.

Även flertalet av de intervjuade medelstora och mindre företagen förklarar sig intresserade av ökat engagemang av utrustning men flera företag säger sig jämväl beredda att sälja tjänster och lämna olika former av tekniskt bistånd exempelvis i form av rådgivning om lämplig produktionsutrustning för ett enskilt industriprojekt samt planering och igångkörning av industrier. En starkt begränsande faktor för insatser av nämnt slag från denna kategori företag är bristen på personella resurser. En annan återhållande faktor är bristen på erfarenhet och kunskaper om u-länderna.

De av utredningen intervjuade konsultfirmorna har också stort intresse för ökat engagemang i u-länderna. Den svenska konsultbranschen är visserligen i huvudsak inriktad på den inhemska marknaden men för ett antal företag, några med stark teknisk specialisering, erbjuder sig en växande internationell efterfrågan där u-landsmarknaden är betydande. SIDAs upphandling av

konsulttjänster växer, internationella biståndsorgan får undan för undan större resurser för köp av tjänster och de rikare u-länderna uppträder mer och mer som beställare. Flera svenska konsultföretag har förvärvat stor erfarenhet av u-landsproblem inom vissa regioner, särskilt då Mellanöstern. Konsultföretagen kan bl. a. medverka i projektidentifiering, förinvesteringsstudier, projektering av anläggningar inklusive utarbetandet av entreprenadhandlingar och övervakning av uppförandet av anläggningar, samordning av leveranser av nyckelfärdiga industrier, upphandling och anbudsvärdering, kontraktsadministration samt utbildning.

Problemen för konsulterna har bestått i förhållandevis höga försäljningskostnader samt svårigheter beträffande betalningar. Till detta kommer kreditfinansieringsproblemen. Konsultföretagen redovisar samma svårigheter som tillverkande företag då det gäller att intressera svensk personal för vistelse under längre tid i u-länder. Företagen kan och vill offerera den opartiska kunskap de besitter på en lång rad områden av betydelse för u-länderna och ser det önskvärt att kunna introducera sig på u-landsmarknaden genom SIDA:s förmedling.

Alla intervjuade kategorier av företag understryker önskemålen om ökade kontakter med SIDA.

1.1.8 Syntes av gjorda iakttagelser

Utredningsmaterialet bekräftar tidigare gjorda iakttagelser om ökad efterfrågan på insatser från Sveriges sida för att hjälpa u-länderna med deras industriella utveckling. Svenskt näringsliv kan – under vissa förutsättningar – väntas visa ett ökat intresse för etablering i u-länderna och för överföring av resurser i olika former för industriprojekt i u-länderna. SIDA ger ett ökande industribistånd och kan ytterligare utveckla sin verksamhet på detta område. Några typer av insatser, stimulans till teknik- och kapitalöverföringar samt förmedling av riskvilligt kapital, lämpar sig mindre väl för offentligt bistånd. Sådana insatser efterfrågas av u-länderna och skulle också kunna ha en positiv effekt på svensk ekonomi. Regeringen är, enligt uttalande i direktiven, beredd att överväga insatser på industriområdet också i andra fattigare u-länder än dem som ingår i det direkta biståndssamarbetet.

Mot denna bakgrund vill utredningen söka sig fram längs två huvudlinjer när det gäller förslag till åtgärder för att främja u-ländernas industriella utveckling.

För det första vill utredningen öka SIDA:s kapacitet att förmedla bistånd till industriell utveckling i mottagarländerna. Som framhållits i direktiven (bilaga 1.) förutsätter ett effektivt svenskt stöd till u-ländernas industrialisering att de erfarenheter och det kunnande som finns hos det svenska näringslivet tas till vara. Åtgärder bör vidtas för att göra denna resursbas mera tillgänglig för u-länderna genom SIDA:s förmedling. Förslagen i denna del redovisas närmare i avsnitt 1.2.

För det andra skulle det svenska näringslivet också kunna engageras i u-ländernas industrialisering genom ett direkt samarbete med företag i de fattigare u-länderna. Utredningen föreslår därför att ett organ inrättas i Sverige för att främja uppkomsten av tillverkande företag i sådana u-länder genom att stimulera till överföring av kapital och kunnande från svensk industri. Överväganden och förslag i detalj presenteras i avsnitt 1.3.

1.2 Övervägande och förslag beträffande SIDA:s verksamhet

1.2.1 U-landsanpassad teknologi

Frågan om en u-landsanpassad teknologi bör inordnas i och samordnas med den normala biståndsverksamheten. Det innebär att frågan om en för mottagarlandet anpassad teknologi måste vara en mycket viktig faktor vid alla svenska biståndsinsatser som rör överföring av industriellt kunnande till u-länder. En viktig uppgift för biståndet bör även vara att stimulera till utveckling av u-landsanpassad teknologi för andra ändamål än sådana som har direkt samband med biståndsfinansierade projekt.

Den integrerade synen på denna fråga gör att utredningen inte finner det lämpligt eller önskvärt att i Sverige inrätta någon ny organisation för u-landsanpassad teknologi.

På teknologianpassningsområdet måste huvudansvaret ligga hos u-länderna själva. Det är u-ländernas sak att i högre grad än hittills kräva att i-landsföretagen anpassar den teknologi som skall importeras. U-länderna måste själva utarbeta riktlinjer och formulera krav på den teknologi som skall importeras. Det är för övrigt på samma sätt som vi i Sverige har arbetat då det gäller att kräva en anpassning av industriprodukterna för att tillgodose nya krav på konsument- och miljöskydd, säkerhetsrisker etc.

Sverige skulle på begäran kunna bistå programländerna med stöd till att utveckla en inhemsk kapacitet att värdera och mottaga den teknologi som skall importeras. Genom att utveckla ett inhemskt teknologiskt kunnande och finna lämpliga former härför skulle också u-länderna kunna ställa större krav på leverantörer av varor och tjänster.

Anpassad teknologi gäller inte bara en vara eller maskinerna som tillverkar varan. Det gäller i minst lika hög grad sådana områden som internt transporter, lagerhållning, service, företagsledning, distribution etc. I själva verket torde det ofta förhålla sig så att det inte finns några realistiska alternativ till själva industriprocessen (t. ex. papperstillverkning, aluminiumsmältverk). Där- emot finns mycket att göra vad gäller kringaktiviteter och administrativa funktioner.

Även om det inte finns skäl att inrätta någon separat svensk institution för att hantera frågan om u-landsanpassad teknologi finner utredningen det naturligt och angeläget att, mot bakgrund av behoven och den växande uppmärksamhet som internationella organisationer och u-länderna visat för anpassad teknologi, åstadkomma en mer samlad och samordnad svensk insats. Den integrerade syn på teknologianpassningsfrågan som utredningen ovan gjort sig till tolk för gör att utredningen finner det naturligt att SIDA får ansvar för en sådan insats. Med hänsyn till frågans komplexa natur finner utredningen det vidare vara riktigt att insatserna till en början ej görs i alltför stor skala. Som 1971 års industribiståndsutredning framhöll i sitt betänkande (SOU 1972:90, sid. 48) bör det vara möjligt för SIDA att samverka med styrelsen för teknisk utveckling (STU) när det gäller svenska uppslag avseende teknisk forskning och utveckling. STUs utvecklingsenhet har en stor erfarenhet av stöd åt forsknings- och utvecklingsverksamhet inom olika behovsområden (t. ex. livsmedelsteknik, träteknik, transportteknik). Denna erfarenhet och det system för bidragsgivning som anlitas inom STU bör kunna nyttiggöras i SIDA:s arbete.

Sammanfattningsvis bör enligt utredningens uppfattning SIDA:s verksamhet gå ut på följande:

1. Utredningar om möjligheten att utforma projekt som stöds av SIDA på ett sätt som passar mottagarlandets förhållanden och utvecklingspolitik. När mottagarlandet begär hjälp med sådana förstudier föreligger ingen skillnad mellan mottagarlandets uppfattning och SIDA:s strävan att bevaka möjligheterna till teknikanpassning. Utredningen finansieras då i likhet med annat bistånd till mottagarlandet inom de finansiella ramar som givits för biståndssamarbetet med landet i fråga. I andra fall kan SIDA vilja tränga djupare än mottagarlandet i sökandet efter tekniska lösningar som är speciellt anpassade till u-landsförhållanden i allmänhet. Man kan tänka sig att låta kostnaden för sådana utredningar som har ett mera allmänt u-landsintresse falla på anslagsposten Särskilda program i stället för att belasta det närmast berörda mottagarlandets ram.
2. Stöd till programländerna för att skapa inhemsk kapacitet att värdera den teknologi som skall importeras.
3. Bidrag till UNIDO för att stödja utredningar, rådgivning, information och utbildning om möjligheterna att överföra en industriell teknologi till u-länderna som är väl anpassad till deras behov och önskemål.
4. Bevakning av pågående arbete om anpassad teknologi i internationella organisationer, vissa tongivande offentliga och enskilda institut och företag utomlands.
5. Inventering av pågående arbete inom svensk forskning och industri för att ta fram anpassad industriell teknik.
6. Information till institutioner och företag i Sverige om resultaten av SIDA:s arbete enligt 4. och 5. ovan.
7. Stöd till forsknings- och utvecklingsarbete, såväl i Sverige som i programländerna, som syftar till att ta fram anpassad teknologi. Stödet kan lämnas till företag i Sverige och u-länderna och kan avse utveckling av prototyper, provtillverkning, testning och marknadsundersökningar. Verksamheten bör emellertid till en början bedrivas i liten skala och med försiktighet så att stöd inte utgår till en utvecklingsverksamhet som får anses falla inom ramen för normal kommersiell verksamhet. En nära kontakt bör etableras och upprätthållas med de myndigheter och institutioner i programländerna som sysslar med teknologianpassningsfrågor. Det är angeläget att SIDA i detta sammanhang också håller nära kontakt med styrelsen för teknisk utveckling, STU.
8. Åtgärder för att samordna insatser i Sverige av intresse för utvecklingen av en för u-länderna anpassad industriell teknologi; en samrådsgrupp med representanter för myndigheter, forskning och företag skulle vara tillräcklig.
9. Som framgår av kapitel 4 sid 59, sysslar i dag ett stort antal multilaterala organisationer med frågor som i ett eller annat hänseende berör teknologianpassningsområdet. Utredningen finner det för sin del naturligt att Sverige på det internationella planet verkar för en samordning av den verksamhet som bedrives av dessa organisationer.

1.2.2 Småindustristöd

Småindustristödet lämnas i dag till flera länder framför allt i Södra Afrika. Utbetalningarna för detsamma väntas under de närmaste åren öka. Småindustristödet har hittills främst bestått i stöd för uppbyggande av s. k. industribyar, konsultutredningar samt expertbistånd. SIDA har även arbetat med att söka skapa möjligheter för företagare i mottagarländerna att direkt få tillgång till svenskt företagskunnande. SIDA samarbetar härvid i första hand med Stockholms Läns Företagarförening, men också med privata företag som förmedlar kontakter mellan småindustriföretag i Sverige och mottagarländerna genom s. k. systerindustriavtal. Utredningen förutsätter att hittills gjorda insatser efter hand göres till föremål för utvärdering.

Åtskilliga av programländerna har visat stort intresse för stöd åt småindustrisektorn och intresset väntas öka.

Mottagarländernas intressen för ett utökat stöd till småindustrin torde förklaras av en strävan att åstadkomma en allsidig utveckling av näringslivet och en riskspridning i fråga om sysselsättning och sortiment. En diversifiering och decentralisering av näringslivet ger också andra välfärdseffekter. Behovet av ökat stöd till småindustrisektorn har påpekats i en av Världsbanken i mars 1977 publicerad rapport, "Employment Creation and Small Enterprise Development" (Doc. R77-76). I denna framförs tesen att småindustri i allmänhet har större effekt på sysselsättningen än industri i större skala. I rapporten redovisas planer på en kraftig ökning av Världsbankens stöd åt småindustrisektorn.

Utredningen har genomfört en undersökning rörande intresset hos ett 20-tal mindre och medelstora svenska företag för engagemang inom ramen för det svenska industribiståndet. Flertalet företag har uttryckt intresse för olika former av engagemang exempelvis i form av leveranser av utrustning, genom försäljning av know how samt genom utbildning av personer från mottagarländerna. Företagen redovisar brist på erfarenheter från mottagarländerna. Samtliga har svårt att ställa personal till förfogande under längre tidsperioder.

De mindre svenska företagen är normalt inte intresserade av att satsa riskkapital i u-länderna. Mottagarländerna för svenskt bistånd efterfrågar som regel ej heller detta. Vad mottagarländerna i första hand önskar är:

- a. hjälp att identifiera projekt och göra erforderliga förundersökningar;
- b. hjälp beträffande val av lämplig utrustning samt lämpligt råmaterial för viss produktion. Självfallet kan det därvid ofta bli aktuellt att leverera utrustning från Sverige antingen i form av enstaka maskiner eller kompletta fabriker på turn-key basis. Det kan ej uteslutas att intresse jämväl kan föreligga från mottagarländernas sida att i enstaka projekt ta emot begagnad utrustning, självfallet då under förutsättning att erforderliga garantier kan lämnas för tillförsel av reservdelar. Denna typ av leveranser kan ge mottagarlandet möjlighet att få en ur den egna marknadens synpunkt tillfredsställande kvalitet och kapacitet med väsentligt lägre betalningsbalanspåverkan;
- c. expertbistånd avseende rådgivning beträffande produktion, administration och försäljning av slutprodukten;
- d. utbildningsinsatser av olika slag;

- e. stöd till uppbyggande av institutioner såsom utvecklingsbanker, institutioner för projektidentifiering och förundersökningar, särskilda småindustriorganisationer, kvalitetskontrollorganisationer etc.

Redan i dag lämnas inom ramen för småindustristödet i viss utsträckning bistånd till mottagarländerna inom samtliga ovan angivna områden. Utredningen anser det angeläget att SIDA ges kapacitet att vidareutveckla stödet till småindustrier i takt med ökande önskemål härom.

Mot ovan angivna bakgrund önskar utredningen föreslå följande.

I. Starka och väl fungerande institutioner i mottagarländerna är på sikt en förutsättning för ett framgångsrikt småindustristöd. Utredningen förordar därför en fortsättning av såväl tekniskt som finansiellt stöd till utvecklingsbanker, småindustriorganisationer m. fl. institutioner av betydelse för mottagarländernas förmåga att utveckla småindustrin.

II. En undersökning inom vissa branscher bör göras rörande tillgängligheten i Sverige av

1. personal, bl. a. företagsledare, verkmästare, förmän, marknadsförare och administratörer, som är kompetenta och intresserade av att ställa sina tjänster till mottagarländernas förfogande,
2. för mottagarländerna intressant och tillämplig teknik, varvid sådan som är arbetsintensiv är av särskilt intresse,
3. tillgång på kompletta anläggningar som är i gott skick men som av olika anledningar ej längre kommer till användning i Sverige,
4. företag som är beredda att i mån av önskemål från mottagarländernas sida under långtidsavtal med SIDA ställa sitt kunnande till förfogande för planering, projektering, uppsättning och igångkörning av industrier.

Som redovisades ovan framkom vid undersökningen rörande små och medelstora företags intresse för engagemang i mottagarländerna att en flaskhals ofta är de svenska företags brist på personal. Uppmärksamhet bör därför ägnas åt att söka finna lösningar på detta problem för att möjliggöra varaktiga insatser på det tekniska biståndsområdet i mottagarländerna från berörda företags sida. Ett långtidsavtal som ovan föreslagits är måhända en lösning, som skulle göra det möjligt för företaget ifråga att anställa mer personal och därmed få kapacitet för insatser i mottagarländerna. Kostnaderna för anskaffning av sakkunskap i Sverige anses allmänt höga. SIDAs utredning bör beakta denna aspekt i syfte att utnyttja lokal expertis och kanske småindustri-expertiser från andra u-länder.

Mottagarländerna bör på lämpligt sätt informeras om resultatet av undersökningen för att därigenom underlätta för dem att ange önskemål om bistånd inom småindustriområdet.

III. Under de senaste åren har inletts försök med vad som kommit att kallas system-industriarrangemang. Systemet innebär i korthet att man i Sverige på basis av från mottagarländerna framförda önskemål sökt sammanföra svenska mindre företag med motparter i dessa länder. Arbetet står ännu i sin början och det är därför alltför tidigt att uttala sig om resultatet av ansträngningarna. Utredningen bedömer försöksverksamheten intressant och anser att den bör fortsättas. Utredningen förutsätter att en utvärdering så småningom göres.

IV. Projekt för utveckling av småindustri måste grunda sig på förstudier, som analyserar projektets överensstämmelse med u-landets övergripande utvecklingsmål och det enskilda projektets genomförbarhet. Svensk expertis bör kunna verksamt bidra till sådana förstudier. I en studie av angivet slag måste självfallet också ingå en undersökning rörande avsättningsmöjligheterna för produkten vare sig det är fråga om marknadsföring på export eller intern distribution i landet.

V. I syfte att förstärka och vidareutveckla samarbetet med medelstora och små svenska företag bör SIDA bygga upp ett nät för närkontakter med dessa företag. SIDA har redan idag etablerat sådana kontakter med några företagareföreningar, särskilt då med Stockholms Läns Företagareförening. Ett kontaktnät på riksplanet kan lämpligen byggas upp via företagareföreningar, handelskamrar och s. k. expoorganisationer. Utredningen finner det vidare angeläget att några tjänstemän inom de organisationer med vilka SIDA etablerar närmare kontakt på lämpligt sätt t. ex. genom resor beredes tillfälle att inhämta erfarenheter från våra mottagarländer.

VI. För att förbättra förutsättningarna för mindre och medelstora företag och dess personal att göra efterfrågade insatser i mottagarländerna bör utbildningsinsatserna riktade mot denna resursbas i Sverige ytterligare intensifieras. Dessa insatser kan ske i form av kurser etc. avseende bl. a. utbildning rörande förhållandena i mottagarländerna, utbildning i språk etc.

1.2.3 Utbildning

Utbildningsinsatser brukar ingå som en viktig del i industriprojekt som finansieras av SIDA. Utredningen tillstyrker att SIDA även framdeles bevakar utbildningsbehoven i samband med förstudier till projekt och att kostnaderna för utbildning, som ofta uppgår till betydande belopp, beaktas i investeringskalkylen för projektet.

Utredningen vill också understryka behovet av en nära samverkan mellan SIDA och den i avsnitt 1.3 nedan föreslagna fonden i frågor som gäller utbildning i anslutning till de projekt som finansieras av fonden. Ofta kan utbildningsbehoven vara av en sådan allmän karaktär, t. ex. behov av yrkesutbildning för mekaniker, svetsare, elektriker och byggnadsarbetare, att utbildningsverksamheten inte kan, och inte bör, organiseras inom ramen för ett enskilt industriprojekt utan bör hänföras till u-landets allmänna undervisningsprogram. I sådana fall kan SIDA inom ramen för en diskussion med mottagarlandet om biståndssamarbetet peka på sådana allmänna utbildningsinsatser såsom nödvändiga för en framgångsrik industriell utveckling.

SIDA bör också inom ramen för Särskilda program kunna fortsätta ett samarbete med olika internationella organisationer – ILO, UNIDO, UNCTAD för att nämna några med vilka ett samarbete inletts – i syfte att genom utbildningsinsatser underlätta u-ländernas industriella utveckling. Inom ramen för anslagsposten Särskilda program bör SIDA också kunna inleda ett samarbete med det bolag för export av utbildningstjänster som håller på att bildas av staten och näringslivet (jämför prop. 1976/77:83, sid. 44–45). SIDA skulle av bolaget kunna beställa ett arbete som gick ut på att

med hjälp av berörda svenska utbildningsorgan framställa lämpligt material för yrkesundervisning i u-länderna.

Många svenska företag bedriver idag en utbildningsverksamhet inriktad mot u-länderna. Detta gäller främst de större företagen. Verksamheten kan vara förlagd antingen till moderbolaget i Sverige eller till dotterbolag i ett u-land. Flera av de intervjuade företagen har sagt sig beredda att inom ramen för industribiståndet utvidga sin utbildningsverksamhet om ersättning härför erhålles. Även flera medelstora och mindre företag, som idag ej bedriver utbildningsverksamhet i egen regi har vid intervjuundersökningarna förklarat sig villiga att medverka i utbildningsansträngningarna exempelvis genom att ta emot praktikanter vid sina fabriker i Sverige. Utredningen finner det angeläget att ovannämnda resurs, där så befins lämpligt och möjligt, tillvaratas.

1.2.4 Förhandlingsbistånd

I avsnittet rörande teknologiöverföring har tanken väckts att SIDA borde hjälpa till att förstärka mottagarländernas kapacitet att välja lämplig teknik – inhemsk eller importerad.

Landet måste emellertid inte bara välja teknik. Det gäller också att hitta en lämplig utländsk samarbetspartner och att söka uppnå en överenskommelse på rimliga villkor med denne. Urvalsmetoden och förhandlingspunkterna har vissa gemensamma drag med upphandlingen av varor och tjänster på den internationella marknaden.

I många fall är det emellertid varken möjligt eller lämpligt att tillämpa ett ordinarie upphandlingsförfarande. Ett långsiktigt, nära samarbete mellan självständiga företag kan sällan köpas i ett sammanhang och för ett fast pris. Typiskt för de industriella samarbetsavtalen är i stället att parterna söker skapa incitament till gemensamma ansträngningar t. ex. genom att bilda ett bolag eller med andra medel skapa ömsesidigt intresse för fortsatt samverkan. Att döma av u-ländernas uttalanden i internationella sammanhang och av svar beträffande de u-länder som ingått i utredningens enkät, accepterar dessa, på vissa villkor, att intressenter i u-landet bildar gemensamma företag, joint ventures, med utländska partners. De myndigheter i u-landet som övervakar sådana gemensamma företag, och den lokala intressenten, befinner sig ofta i ett förhandlingsmässigt underläge i förhållande till den tilltänkta utländska partnern. SIDA har vid några tillfällen ställts inför frågan om myndigheten bör engagera sig i en förhandling av nu nämnt slag. Frågan har varit aktuell i några fall i Tanzania, vars regering sagt sig intresserad av SIDA:s aktiva medverkan i olika industriprojekt. Uttrycket "concerned participation" har nämnts. I allmänhet har frågan aktualiserats i samband med projekt där ett svenskt företag övervägt att gå in som partner. SIDA har hittills i princip valt att inte direkt delta i sådana förhandlingar. Detta är enligt utredningens mening ett klokt val. Viljan att bistå mottagarländerna vid förhandlingar bör hellre ta formen att SIDA förmedlar det slags expertis som kan hjälpa u-landet i den aktuella förhandlingen. Utredningen vill också peka på risken för internt svenska konflikter som skulle uppstå om SIDA själv skulle engagera sig på u-landets sida i förhandlingar med svenska företag om industriellt samarbete.

Hjälp vid förhandlingar kan lämnas av enskilda individer, konsultföretag eller andra opartiska organ som är beredda att ställa upp på u-landets sida i förhandlingen. De kunskaper som krävs gäller bara till en del kunskaper om den bransch det är fråga om: därtill kommer erfarenhet av internationell finansiering och kommersiella samarbetsavtal. Som tillägg till utredningens tidigare förslag att SIDA bör hjälpa u-länderna vid valet av teknologi vill utredningen föreslå att SIDA också medverkar till att förmedla och finansiera hjälp i andra frågor rörande förhandlingar med utländska partners i industriprojekt.

Utredningen anser att SIDA bör kunna öka sin beredskap att förmedla förhandlingsbistånd. Några tänkbara sätt antyds här:

- a. SIDA skulle kunna sluta ett samarbetsavtal med FNs center för transnationella företag (UNCTNC) för att kunna göra s. k. multibiinsatser.
- b. SIDA skulle också kunna etablera ett samarbete med några institutioner i Sverige som kan och vill medverka vid mottagarländernas förhandlingar med utländska investerare.

Beredskapen skulle kunna bestå i att institutionen, eventuellt med stöd från SIDA, skaffar sig viss fast anställd sakkunskap, som i sin tur etablerar ett kontaktnät med andra sakkunniga personer. Institutioner som nämnts såsom tänkbara kontaktförmedlare är Svenska Handelskamarförbundet och Senior Service,¹ som skulle kunna förmedla kontakt med kommersiellt och juridiskt erfarna personer, samt Institutet för Internationell Ekonomi vid Stockholms Universitet som skulle kunna ge anvisning på personer med möjlighet att ge råd om samhällsekonomiska kalkyler. SIDA skulle också med detta institutionella samarbete kunna hjälpa till med utbildningsverksamhet och utredningar av mera allmän karaktär av betydelse för u-ländernas industriella samarbetsavtal.

1.2.5 Expertrekrytering inom industriområdet

Mottagarländerna efterfrågar i viss utsträckning experter från Sverige på industriområdet. Det kan förväntas att denna efterfrågan i vart fall från vissa av länderna kan komma att öka under de närmaste åren. Flera av mottagarländerna understryker att experter på industriområdet i första hand bör komma från industrin, vare sig denna är statlig eller privat. Sverige har hittills tillhandahållit relativt få experter inom industriområdet. Som framgår av tabell 6.4 och 6.5 i avsnitt 6.1.4 uppgick antalet fältuppdrag inom industrisektorn förmedlade av SIDA åren 1970-1977 till sammanlagt 634, varav något över hälften rekryterats för insatser i det bilaterala biståndsarbetet och återstoden för insatser via multilaterala projekt.

SIDA har pekat på problem framför allt då det gäller rekrytering av experter från industrin för långtidsuppdrag. För kortare uppdrag om upp till sex månader har det visat sig något lättare att rekrytera. De problem som SIDA mött på ifrågavarande område har framför allt gällt trygghets- och meritvärderingsfrågor. Även "medföljande make-problemet", d. v. s. svårigheterna för maken till den som tar u-landstjänst att dels få ledigt från sitt eget arbete i Sverige, dels få sysselsättning i u-landet har under senare år alltmer kommit i

¹ En sammanslutning av personer som tidigare innehaft ledande positioner i svenskt näringsliv och offentlig förvaltning.

förgrunden. Vidare pekar SIDA på de särskilda problem som hänger ihop med rekrytering av personal i ledande ställning från den privata industrin, och som gäller både löneanspråk och svårigheter att finna tillfälliga ersättare.

För rekryteringen av förmän och yrkesskickliga arbetare gäller att u-länderna i regel inte begär att få denna typ av personal för enstaka expertuppdrag. Däremot förekommer förmän och arbetare inom fredskåren. SIDA ser f. n. över de allmänna anställningsvillkoren för denna personalkategori och räknar med att översynen skall få en rekryteringsfrämjande effekt.

De större företag som omfattats av den gjorda intervjuundersökningen framhåller att svårigheten att rekrytera personal till u-landsprojekt är det näst finansieringen besvärligaste problemet. Företagen kan därför vara ovilliga att avstå från kvalificerad personal om den behövs på annat håll. Vidare framhåller företagen att teknisk personal vid längre tids frånvaro från det egna företaget lätt kan halka efter i den tekniska utvecklingen. Det är generellt sett lättare för företagen att bidra med personal till u-landsprojekt om man själv är engagerad i projektet och alltså kan behålla vederbörande inom den egna organisationen under projektets gång än om man måste släppa personen ifråga och bevilja tjänstledighet. Detta synsätt leder uppenbarligen ofta företagen till att vid förfrågan om enstaka experter i stället söka erbjuda en konsultinsats från företagens sida.

Sett ur den enskilda individens synpunkt träder de ovan nämnda problemen om möjlighet till tjänstledighet, den egna tryggheten, meritvärderingsproblemet samt make-problemet i förgrunden. Arbetsgivareföreningen har för kort tid sedan utfärdat en rekommendation till medlemsföretagen att bevilja tjänstledighet för uppdrag inom den svenska biståndsverksamheten. Det är ännu för tidigt att uttala sig om effekten av denna rekommendation. Kvar står under alla omständigheter frågan hur ett u-landsuppdrag värderas ur meritsynpunkt liksom en naturlig ovisshet om vilket arbete som erbjudas vid återkomsten till det egna företaget.

SIDA har uppmärksammat problemen kring rekrytering av experter för biståndsinsatser i samband med en inom verket nyligen genomförd studie. Utredningen finner det angeläget att åtgärder vidtas för att underlätta expertrekrytering inom industriområdet och vill i anslutning härtill föra fram några uppslag som bör kunna göras till föremål för en närmare prövning. Några av förslagen återfinns jämväl i den nyss nämnda SIDA-studien.

1. Utredningen finner det viktigt, som också framhållits i SIDA:s undersökning, att en inventering göres av tillgängliga experter på industriområdet i Sverige. Möjligheterna att utnyttja undersysselsättning i vissa branscher och regioner bör beaktas. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt den kategori av experter som nått en ålder av omkring 55 år och därutöver. Mottagarländerna bör på lämpligt sätt informeras om resultatet av utredningen.
2. Vad beträffar trygghets- och meritvärderingsproblemet vill utredningen understryka betydelsen av att man inom ledningen för industrin visar en större förståelse för dessa problem. För återkommande behov inom speciella sektorer borde SIDA kunna söka uppnå överenskommelser av samma typ som gäller för rekrytering av personal ur den kooperativa

- företagsgruppen (jmf. avsnitt 6.1.4).
3. Ovan har påpekats den betydelse som det s. k. make-problemet börjat få för möjligheterna till expertrekrytering. Olika alternativ till en lösning bör övervägas. En sådan skulle kunna vara att mottagarlandet ombedes att erbjuda lämpligt arbete.
 4. Utredningen finner det vidare angeläget att SIDA utvidgar sitt program för rekryteringsfrämjande kurser riktade mot potentiellt intresserade experter. Utbildningen bör i första hand avse problem och miljö i mottagarländerna. Intresserad personal bör liksom hittills kunna delta i SIDA:s språkkurser.
 5. Utredningen önskar understryka vikten av att hemvändande experter bereds tillfälle till en avrapportering av gjorda erfarenheter och att SIDA ges ökade resurser för att tillgodogöra sig dessa erfarenheter. SIDA bör också ges ytterligare möjligheter, utöver dem som nu existerar, att anställa personer som återvänder till Sverige efter fälttjänstgöring under en begränsad tid efter hemkomsten. Motiveringen härtill skulle främst vara att ge den återvändande möjlighet att i lugn och ro söka arbete i Sverige. Sådana personer kan sysselsättas med avrapportering, information till andra utresande experter, bearbetning av erfarenheter och, vid behov, även delta i beredningen och förvaltningen av industriprojekt.

1.2.6 Inventering av den svenska resursbasen för industriellt utvecklingsamarbete

De av utredningen genomförda enkäterna riktade mot den svenska resursbasen pekar på ett intresse från skilda företags sida – stora, medelstora och små tillverkande industrier, konsultföretag etc. – för ett ökat engagemang i mottagarländerna. Intresset gäller i stort alla de områden som kan bli föremål för bistånd inom industrisektorn och sträcker sig från genomförandet av sektorstudier och förundersökningar till direkt engagemang i industriell tillverkning såsom överförandet av know-how i olika former, projektledning och direkta investeringar.

Utredningen har av lätt insedda skäl ej kunnat göra en mera omfattande undersökning rörande den svenska resursbasen. För SIDA:s fortsatta verksamhet är det emellertid enligt utredningen av stor vikt att verket skaffar sig en mera komplett bild av vad svenska företag har att erbjuda samt villkoren härför. Utredningen ser det icke möjligt eller lämpligt att närmare precisera formerna för denna resursinventering. Vid densamma bör emellertid särskilt uppmärksammas den svenska resursbasens möjlighet att medverka bl. a. genom:

1. industriella sektorstudier inklusive stöd till identifiering och utvärdering av enskilda industriprojekt,
2. projektledning i investeringsfasen och företagsledning i driftsskedet,
3. utbildningsinsatser,
4. enskilda experter.

Utgångspunkten för den svenska biståndspolitiken är mottagarländernas önskemål. Denna princip gäller självfallet även industribiståndsområdet. Det torde emellertid för våra mottagarländer många gånger vara svårt att precisera

sina önskemål om bistånd på förevarande område. För att underlätta ett val finner utredningen det angeläget att mottagarländerna på lämpligt sätt informeras om resultatet av inventeringen enligt ovan.

1.2.7 Sektorstudier rörande mottagarländernas industrier

I avsnitt 1.2.6 föreslår utredningen att SIDA genomför en inventering över tillgängliga och för mottagarländerna intressanta resurser inom svensk industri. Parallellt härmed finner utredningen det angeläget att SIDA efter hand kompletterar sina kunskaper om viktigare industrisektorer, inklusive problem inom desamma i de mottagarländer som kan förväntas bli föremål för bistånd från Sverige på industriområdet. SIDA bör därför enligt utredningen på eget initiativ genomföra sektorstudier i ovan angivna mottagarländer.

1.2.8 Bättre utnyttjande av kunnandet inom svensk basindustri

I direktiven framhålls att ett effektivt stöd till u-ländernas industrialisering förutsätter att man tar till vara de erfarenheter och det kunnande som finns hos svenska näringslivet, inte minst hos de mindre företagen.

Utredningen har i avsnitt 1.2.2 lämnat ett antal uppslag till en vidareutveckling av småindustristödet.

Den av utredningen genomförda undersökningen rörande större svenska företag pekar på ett intresse bland denna kategori företag för ett ökat engagemang i mottagarländerna. Särskilt markerat har detta intresse framträtt bland vissa företag inom våra basindustrier (gruvor, järn- och stål, skog, jordbruksbaserad industri) men jämväl inom ytterligare några sektorer såsom hälsovårdssektorn. Företagen har i många fall förklarat sig beredda att tillhandahålla tjänster för förberedelse och genomförande av industriprojekt i mottagarländerna. Många gånger erbjuds dessa tjänster fritt från intresse att leverera utrustning och mera i syfte att tillvarata personella resurser för projektering, planering och genomförande av industrisatsningar.

Flertalet av våra mottagarländer efterfrågar bistånd från Sverige inom en eller flera av ovannämnda sektorer.

Utredningen utgår från att SIDA även framdeles – trots de betänkligheter som framförts på olika grunder, bl. a. kapacitetsskäl – kommer att medverka i större projekt inom mottagarländernas basindustri sektorer.

Oavsett om den begärda medverkan kommer att gälla enbart förstudier och andra tjänster, eller om Sverige också kommer att ombes bidra med investeringskapital, bör SIDA vara berett att låta svenska företag inom basindustri sektorn i ökande omfattning komplettera de tjänster som står att få genom konsultföretag och enskilda individer. SIDA bör ägna denna del av den svenska resursbasen ett ökande intresse. Formerna för att engagera företag av nu nämnt slag kan naturligen variera. En lösning skulle kunna vara att "hyra" vederbörande företag för ett visst projekt.

1.2.9 Åtgärder för att förbättra produktiviteten i existerande industrier

Gjorda erfarenheter tyder på att industrier i mottagarländerna i många fall arbetar långt under full kapacitet. Industribeståndet bör mot denna bakgrund enligt utredningens mening inrikta sig icke blott på att uppföra nya industrier utan jämväl på att förbättra effektiviteten i redan existerande. Det är utredningens uppfattning att ett stöd av sistnämnda slag många gånger kan komma att ge goda resultat till relativt låga kostnader. Sådant bistånd har för övrigt redan lämnats vid några tillfällen.

Utredningen finner det angeläget att åtgärder vidtages för att höja rekryteringsberedskapen i Sverige för bistånd av detta slag och att mottagarländerna informeras om vår beredvillighet att inom ramen för industri-biståndet bistå jämväl då det gäller rationaliseringsinsatser riktade mot existerande industri.

1.2.10 Stöd till marknadsföring på export

På få områden torde behovet av stödjande insatser vara så stort som då det gäller stöd till marknadsföring på export. Problemen bottnar dels i brist på kompetenta exportfrämjande organisationer, dels i bristande erfarenhet hos enskilda tillverkare. SIDAs exportfrämjande eller handelsfrämjande bistånd stöder de institutioner och företag som arbetar med export och import i u-länder. Huvuddelen av biståndet förmedlas av UNCTAD/GATTs International Trade Centre, ITC.

Beträffande exportfrämjande bistånd må här jämväl erinras om det arbete som bedrivs av Importkontoret för u-landsprodukter, IMPOD, och som syftar till att stödja u-ländernas ansträngningar att marknadsföra sina produkter i Sverige. IMPODs stödåtgärder är ej begränsade till programländerna.

De resurser som idag finnes för stöd åt programländernas exportansträngningar bör enligt utredningens uppfattning kunna successivt förstärkas efter hand som ytterligare erfarenhet vunnits av pågående verksamhet. Möjligheter till nordiskt samarbete bör tillvaratas och utvecklas.

Utredningen finner det jämväl angeläget att överväga ytterligare bilaterala stödsatser för programländernas exportansträngningar. Nya stödformer bör undersökas. Ett uppslag skulle kunna vara att på prov söka i något programland erbjuda systemet "Exportchef att hyra" som synbarligen sedan ett antal år med framgång prövats i Sverige. Ett ytterligare uppslag skulle kunna vara att organisera marknadsanpassade seminarier, antingen i Sverige eller i vederbörande programland, i likhet med de seminarier som Grossistförbundet hittills arrangerat i vad avser statshandelsländerna. Utredningen vill vidare förorda att man överväger mera varaktiga stödsatser på exportområdet för programländerna i stil med det s. k. Peru-projektet som f. n. genomförs av IMPOD i samarbete med Grossistförbundet.

1.2.11 *Åtgärder för att förbättra kontakterna mellan SIDA och svenskt näringsliv*

En väsentlig förutsättning för en vidareutveckling av industribiståndet och för tillvaratagandet av det kunnande och den erfarenhet som finns i svensk industri är, enligt utredningens mening, att SIDA:s kontakter med industrin byggs ut och fördjupas. Ett annat syfte med ökade kontakter mellan SIDA och näringslivet skulle vara att ge företagen en klarare uppfattning om svensk biståndspolitik och förhållandena i mottagarländerna för biståndet. Önskemål om förbättrade kontakter har framförts både från SIDA och från företagen.

Mot bakgrunden av ovanstående önskar utredningen föreslå följande:

1. Som framhålls i betänkandet från 1971 års industribiståndsutredning (SOU 1972:90, sid. 54–55) har SIDA icke kunnat på något systematiskt sätt utveckla funktionen som kontaktförmedlare och som rådfrågningscentral när det gäller användbarheten av olika uppslag till samarbete med företag eller myndigheter i u-länder. Industrins företrädare har i de olika enkätundersökningarna uttalat önskemål om att möjlighet ges till sådana kontakter av mera systematiskt slag. Utredningen hänvisar härvidlag i första hand till sitt förslag i avsnitt 1.3 nedan om en fond för industriellt samarbete med u-länderna. En huvuduppgift för fonden skulle just bli att informera svensk industri om investeringsmöjligheter i u-länderna. Fonden skulle också på andra sätt tjäna som ett instrument för kontakter mellan företag i Sverige och företag i u-länderna.
2. SIDA har goda kunskaper och stora erfarenheter rörande mottagarländernas ekonomi, utvecklingsplaner, miljö, etc. Utredningen anser det angeläget att finna former för att ställa detta kunnande till det svenska näringslivets förfogande. Detta bör lämpligen kunna ske med anlitande av existerande näringslivsinstitutioner.
3. Från svenska företags sida har uttrycks starka önskemål om att erhålla fortlöpande information om SIDA:s pågående och planerade aktiviteter i mottagarländerna, framför allt vad gäller kommande upphandlingar. Visst samarbete på detta område har redan etablerats mellan SIDA, Industriförbundet och Exportrådet. Utredningen utgår från att det skall visa sig möjligt att ytterligare bygga ut detta samarbete.
4. Utredningen finner det slutligen angeläget att ett återkommande samråd på hög nivå i industribiståndsfrågor kan äga rum mellan SIDA och företrädare för näringslivet.

1.2.12 *Förstärkning av SIDA:s organisation*

Genomförandet av de förslag som lämnats kräver enligt utredningens uppfattning att SIDA:s organisation tillförs förstärkningar. Uppskattningsvis torde i vart fall fem nya tjänster erfordras, varav en för handläggning av frågor om u-landsanpassad teknologi, en för expertrekrytering med särskild hänsyn tagen också till behovet av att förstärka SIDA:s resurser för att tillgodogöra sig hemvändande experters erfarenheter samt förslagsvis två för genomförandet av de föreslagna inventeringarna och därmed sammanhängande långsiktiga uppföljningsarbete. Härutöver torde behöva nyanställas en assistent. I

samband med nyrekrytering bör observeras angelägenheten av att söka anställa personer med industriell erfarenhet. En svårighet som redovisats i detta sammanhang är den bristande flexibiliteten i det statliga avlöningsreglementet. Möjligheterna till en lösning av detta problem bör undersökas. Man bör samtidigt också söka tillvarata eventuella möjligheter till personalbyten mellan SIDA och industrin, en möjlighet som ter sig särskilt intressant när det gäller rekryterande personal. Slutligen bör expertisposten inom SIDA:s löneanslag kunna användas för en komplettering av industribyråns personella resurser när behov uppstår av tillfällig förstärkning.

1.3 Överväganden och förslag rörande möjligheten att inrätta en fond för industriellt samarbete med u-länderna

1.3.1 Överväganden

I Lima-deklarationen och i andra internationella sammanhang har u-länderna krävt att i-länderna skall stimulera företag i hemlandet till att överföra kapital och kunnande för u-ländernas industriella utveckling. Detta kan ske genom direkta investeringar men också genom andra former av samarbete på lång sikt mellan de direkt berörda företagen.

Ett stort antal u-länder – inom och utom kretsen av dem som mottar bistånd från Sverige – välkomnar ett samarbete med svensk industri, särskilt under någon form av statlig medverkan från Sveriges sida. De väntar sig att statens medverkan skall underlätta för dem att finna rätt partner och att uppnå rimliga villkor för det svenska företagets engagemang. De svenska företag som överväger ett u-landsengagemang välkomnar i många fall också ett svenskt statligt paraply.

Biståndsmyndigheter i de rika länderna, bland dem SIDA, samarbetar å den egna regeringens vägnar med myndigheter i mottagarländerna men har inte till uppgift att satsa riskkapital i enskilda företag i u-länderna eller att delta i ledningen av sådana företag. Skälet till att man inte velat ge biståndsmyndigheterna denna möjlighet torde sökas i det förhållandet att biståndssamarbetet mellan regeringar svårigen kan förenas med de konflikter och krav som kan uppstå i samband med enskilda företags vinst- och förlustdispositioner, konkurser etc.

I-ländernas regeringar har därför funnit det lämpligt att tillskapa andra medel än konventionellt bistånd för att möta u-ländernas efterfrågan på industriellt kunnande och riskvilligt kapital. Dessa medel består i första hand av

- utvecklingsbolag,
- investeringsgarantier,
- investeringskyddsavtal,
- krediter och kreditgarantier,
- skattebestämmelser.

Stimulansmedlen kan utformas selektivt till förmån för vissa u-länder och vissa typer av insatser. Selektionen kan vara negativ så att vissa länder utesluts, och positiv på det sättet att systemet ger speciell stimulans åt överföring av en viss typ av kunnande till vissa länder: utvecklingsbolagen

kan sägas representera en särskilt användbar metod för att styra investeringsflödet.

Gemensamt för de nu uppräknade stimulansmedlen är att de inte bör betraktas som subventioner utan som åtgärder för att kompensera vissa återhållande faktorer för ökade privata resursöverföringar till u-länderna. Man eftersträvar en "nollställning", d. v. s. förbättrade möjligheter för de mindre utvecklade u-länderna att dra till sig utländskt kapital och kunnande. Genom en väl genomtänkt användning av stimulansmedlen kan regeringen i ett i-land få företagen i hemlandet att ägna större uppmärksamhet åt en krets av länder som de eljest skulle ha tvekat att satsa på.

Regeringen kan också trappa upp stimulansmedlen så att bara något av dem, t. ex. investeringsskyddsavtal, används i fråga om relativt rika u-länder medan fler typer av stimulansmedel tillgrips för att öka företagens benägenhet att etablera sig i fattigare och mindre attraktiva länder.

Ett system som går ut på att selektivt uppmuntra till viss etablering i u-länderna kan också förses med spärar som hindrar åtgärder *i strid med* övergripande svenska mål, t. ex. beträffande utrikes- och sysselsättningspolitik. I det senare hänseendet gäller redan idag att valutastyrelsens sammansättning och arbetsformer gör det möjligt att hejda utlandsinvesteringar som hotar sysselsättningen i Sverige. Löntagarna är också enligt gällande regler representerade vid Exportkreditnämndens behandling av investeringsgarantiärenden.

I enlighet med sina direktiv har utredningen speciellt uppmärksammat möjligheten att komplettera SIDAs verksamhet på industriområdet genom att i Sverige bilda ett utvecklingsbolag eller en utvecklingsfond av samma typ som förekommer i andra länder.

Av förslagen rörande SIDAs verksamhet framgår att utredningen finner det angeläget med fortsatt stöd genom SIDA för vissa typer av insatser, främst stöd till utveckling av småindustri samt stöd till enstaka större projekt, framför allt då dessa innehåller ett stort mått av infrastrukturinvesteringar. Man kan knappast vänta sig att riskvilligt privatkapital kan mobiliseras för dessa typer av projekt; kanske är det inte heller välkommet. För andra typer av industriprojekt borde det däremot, enligt utredningens mening, vara möjligt och lämpligt att inrätta ett särskilt organ för att främja överföringen av kapital och kunnande inom ramen för ett direkt samarbete mellan företag i Sverige och företag i u-länderna.

Utredningen finner det naturligt att ett sådant organ skulle ha viktiga uppgifter när det gäller att främja överföringen av kapital och kunnande till mottagarländerna för det svenska bilaterala biståndet. Utredningen har emellertid ansett sig ha stöd i direktiven för ett förslag som riktar sig också till andra fattigare u-länder än dem som omfattas av det direkta biståndssamarbetet. Det påpekas i direktiven (Bilaga I, sid. 99) att "för relativt rika u-länder kan önskemålen om samarbete med i-länderna ofta mötas genom industriell och teknisk samverkan på kommersiell bas. (. . . .) De fattigare u-länderna kan endast i begränsad utsträckning utnyttja de rent kommersiella samarbetsformerna". Det var närmast med tanke på dessa senare u-länder som biståndsmministern, fortfarande enligt uttalande i direktiven, tog upp önskemålen om ökat industribistånd – och om samarbete även i andra former med svensk industri – i årets budgetproposition och framhöll att "en skyndsam

utredning bör företas om Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet”.

Utredningen har med ledning av dessa direktiv undersökt möjligheten och lämpligheten av att främja överföringen av kapital och kunnande från svenska företag till en bredare krets av u-länder än dem som mottar bilateralt svenskt bistånd. Så till exempel har enkäten angående industriutveckling i u-länder inbegripit sju mottagarländer för biståndet och fyra andra länder som fortfarande kan hänföras till kretsen av relativt fattiga u-länder, nämligen Ecuador, Malaysia, Nigeria och Peru. Denna grupp av länder kan sägas ha intresse och förutsättningar för att utveckla samarbete med svensk industri.

De tillfrågade svenska företagen har också uttalat sig bestämt för att länderkretsen borde vidgas utöver den som omfattas av det direkta biståndssamarbetet.

Sammanfattningsvis finner utredningen

att ett stort antal fattigare u-länder önskar hjälp av Sverige för sin industriella utveckling,

att denna efterfrågan bara till viss del och i vissa utvalda länder kan tillgodoses inom ramen för SIDAs verksamhet,

att många fattigare u-länder välkomnar en medverkan från det svenska näringslivet i sin industriella utveckling,

att man från det svenska näringslivets sida visserligen inser betydelsen på sikt av att delta i u-ländernas industrialisering

men att företagen i ett kortare perspektiv föredrar att satsa kapital, utvecklingsarbete och marknadsföringsansträngningar på annat håll än i de fattigare u-länderna med hänsyn till de risker och kommersiella osäkerhetsfaktorer som råder där,

samt att regeringen borde vidta åtgärder för att, i de fattigare u-ländernas intresse och på deras villkor, främja överföringen av kapital och kunnande från svenska företag i dessa länder.

1.3.2 Förslag

Utredningen föreslår att ett organ inrättas i Sverige med uppgift att främja uppkomsten av tillverkande företag i de fattigare u-länderna genom att stimulera till överföring av kapital och kunnande från svensk industri.

Inom ramen för denna uppgift faller sådana deluppgifter som att

- a. informera svenskt näringsliv om investeringstillfällen i u-länder och u-länder om möjligheten av ett samarbete med svenska företag genom organets förmedling,
- b. satsa riskkapital i form av aktier i, och långfristiga lån till, företag i u-länderna,
- c. uppmuntra företag i Sverige att också satsa sådant kapital,
- d. medverka till att ytterligare behövlig finansiering anskaffas för de projekt organet engagerar sig i,
- e. göra förundersökningar i egen regi och finansiera sådana undersökningar som utförs av andra intresserade parter, och att

f. samarbeta med SIDA för industriell utveckling i mottagarländerna för biståndet.

1.3.3 *Form och namn*

Utredningen anser att organet får ta formen av en självständig stiftelse. Stiftelsen bör arbeta enligt affärsmässiga principer men utan vinstsyfte, och bör med hänsyn till sitt allmännyttiga ändamål vara befriad från skatt på inkomst och förmögenhet. Stiftelsen kan benämnas "Fonden för industriellt samarbete med u-länderna" (The Swedish Fund for Industrial Co-operation with Developing Countries, SWEDIC).

1.3.4 *Syfte*

Utredningen har diskuterat fondens syfte med utgångspunkt i de internationella förebilder som redovisats i avsnitt 3.4 beträffande utvecklingsbolag i andra i-länder och avsnitt 3.2 beträffande det internationella investeringsbolaget IFC. Diskussionen har gett vid handen att fondens syfte bör vara att genom information om investeringstillfällen och tänkbara partners, och genom satsning av riskkapital ur fonden, skapa incitament till ett samarbete mellan företag i Sverige och intressenter i u-länderna som eljest kanske inte skulle ha kommit till stånd. En huvuduppgift för fonden skulle alltså bli att sammanföra parter som har förutsättningar för att kunna utveckla ett för bäge lönande, långsiktigt samarbete. I likhet med motsvarande organ i andra länder skulle fonden däremot inte ha till uppgift att förmedla biståndsinsatser av benefik karaktär. Biståndsinsatser bör även fortsättningsvis förberedas och genomföras av SIDA i enlighet med de riktlinjer som gäller för biståndssamarbetet.

Utredningen har till hjälp vid den diskussion som redovisats i det föregående studerat några alternativ till utformning av en svensk utvecklingsfond som beskrivs i bilaga 3 till betänkandet. Där presenteras ett grundalternativ A, som överensstämmer med ett utvecklingsbolag av konventionell typ, och två alternativ, B och C, som ger större tyngd åt biståndspolitiska mål. Av de skäl som redovisats i det föregående ställer sig utredningen avvisande till tanken på att ge den föreslagna svenska fonden en utpräglad biståndprofil enligt alternativ C men kan rekommendera att fondens syfte ges en närmare precisering i fråga om olika detaljer beträffande fondens utformning som innebär en viss modifiering av A-alternativet till förmån för det mera biståndsinriktade alternativet B och som redovisas närmare i de följande delavsnitten.

1.3.5 *Ägare och styrelse*

Staten bör ensam tillskjuta fondens kapital.

För att säkra en nödvändig samordning med verksamheten vid övriga statliga organ som arbetar till förmån för u-länderna, särskilt SIDA, bör fonden ha utrikesdepartementet till huvudman. Fondens styrelse bör ledas av SIDAS generaldirektör eller någon annan representant för SIDA. Utrikes-,

handels- och industridepartementet bör vara företrädare i styrelsen. I fondens styrelse bör vidare ingå fondens verkställande direktör samt fyra andra personer med kunskap och erfarenhet från industri, bankväsende, kooperation och facklig verksamhet. Tre suppleanter bör finnas för styrelsens ordinarie ledamöter. De valda personerna bör svara upp mot det dubbla kravet att dels representera de nu nämnda intressegrupperna i det svenska samhället, dels kunna tillföra fonden behövlig sakkunskap.

1.3.6 Organisation och personal

Fonden bör under uppbyggnadsskedet kunna klara sig med en relativt liten personal med sakkunskap om finansiella, tekniska, ekonomiska och juridiska frågor. Fondens personal bör ha erfarenhet från näringslivet, gärna också av verksamhet i u-länder. Personalen bör vara organiserad på de huvudfunktioner som beskrivs i avsnitt 3.4.2. d).

1.3.7 Medel för verksamheten

Fonden bör tillföras ett kapital över statsbudgeten. Staten bör ej kräva avkastning på sitt tillskott av kapital. Staten bör ge fonden bemyndigande att låna på kapitalmarknaden med statlig garanti.

Fondens verksamhet kommer att svara mot ett centralt u-landsönskemål, uttryckt i bl. a. u-ländernas krav på en ny ekonomisk världsordning. En relativt begränsad insats av statsmedel via fonden kan förväntas ge en betydande kumulativ effekt genom att stimulera enskilda företag och kreditinstitutioner att satsa kunskaper och kapital på industriell utveckling som prioriteras av u-länderna. Dessa resurser skulle annars sannolikt ej stå u-länderna till buds. Fonden kommer därför att kunna bli ett viktigt instrument för den svenska u-landspolitiken. Mot denna bakgrund vill utredningen för sin del inte utesluta att kapitaltillskottet under ett uppbyggnadsskede tas från biståndsmedel.

1.3.8 Fondens storlek

Grundkapitalet bör vara tillräckligt stort för att täcka åtaganden under en inledande tvåårsperiod. Fonden bör inte vara beroende av att utnyttja möjligheten att låna på kapitalmarknaden under inledningsperioden. Fondens insats i de enskilda projekten kan, med ledning av erfarenheterna av utvecklingsbolag i andra länder, beräknas ligga på genomsnittsnivån 5–10 milj. kr. och antalet insatser kan successivt komma upp till tio per år.

Utredningen föreslår att fonden ges ett grundkapital på 100 milj. kr. och att behovet av ytterligare tillskott till grundkapitalet prövas på nytt inom två år efter fondens tillblivelse med hänsyn till utvecklingen av fondens verksamhet och till möjligheterna att skaffa ytterligare kapital genom upplåning. Detta förslag grundar sig på följande preliminära beräkning av fondens medelsbehov under en femårsperiod.

Tabell 1.1 Fondens åtaganden och operativa kostnader 1978/79-82/83^a

Insatser	1978/79		1979/80		1980/81		1981/82		1982/83	
	Antal	mkr	Antal	mkr	Antal	mkr	Antal	mkr	Antal	mkr
Aktieplaceringar och lån	4	30	8	60	10	75	10	75	10	75
Reserv för penningvärde försäkring (10 % per år)		3		13		25		35		46
Information och promotion		1		2		3		3		3
Förundersökningar (egna och bidrag till andras)		3		4		5		6		7
Summa		37		79		108		119		131

^a Beträffande administrationskostnader antas att dessa täcks av inkomster från fondens kapital.

1.3.9 Ländervalet

Av direktiven framgår att utredningen motiveras av regeringens vilja att utveckla samarbetet på industriområdet med de fattigare u-länderna. Med de relativt rika u-länderna har industriellt samarbete i allmänhet kunnat etableras utan speciella stödåtgärder från regeringens sida. Till denna kategori hör några länder i Latinamerika och Främre Orienten, vilka redan mottagit en betydande del av svenska företags investeringar i u-länderna.

Det bör ankomma på fondens styrelse att bestämma vilka u-länder som skall anses "fattigare". Styrelsen kan göra denna avgränsning genom att sätta ett tak, uttryckt i BNP per capita.

Detta fattigdomskriterium bör kompletteras med en regel som inriktar fondens verksamhet på de u-länder vars utvecklingsansträngningar står i rimlig överensstämmelse med den svenska biståndspolitik. I tredje hand, slutligen, bör fonden bedöma u-landets vilja och förmåga att leva upp till sina internationella betalningsförpliktelser.

Att döma av erfarenheterna från det bilaterala utvecklingssamarbetet skulle en länderkoncentration vara av betydelse för att öka fondens effektivitet. Det ter sig naturligt att till en början ge prioritet dels åt mottagarländerna för biståndssamarbetet, dels åt andra fattigare u-länder som har förutsättningar för att utveckla ett industriellt samarbete med Sverige.

1.3.10 Sektorinriktning

Fondens styrelse bör ha stor frihet att bestämma vilken typ av tillverkande företag i u-länderna som skall gynnas av fonden. När det gäller nationella utvecklingsbanker bör det normalt vara SIDA som finansierar denna typ av insatser i mottagarländerna för biståndet.

1.3.11 Kriterier för insats

Fonden bör stödja projekt som a) är kommersiellt lönsamma och b) har en positiv utvecklingseffekt i värdlandet.

Villigheten hos ett svenskt företag att satsa riskkapital i projektet bör utgöra ett viktigt moment i prövningen av den kommersiella lönsamheten. Man kan utgå från att de anställda inom företaget med stöd av medbestämmandelagen kommer att kunna öva inflytande på företagets investeringsbeslut. Därutöver bör fonden självständigt undersöka om hänsyn tagits till alla faktorer av vikt för lönsamheten.

Utredningen anser att fondens styrelse bör pröva kravet på utvecklings-effekt med ledning av de principer som 1971 års industribiståndsutredning rekommenderade som förutsättning för investeringsgaranti (SOU 1972:90, sid. 64):

”Det första villkoret för att en investering skall kunna godkännas bör även fortsättningsvis vara inhämtande av en skriftlig bekräftelse från värdlandets sida att projektet kan betraktas som utvecklingsfrämjande och överensstämmer med landets utvecklingsplan. Detta är för övrigt ett krav som uppställs i samtliga investeringsgarantisystem. Även om den administrerande myndigheten i hög grad bör förlita sig på mottagarlandets bedömning bör den dock även fortsättningsvis förbehålla sig rätt till granskning av utvecklingseffekten. De kriterier som bör uppställas gäller främst ianspråktagande av inhemsk arbetskraft samt överföring av teknologi. På sikt bör investeringen även resultera i en förstärkning av värdlandets betalningsbalans. Vid bedömningen av utvecklingseffekt måste givetvis största hänsyn tas till varje värdlands speciella förutsättningar.”

Utredningen vill understryka att den administrerande myndigheten, i det här fallet fonden, bör företa en självständig granskning av utvecklingseffekten. Ett formellt beslutsunderlag i form av intyg från behörig myndighet i u-landet bör normalt kompletteras med utredning i annan form om att projektet ligger i u-landets intresse.

En stark lokal förankring bör kunna påvisas i form av utlovat stöd för projektet från olika lokala intressenter såsom enskilda delägare, utvecklingsbanker samt centrala och regionala myndigheter.

Utredningen anser vidare att kravet på positiv utvecklingseffekt bör tolkas så att därunder inrymmer de sociala villkor som uppställs enligt det svenska investeringsgarantisystemet (med förklaringar i SOU 1972:90, sid. 65), och som syftar till att ge de anställda i u-landsföretaget tillfredsställande anställnings- och arbetsvillkor samt möjlighet att bedriva den fackföreningsverksamhet som lagstiftningen i u-landet tillåter.

1.3.12 Villkor för kapitalinsats

Fondens huvuduppgift är att förmedla och uppmuntra till direkt samarbete i industriprojekt mellan företag i Sverige och företag i u-länderna. Fondens främsta stimulansmedel är att själv satsa riskkapital och därmed bana vägen för parallella insatser i det enskilda fallet av ett svenskt företag och eventuellt av andra medfinansiärer. Normalt bör fonden därför inte investera i u-landsföretag med mindre ett svenskt företag är berett att också satsa

riskkapital i projektet. Detta riskkapital bör bestå av pengar men kan också, i den mån u-landet tillåter och egendomen kan tillförlitligt värderas, bestå av varor och nyttigheter som tillförs kapitalet i form av apportegendom. Storleken av fondens och det svenska företags insats får avgöras med hänsyn till u-landets önskemål och regler beträffande utländska investeringar; ett mål för fonden bör vara att överlåta sitt engagemang på u-landet när fondens medverkan inte längre behövs.

Utredningen har diskuterat möjligheten av att fonden deltar i kooperativa företag och småindustriprojekt för vilka utländskt delägarskap kan komma att vara uteslutna av formella och praktiska skäl. Utredningen anser att fonden bör söka uppnå en överenskommelse med SIDA rörande arbetsfördelningen mellan fonden och SIDA när sådana projekt blir aktuella i mottagarländerna. I andra länder bör fonden ha möjlighet att engagera sig i denna typ av projekt.

Fonden bör kunna lämna långfristiga lån till företag i u-länderna eller garantera sådana företags upplåning på den internationella kapitalmarknaden. Inom gränserna för principen att fonden skall satsa på kommersiellt lönsamma projekt bör avkastningskraven kunna variera med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet – projektets art och situationen i värdlandet. Fondens styrelse bör ges frihet att avgöra vad som är skäligt. En utgångspunkt för resonemanget om möjligheterna härvidlag kan vara de kalkyler som redovisades i det särskilda yttrandet till den föregående industribiståndsutredningen (SOU 1972:90, bil. B).

Fonden bör kräva säkerhet av normal kommersiell typ, t. ex. inteckningar i företagets egendom, för lån.

I detta sammanhang kan det vara av intresse att notera de villkor som OECDs utvecklingskommitté DAC ställer upp för att anse verksamheten i detta slag av fonder som offentligt bistånd. Enligt uttalande från DAC-sekretariatet förutsätter man att

- fonden uttryckligen och enbart har inrättats för investeringar i utvecklingsländer,
- att företag i u-länderna är kunder direkt hos fonden (d. v. s. att investeringar och lån inte lämnas via företag i fondens hemland) och
- att fonden inte eftersträvar vinst utan fungerar endast enligt självkostnadsprincipen.

Härutöver förutsätter DAC att kapitalöverföringen sker med ett gåvoelement av minst 25 procent, räknat med diskonteringsats av 10 procent.

Med de placeringsprinciper som angivits i det föregående skulle fondens låneverksamhet normalt ske på villkor som innehåller mindre än 25 procent gåvoelement och låneverksamheten skulle därmed inte räknas som offentligt bistånd. Vad gäller aktieplaceringar skulle fonden antagligen i några fall komma att nödgas ställa blygsamma krav på avkastning eller ligga kvar med sitt riskkapital under relativt långa perioder, och därigenom komma att i dessa fall uppnå ett gåvoelement på mer än 25 procent.

1.3.13 Tekniskt bistånd m. m.

En svensk fond för utvecklingsarbete på industriområdet bör kunna lämna de tjänster som normalt följer med en primärt finansiell verksamhet. I första hand innebär detta att fonden skall samla och sprida information om investeringstillfällen i u-länder och information till u-länderna om möjliga samarbetspartners i Sverige. Vidare bör fonden, i samarbete med SIDA beträffande mottagarländerna, göra studier av industrisektorn i länder av intresse för fonden. Fonden bör också kunna göra förstudier för egen del av speciella projekt och bör kunna lämna lån till svenska företag som önskar göra egna förstudier i stort sett enligt samma principer som följts av den danska industrialiseringsfonden IFU (se avsnitt 1.6 i bil. 2).

Tekniskt bistånd för företagsledning, marknadsföring och produktionsteknik bör tillföras projektet av det medverkande svenska företaget. Fondens ledning bör fästa stor vikt vid att denna typ av insatser inkluderas i investeringskalkylen för projektet och förvissa sig om att insatserna genomförs effektivt.

Andra former för tekniskt bistånd bör överlåtas på myndigheter och företag i Sverige och annorstädes som lämnar denna typ av bistånd. Hit hör stöd till uppbyggande av institutioner som betjänar företagsverksamheten i u-landet i fråga såsom patentverk, investeringsbanker, standardiseringskommissioner samt utbildning för personer från u-länderna. Utbildningsinsatser är synnerligen arbetskrävande och skulle kräva personal av en mängd och ett slag som inte förekommer i andra utvecklingsbolag och som inte täcks av förslagen ovan. Visserligen står möjligheten till buds att fonden skaffar speciell personal för utbildning vid särskilda projekt, men även den sortens verksamhet kräver att fonden har fast anställd personal, som vet vad utbildningsprojekten kräver och hur en verksamhet skall organiseras.

1.3.14 Övrigt

Utredningen vill framhålla behovet av att fonden, i likhet med motsvarande organ i andra länder, arbetar med ett förfarande som gör det möjligt att ta emot framställningar om *underhandsbesked* huruvida en insats av fonden kan påräknas för ett visst projekt.

Utredningen har inledningsvis berört sambandet mellan utvecklingsbolag och investeringsgarantier, investeringskyddsavtal, krediter och kreditgarantier samt skattebestämmelser som påverkar investeringar i u-länder.

I ljuset av utredningens övriga förslag framstår det som naturligt att understödja 1971 års industribiståndsutrednings rekommendation¹ om klargöranden och modifieringar inom ramen för *investeringsgarantisystemet*, samt utvidgning av länderkretsen för detta. Investeringsgaranti och insats av fonden kan många gånger komma i fråga för samma projekt.

Lämpligt vore också att träffa *investeringskyddsavtal* med u-länder utanför programländerkretsen som kan komma att bli värdländer för mera betydande investeringar i den föreslagna nya fondens regi. Med dessa länder bör också ingås *dubbelbeskattningsavtal* om så inte redan skett. Som en metod att speciellt gynna uppkomsten av gemensamägda företag i mottagarländerna för biståndet skulle man kunna överväga att medge svenska företag som

¹ SOU 1972:90, sid. 63-65 och 72 ff.

förvärvar andelar i företag i mottagarländerna rätt att skriva ned värdet av dessa tillgångar i vidare mån än gällande svenska skatteregler tillåter.

Utredningen finner det angeläget att understryka vikten av ett nära samarbete mellan SIDA och den föreslagna fonden. På en rad områden torde ett sådant samarbete kunna bli fruktbarande. De stora erfarenheter som SIDA förvärvat rörande mottagarländerna bör kunna bli av största nytta för fonden. Insatser från fondens sida kan säkerligen och givetvis under förutsättning av önskemål härom från dessa länder kompletteras med insatser inom ramen för biståndet. Områden som här kan bli av särskilt intresse är bl. a. stöd till utbildning, uppbyggande av stödjande infrastruktur, stöd till uppbyggande av komponentindustrier i samband med större projekt etc. Av gemensamt intresse för såväl SIDA som fonden är genomförandet av de industriella sektorstudier i mottagarländerna varom förslag lämnats i avsnitt 1.2.7.

The first part of the book is devoted to a general survey of the history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various civilizations that have flourished on the earth, and the progress of human knowledge and art. He also touches upon the political and social changes that have shaped the world we live in today.

The second part of the book is a detailed account of the life and times of the great men of the world. The author tells us of the adventures of the explorers, the achievements of the scientists, and the wisdom of the philosophers. He also describes the lives of the great rulers and the heroes of the past.

The third part of the book is a study of the human mind and its powers. The author discusses the nature of intelligence, the sources of knowledge, and the methods of reasoning. He also touches upon the various faculties of the human mind, and the ways in which they are exercised.

The fourth part of the book is a study of the human soul and its destiny. The author discusses the nature of the soul, the laws of morality, and the path to happiness. He also touches upon the various theories of the soul, and the ways in which it is immortal.

2 Industri och industripolitik i U-länderna

2.1 Industrisektorns storlek och struktur

U-ländernas andel av världens industriproduktion uppgår till ca sju procent. Denna begränsade industrikapacitet är ojämnt fördelad mellan och inom u-regionerna. Över hälften av u-ländernas industrikapacitet återfinns i Latinamerika. U-länderna i Asien svarar för 35 å 40 procent av industriproduktionen och Afrika för mindre än 10 procent.

Ett ungefärligt mått på industriell utveckling utgör industrisektorns andel av BNP. Denna uppgår till mellan 10 och 20 procent i flertalet länder i Afrika och Asien. Industrisektorns andel av BNP är större än 20 procent i de flesta sydamerikanska länder.

I fråga om andelen sysselsatta i industrisektorn är variationen mellan olika u-länder ännu större: från ett par procent i åtskilliga afrikanska länder till andelar över 30 procent i t. ex. Cuba och Indien.

U-ländernas bruttoinvesteringar för industriändamål ligger på en genomsnittlig nivå av ca 20 procent av BNP. Investeringsvolymen har varit relativt konstant under 1970-talet.

Industrisektorns årliga tillväxttakt var under 1960-talet av storleksordningen 6-8 procent. Under 1970-talets första år var tillväxttakten något högre för att fr. o. m. 1974 återgå till den tidigare nivån. Ovan redovisade mått lider av flera brister. Statistik saknas från åtskilliga u-länder och är i andra fall så ofullständig att genomsnittssiffror avseende samtliga u-länder är av begränsat värde. Definitionen av industrisektorn varierar vidare från land till land vad avser t. ex. gränsdragningen i förhållande till infrastruktur.

Mått som t. ex. industrisektorns andel av BNP ger vidare inte någon rättvis bild av sektorns faktiska betydelse för ett lands utveckling. I många länder svarar några få mycket kapitalintensiva anläggningar (exempel: oljeproduktion, gruvbrytning, stålproduktion) för huvuddelen av industrisektorns produktionsvärde, medan företag av hantverkskaraktär sysselsätter huvuddelen av arbetskraften. De teknologiskt avancerade och kapitalintensiva produktionsenheterna förblir ofta enklaver i u-landets ekonomi med begränsade spridnings- och utvecklingseffekter.

Dessa och andra drag i bilden av u-ländernas industrialisering belystes av 1971 års industribiståndsutredning (SOU 1972:90, kap. 2 och 3). Som ett komplement till detta material har utredningen genomfört en enkät rörande industrisektorn i elva u-länder. De undersökta länderna valdes så att de i möjligaste mån skulle vara representativa för gruppen "fattigare" u-länder i

fråga om storlek, bruttonationalprodukt, ekonomiskt system m. m. Sju av länderna, Botswana, Cuba, Indien, Moçambique, Tanzania, Vietnam och Zambia, är programländer för svenskt bilateralt bistånd. De återstående fyra, Ecuador, Malaysia, Nigeria och Peru inkluderades för att möjliggöra jämförelser med programländerna främst i fråga om förutsättningar för samarbete med Sverige inom industriområdet. Dessa fyra länder har genomsnittligt uppnått en högre grad av ekonomisk utveckling än de biståndsmottagande länderna.

De av utredningen specialstuderade länderna uppvisar variationer i fråga om industrisektorns storlek och betydelse av samma slag som presenterats ovan. Den fortsatta framställningen baserar sig, då annat inte anges, på uppgifter inhämtade genom enkäten.

2.2 Industripolitiska mål¹

U-ländernas industripolitiska mål kan ses som komponenter i de övergripande utvecklingspolitiska målen eller alternativt som medel i utvecklingspolitiken. Allmänt formulerade utvecklingsmål finns ofta fastlagda i ländernas långtids- eller utvecklingsplaner. Gemensamma för flertalet u-länder och väl representerade bland de elva undersökta länderna är ett antal övergripande mål såsom:

- ökat nationellt (ekonomiskt) oberoende
- ökad ekonomisk tillväxt
- förbättrad betalningsbalans
- ökad sysselsättning
- förbättrad inkomstfördelning
- regional utjämning

En ökad industrialisering har effekter på samtliga av dessa mål. Industripolitikens utformning medför dock att vissa mål i praktiken prioriteras framför andra, då de sinsemellan är delvis motstridande. I många u-länder råder därför diskrepans mellan de allmänna utvecklingsmålen och de faktiska resultaten av den förda industrialiseringspolitiken. Ofta beror detta på att länderna av olika skäl saknar de nödvändiga statliga styrmedlen för att bringa industriutvecklingen i samklang med de övergripande målen. Även länder med i och för sig tillräckliga politiska, institutionella eller personella resurser för att styra industriutvecklingen, tvingas dock av olika samhällsekonomiska restriktioner såsom betalningsbalansunderskott och skuldbördor att prioritera vissa mål på bekostnad av andra. Exempelvis inkomstfördelningsmål kan på så sätt komma att förbli illusoriska. Den förda industripolitiken riskerar i stället att få direkt negativa effekter i fråga om dessa mål. Många exempel finns på att den ökade industrialiseringen har haft en negativ inverkan på inkomstfördelning och regional utjämning.

U-ländernas industrialiseringsansträngningar kan vara exportinriktade eller importsubstituerande. En utförlig genomgång av dessa båda strategier gjordes av 1971 års industribiståndsutredning (SOU 1972:90, sid. 102–111). Flerparten av de nu studerade elva u-länderna förefaller närmast tillämpa en blandning av exportorienterad och importsubstituerande industripolitik. De tycks framför allt eftersträva en förbättrad betalningsbalans. Tio av de elva

¹ För en mer detaljerad redogörelse för u-ländernas industripolitiska mål hänvisas till SOU 1972:90, kap. 3.

länderna dras med stora underskott och även det elfte – Malaysia – som sedan flera år tillbaka uppvisar ett positivt saldo i affärerna med utlandet, prioriterar stärkt betalningsbalans.

2.3 Grundläggande problem vid industrialisering

I försöken att förverkliga huvudmålet för industrialiseringspolitiken – att öka produktionen av industrivaror – stöter u-länderna på en mängd hinder. Dessa "flaskhalsar" är avhängiga ekonomiska, sociala och kulturella faktorer. De varierar i sammansättning och betydelse i olika länder.

Enligt Världsbanken kan sex grundläggande hinder för industriutvecklingsprocessen urskiljas:

1. brist på utbildad arbetskraft, företagsledare och företagare
2. brist på kapital
3. små inhemska marknader
4. brist på utländsk valuta
5. bristande kännedom om och kontakt med marknader i i-länder
6. otillräcklig infrastruktur.

Industrialiseringshindren i de av utredningen studerade länderna överensstämmer i hög grad med flera av Världsbankens punkter. Brist på utbildad arbetskraft och kapital tillsammans med avsaknad av nödvändig infrastruktur uppfattas genomgående som huvudproblem. Problemet med alltför begränsad inhemska marknad sätts i flera länder i samband med de stora regionala skillnader som ofta råder inom länderna: skillnader i utvecklingsnivå och levnadsvanor, liksom det faktum att det ofta talas olika språk i olika regioner medför att den inhemska marknaden i själva verket består av ett antal segregerade delmarknader.

2.4 Inhemska industripolitiska medel

Staten utövar ett starkt inflytande över industriutvecklingen i samtliga de studerade u-länderna och äger en stor del av industriföretagen. Denna styrning är naturligtvis mest omfattande i de centralplanerade ekonomiska (Cuba, Moçambique och Vietnam) där industriutvecklingen är en integrerad del av samhällsplaneringen i stort. I flerparten av de övriga länderna motiveras den statliga styrningen av grundinställningen att industrialisering – och därvid främst etablerandet av ett antal basindustrier – utgör den "ekonomiska utvecklingens motor" och följaktligen måste övervakas av statsmakterna.

Institutionellt tar sig denna statliga styrning olika former. I de centralplanerade ekonomierna utformas industripolitiken av det statsbärande partiet och även relativt detaljerad planering på kort och medellång sikt genomförs av ett centralt ministerium eller motsvarande. Det förekommer även att den direkta ledningen över företagen utövas av industriministeriet eller ett fackministerium (Moçambique, Cuba, Vietnam). Även i de övriga länderna har industriministeriet en blandning av direkta och indirekta styrfunktio-

ner.

Den direkta styrningen utövas antingen av ministeriet, eller av underställda organ, ofta kallade utvecklingsbolag (Indien, Tanzania, Zambia). Industriministeriet utövar etablerings- och expansionskontroll (Indien, Malaysia) genom krav på licenser för etableringar respektive nyinvesteringar av viss minimistorlek. Även i Botswana, Malaysia och Peru är ministeriestyrningen omfattande, medan i Ecuador och Nigeria – där den statliga sektorn är liten – industriministeriernas roll inskränker sig till policy-formulering.

Forskning och utveckling inom industrisektorn prioriteras i de länder som redan har en relativt utvecklad industri (Indien, Malaysia). I övriga länder är forskningskapaciteten mycket begränsad även om den i länder med stark statlig styrning av industriutvecklingen (Cuba, Tanzania och Vietnam) är under uppbyggnad. Den inhemska konsultkapaciteten på industriområdet är på samma sätt avhängig industriell utvecklingsnivå: Indien och Malaysia har relativt omfattande konsultkapacitet, övriga länder mycket begränsad eller obefintlig.

2.5 Internationella industripolitiska medel

De studerade elva u-länderna uppvisar överlag en positiv inställning till import av utländsk teknologi. Denna positiva attityd torde bottna i insikten att egna resurser och industripolitiska medel – åtminstone på kort och medellång sikt – är otillräckliga för att främja den industriella utvecklingen och att något alternativ till teknologiimport inte finns.

Import av teknologi är i övervägande antal fall liktydigt med främjande av utländska investeringar, eftersom teknologin oftast är knuten till företag i mera industrialiserade länder. Mer sällan är det möjligt, och lönsamt, för u-länderna att förvärva det erforderliga kunnandet på licens. När det gäller förutsättningarna för att förvärva industriell teknologi inom ramen för offentligt bistånd kan man konstatera att flertalet i-länder ger prioritet åt andra, mera humanitärt inriktade, sektorer såsom undervisning, hälsovård och liknande (jfr avsnitt 3.3 nedan).

Villkoren för utländska etableringar varierar avsevärt från land till land. Detta förhållande speglar skillnader i värdering av det utländska kapitalets utvecklingseffekter. Av de av utredningen studerade elva u-länderna kan *Cuba* och *Malaysia* illustrera extrempunkterna i den förda industripolitiken vad avser attityd till utländskt rörelsekapital i industrin. I den cubanska ekonomin finns ej något arbetande utländskt kapital och de cubanska önskemålen om utländsk teknologi har hittills endast gällt överföring i andra former. Malaysia, å andra sidan, uppvisar en arsenal av olika incentives för utländska investerare och ställer inga eller mycket begränsade krav på inhemsk participation eller andra former av inhemsk kontroll över det utländska kapitalet.

I några av länderna är reglerna för utländska investeringar under ut(om)arbetande (*Moçambique*, *Zambia* – båda kan sägas ha en grundläggande restriktiv attityd, den zambiska dock på väg mot större flexibilitet). I de övriga länderna gäller att utländska investeringar uppmuntras med mer eller mindre starka incentives, samtidigt som det utländska kapitalet åläggs olika restrikt-

tioner. *Vietnam* avser uppmuntra joint ventures inom vissa industrisektorer med en utländsk kapitalparticipation på mellan 30 och 49 procent, i exportproduktion upp till 100 procent. Övriga villkor för deltagande är under utarbetande och torde komma att ha som huvudinriktning att garantera att de utländska investeringarna inordnas i den övriga utvecklingsplaneringen genom hög grad av statlig insyn och styrning. *Indien*, *Peru* och *Tanzania* accepterar och stimulerar i kombination med en serie villkor utländska investeringar inom ramen för joint ventures. Den indiska politiken har hittills varit den mest restriktiva och det utländska deltagandet har varit maximerat till 40 procent. Den peruanska politiken styrs av Andinska paktens regler som bl. a. innehåller en maximering av de årliga vinstremitteringarna och mål rörande nationell kontroll över utländska investeringar. *Tanzania* har fört en relativt pragmatisk politik i skuggan av det framtida målet "socialistisk planekonomi". *Botswana*, *Ecuador* och *Nigeria* har hittills kunnat klassificeras som "soft states" med avseende på politiken i förhållande till utländska investeringar. Dessa har uppmuntrats utan mer omfattande försök till statlig styrning. *Botswana* kräver emellertid numera 15 till 25 procent "gratis" aktieparticipation inom den extraktiva industrin, *Ecuador* begränsar – enligt Andinska paktens regler – skatte- och andra incentives till investeringar där det inhemska ägarintresset uppgår till minst 50 procent. *Nigeria* avser senast 1979 försäkra sig om 60 procent inhemsk ägande inom vissa nyckelsektorer, 40 procent i övriga.

Gemensamt för de elva länderna och troligen representativt för hela gruppen u-länder är ett stort intresse för förvärv av utländsk teknologi och industriellt kunnande. Detta har – som kommer att visas i det följande – manifesterats i en kraftigt ökad efterfrågan på olika former av industrisamarbete med i-länder och i-landsföretag.

...

...

...

3 Internationellt samarbete på industriområdet

3.1 U-ländernas kollektiva krav

U-ländernas kollektivt framförda krav på i-länderna rörande konkreta åtgärder för att främja industriutvecklingen i u-världen är av sent datum.

I FN:s "Strategi för det andra utvecklingsårtiondet" från 1970 och i "Handlingsprogrammet för en ny ekonomisk världsordning" från 1974 berördes industrialiseringsfrågorna. Dessa båda dokument innehåller emellertid endast rekommendationer av mycket allmän karaktär såsom: "i-länderna och internationella organisationer skall understödja u-ländernas industrialisering genom lämpliga åtgärder"¹ eller "i-länderna skall uppmuntra investerare i sina egna länder att finansiera industriprojekt i u-länderna"².

Först i och med UNIDO:s andra generalkonferens, avhållen mars 1975 i Perus huvudstad Lima, konkretiseras u-ländernas industrialiseringsönskemål och formuleras ett antal specifika "krav" riktade mot i-länderna och FN-systemet.

Slutdokumentet från konferensen, den s. k. Limadeklarationen kräver att u-länderna år 2000 skall svara för 25 procent av världens industriproduktion – mot ca sju procent 1975. I anslutning till 25-procent målet har från u-landshåll även uppställts vissa branschvisa mål för år 2000, såsom 30 procent av järn- och stålproduktion och 40 procent av gödningsämneindustrin.

Flertalet krav på åtgärder för att nå industrialiseringsmålet finns specificerade i paragraferna 59 och 61 i Limadeklarationen. Paragraf 59 har rubriken "I-länderna bör vidtaga följande åtgärder:". Kraven kan för översikts skull grupperas under tre huvudrubriker:³

1 biståndspolitiska åtgärder

- lämna ökade finansiella bidrag – såväl bilateralt som via internationella organisationer – till u-ländernas industrialisering
- öka och förbättra det tekniska biståndet på industriområdet i form av bl. a.
 - yrkesutbildning
 - integrerade utbildnings- och forskningsprogram
 - garanti av kvaliteten på personalbiståndet

¹ Resolution 2626 XXV, 1970.

² Resolution 3202 S-VI, 1974.

³ Krav på åtgärder av benefik karaktär finns med bland dem som grupperats under rubrikerna handels- och näringspolitik, varför gränsdragningen i förhållande till det "biståndspolitiska området" inte är särskilt skarp.

2 handelspolitiska åtgärder

- sänka och successivt eliminera tullar och andra handelshinder som drabbar u-ländernas (industri-)produkter på i-landsmarknaderna
- stimulera och garantera en ökad import av industrivaror och halvfabrikat, inklusive jordbruksvaror, från u-länderna

3 närings- och strukturpolitiska åtgärder

- stimulera inhemsk strukturrationalisering och därmed medverka till att relativt sett mindre lönsam industri överförs till u-länderna, s. k. "anticipatorisk strukturanpassning" och "redeployment"
- allmänt främja inhemska företags investeringar i u-länderna, givet att investeringsprojekten ligger i linje med värdlandets utvecklingsplaner
- stödja u-ländernas strävan att öka konkurrenskraften för bearbetade råvaror som konkurrerar med i-ländernas syntetproduktion - bl. a. genom att begränsa den egna syntetproduktionen.

Dessa huvudkrav har upprepats och i vissa fall vidareutvecklats i andra internationella fora under åren efter 1975. De handelspolitiska kraven återkom främst under UNCTAD IV, våren 1976, de övriga vid FN:s extra (1975) och ordinarie generalförsamlingar. I slutdokumentet från den s. k. Paris-dialogen, som undertecknades i juni 1977, görs en direkt referens till i-ländernas "åtgänder" i Lima-deklarationen.

Utredningen har inte sett det som sin uppgift att ta ställning till önskemål, respektive komma med förslag på åtgärder, som är att hänföra till de handels- och näringspolitiska områdena enligt ovan. Då emellertid kraven på "redeployment" och anpassad näringspolitik i i-länderna kommit att spela en central roll i diskussionerna om u-länders industrialisering har en kort redovisning av dessa krav bedömts vara motiverad.

Begreppet redeployment har definierats av UNIDO:s sekretariat som *överflyttning* av existerande industriell produktionskapacitet från i- till u-land, eller *nyetablering* av industriell verksamhet i ett u-land som alternativ till en i-landsetablering.

Redeployment kan komma till stånd som ett resultat av företagsekonomiskt motiverade beslut av industriföretag i i-länder, eller av samhällsekonomiskt och eventuellt u-landspolitiskt motiverade beslut av en i-landsregering.

U-länderna har under Lima-konferensen och därefter följande möten särskilt tryckt på de u-landspolitiska motiven. Med en sådan tolkning av begreppet redeployment skulle i-ländernas regeringar vidta strukturanpassningsåtgärder med u-landsimport som *mål*. En "anpassad näringspolitik" skulle alltså söka förutse inom vilka branscher en ökad import av i u-länderna bearbetade varor i ett längre perspektiv är att vänta p. g. a. dessa branschers relativt lägre lönsamhetsgrad. En övergång från inhemsk produktion till u-landsimport skulle därefter komma till stånd successivt genom överföring av industrikapacitet inom respektive berörd bransch till u-länderna under aktiv medverkan från i-ländernas regeringar.

Det vid Lima-konferensen antagna beslutet att hålla branschvisa konsultationer mellan i- och u-länder sågs av de senare som en metod att omsätta

redeploymentdiskussionen i praktisk handling. Enligt u-ländernas uppfattning är syftet med konsultationerna att fastställa konkreta mål, bransch för bransch, rörande överflyttning av produktion till u-världen. Vid de två hittills genomförda konsultationerna föreslog u-länderna sålunda kvantifierade mål rörande dessas andel av produktionen inom järn- och stål, respektive gödämnesindustrin.

I-länderna har å sin sida betonat att syftet med UNIDO-konsultationerna är att åstadkomma ett informationsutbyte och branschvisa allmänna diskussioner om u-ländernas industrialiseringsproblem. Denna syn på syftet med konsultationerna speglar en allmän obenägenhet att göra bindande löften om åtgärder som skulle få konsekvenser för de nationella ekonomierna.

Inom UNIDO har som ett resultat av dessa motsättningar en mjukare tolkning av redeployment-begreppet vuxit fram. Den för närvarande rådande tolkningen innebär i korthet att i-länderna på olika sätt skall stimulera överföring av kapital och industriellt kunnande inom branscher där dessas konkurrensförmåga i förhållande till u-ländernas är lägre. I denna tappning är redeploymentkravet i praktiken liktydigt med det under hela 70-talet framförda kravet om ökade investeringar från i-länderna för att främja ekonomisk tillväxt och utveckling i u-världen.

3.2 De internationella organisationers verksamhet

U-landsgruppens krav har påverkat verksamheten inom främst ett FN-organ, nämligen industriutvecklingsorganisationen UNIDO. Kraven har även resulterat i uppkomsten av en ny organisation, FNs Center för transnationella företag.

Huvuddelen av de internationella organisationernas industribistånd finansieras genom Världsbanksgruppen och FNs utvecklingsprogram UNDP. Den följande redogörelsen beskriver de internationella organisationernas verksamhet på industriområdet.

3.2.1 Världsbanken och den internationella utvecklingsfonden IDA

Världsbanken och IDA stöder utvecklingen i u-länderna genom lån och krediter. Traditionellt har utlåningen varit starkt inriktad på infrastrukturprojekt inom sådana sektorer som kraftförsörjning och transporter. Under 70-talet har jordbrukssektorn kommit att inta en ledande plats, svarande mot ungefär en fjärdedel av den årliga utlåningsvolymen. Av något mindre men fortfarande stor omfattning är stödet till industriprojekt och utvecklingsbanker, som under senare år legat på nivån 15–20 % av Banken/IDAs totala utlåning.

Det sammanlagda beloppet för *lån till industriprojekt* uppgick per den 30 juni 1976 till 3,1 miljarder dollar. Medlen har till övervägande del avsett stora industriprojekt, finansierade av Världsbanken. Fördelningen på olika sektorer och geografiska områden framgår av tabell 3.1 och 3.2.

Vid sidan om stödet till enskilda industriprojekt lämnar Banken och IDA också lån till *utvecklingsbanker* i u-länderna. Det sammanlagda belopp som ställs till förfogande för sådana institutioner uppgick till 3,5 miljarder dollar,

Tabell 3.1 Fördelning på sektor av Bank/IDA-lån till industriprojekt, kumulativt per 30 juni 1976

Sektor	Belopp (milj US \$)		
	Bank	IDA	Summa
Gödningsämnen och kemikalier	563,0	423,4	986,4
Järn och stål	844,0	-	844,0
Småindustri	176,0	32,3	208,3
Gruvor och annan extraktiv industri	566,1	2,5	568,6
Papper och massa	134,2	2,0	136,2
Textilier	67,0	-	67,0
Övrigt	251,6	18,7	270,3
Summa	2 601,9	478,9	3 080,8

Tabell 3.2 Geografisk fördelning av Bank/IDA-lån till industriprojekt. Kumulativt per 30 juni 1976

Geografiskt område	Belopp (milj US \$)		
	Bank	IDA	Summa
Östafrika	152,5	-	152,5
Västafrika	191,6	-	191,6
Europa, Mellersta Östern och Nordafrika	837,8	42,4	880,2
Latinamerika och Karibiska övärlden	781,3	-	781,3
Ostasien och Oceanien	215,0	51,5	266,5
Sydostasien	423,7	376,5	800,2
Summa	2 601,9	478,9	3 080,8

alltså något mer än utlåningen till enskilda industriprojekt. I en nyligen av Banken publicerad utredning aviseras en kraftig ökning av stödet via utvecklingsbanker och speciellt ifråga om satsningar på småindustri. I dagens läge går 12 % av utlåningen via utvecklingsbanker till småindustri. Den andelen skall öka till 30 % år 1980, enligt bankens planer. Dessa strävanden skall ses som ett uttryck för bankens vilja att öka sysselsättningen i u-länderna med hänsyn till de begränsade möjligheterna till sysselsättning inom andra sektorer, såsom jordbrukssektorn. De kan också ses som ett led i bankens försök att stimulera uppkomsten av en för u-länderna anpassad industriell teknik.

3.2.2 *Internationella finansieringsbolaget IFC*

Kort karakteristik

Det internationella finansieringsbolaget IFC bildades år 1956 såsom en medlem av Världsbanksgruppen. IFC uppmuntrar privat företagsamhet i u-länderna genom att själv investera i projekt som gäller etablering av nya eller expansion av existerande företag. IFC söker i allmänhet intressera andra

lokala och utländska intressenter att gå in med kapital och kunnande i de projekt som IFC satsar på. IFC testar projekten mot kriterier som har att göra med utvecklingseffekt i värdlandet och möjligheten att få verksamheten lönsam.

IFC fäster speciell vikt vid sin roll som förmedlare av finansiering från egna och andra källor. Därutöver anser sig IFC genom sin breda erfarenhet kunna lämna råd åt klienter i u-länderna.

IFC har sedan sin tillkomst investerat över 1,7 miljarder dollar i ca 300 företag i 62 u-länder, och givit upphov till ytterligare investeringar i samma företag till fyra gånger värdet av IFCs insats.

Organisation och personal

IFC är en internationell organisation med 100 medlemsländer, vilket kan jämföras med Världsbankens medlemstal på 130 länder. IFC leds av en exekutivstyrelse med 20 ledamöter, varav fem utsedda av de länder som bidragit mest till organisationens kapital (USA, England, Tyskland, Frankrike och Japan) och de 15 övriga av grupper av andra medlemsländer. Exekutivstyrelsen är densamma som för Världsbanken.

IFCs personal uppgår till ca 250 personer, varav handläggare ca 150. IFC är uppdelad på 4 avdelningar, en för speciella verksamheter, inkluderande "promotion", en för projektsamheten, en för intern service (juridisk, teknisk, ekonomisk och personell), samt en avdelning för administrationen. IFCs tekniska expertis är begränsad till sektorer av speciellt intresse för IFC, i första hand textil- och cementindustri.

IFC beräknar att personalen använder ungefär 50 % av sin tid till förberedelser för nya insatser, 30 % för övervakning av redan gjorda investeringar och 20 % till "promotion" och andra utvecklingsaktiviteter.

I vissa administrativa hänseenden replierar IFC på Världsbankens organisation.

Medel för verksamheten

IFCs aktiekapital uppgår till 108 milj dollar. Ett förslag om ökning av aktiekapitalet med 480 milj dollar under perioden 1978–82 har just antagits.

För sin verksamhet har IFC till största delen varit beroende av lån från Världsbanken. Bokslutet per den sista juni 1976 utvisar en skuld till Världsbanken på drygt 500 milj dollar. Lånen från Världsbanken har tagits till räntor på nivån 7 à 8,5 % med 13 till 18 års återbetalningstid.

Verksamhetens innehåll i stort

IFC satsar riskkapital i form av aktier i, och lån till, privata företag i u-länderna. IFC brukar hålla sin egen investering väl under 50 procent av projektkostnaden och brukar i allmänhet aldrig gå in i projekt utan att ha sällskap med andra finansörer. Det heter att för varje investerad IFC-dollar tillförs projektet fyra dollar från andra finansörer.

I början av 1970-talet låg volymen nya åtaganden från IFC på nivån 100

milj dollar per år. Den nivån har nu stigit till inemot 250 milj dollar per år.

En betydande del – ca 10 procent – av IFCs insatser har gått till utvecklingsbanker i olika u-länder.

IFC brukar inte sitta i styrelsen för andra företag i u-länderna än utvecklingsbanker som får lån från IFC. När IFC låter sig representeras i styrelsen för utvecklingsbanker är det ofta genom advokater eller andra liknande ombud på orten. IFC lägger emellertid stor vikt vid en kontinuerlig uppföljning av sina investeringar och tekniskt bistånd till dem i den mån IFC kan lämna det.

Ofta medverkar IFC parallellt med privata utländska företag. IFC försöker uppmuntra till joint ventures mellan företag i olika u-länder, där det ena u-landet hunnit längre ifråga om industriell utveckling än det andra.

Branscher som prioriterats i IFCs verksamhet har varit järn- och stålindustri, textil, byggnadsmaterial och utvecklingsbanker.

Per den 30 juni 1977 hade IFC investerat drygt 1,7 miljarder dollar i ca 300 olika projekt i 62 u-länder. Den geografiska inriktningen framgår av nedanstående tabell.

Tabell 3.3 Geografisk fördelning av IFCs totala investeringar per 30 juni 1976

Kontinent	Värde (100-tal milj dollar)	Andel (%)	Antal länder	Tre största mottagare
Asien	425	28	14	Syd-Korea, Philippinerna, Indonesien
Latinamerika	580	39	20	Brasilien, Mexico, Argentina
Afrika	150	10	18	Kenya, Mauretanien, Tunisien
Europa	350	23	10	Turkiet, Jugoslavien, Spanien
Summa	1 505	100	62	

IFC avser att öka andelen investeringar i små och industriellt utvecklade länder. Dessa hade erhållit 4 procent av totala investeringar upp till 30 juni 1976. Den andelen planerar IFC att öka till 12 procent år 1980. I de länderna skall IFC satsa på mindre och medelstora företag, sannolikt genom ökat stöd via lokala utvecklingsbanker, och på större projekt för tillvaratagande av naturresurser. Därutöver kommer IFC att öka sin tekniska biståndsverksamhet. Dessa ansträngningar kan emellertid knappast komma att väsentligt förändra mönstret i IFCs länderval, där ett antal relativt rika u-länder kommer att också fortsättningsvis inta en framträdande plats.

Villkor för kapitalinsatser

IFC söker i allmänhet begränsa sitt innehav av aktier till högst 25 % i varje enskilt företag. IFC kan inskränka sig till att teckna aktier men kan vid behov också lämna lån. Lån lämnas vanligen i dollar för en period av 7–12 år till en

fast räntesats som sätts i förhållande till de villkor på vilka IFC kan låna från Världsbanken med en marginal på ett par procent. För närvarande lånar IFC ut till en räntesats av 10,5 %.

IFC har inte någon maximigräns för storleken av sitt engagemang i varje enskilt projekt. I genomsnitt uppgår IFCs insats till 1,7 milj dollar per projekt.

Tekniskt bistånd m. m.

Som framgått av beskrivningen fäster IFC speciell vikt vid sin roll som rådgivare åt privata företag i u-länderna när det gäller val av projekt och finansiering av dessa. Med den ökade tonvikt som IFCs styrelse lagt vid små och industriellt utvecklade länder kommer allt större krav att resas på tekniskt bistånd från IFC. Speciellt kommer IFC att hjälpa sina klienter i u-länderna med råd om finansiering. Vidare räknar IFC med att i större omfattning än hittills behöva göra egna studier av tänkbara projekt ur såväl finansiell som teknisk synvinkel.

3.2.3 UNDP

FNs utvecklingsprogram, UNDP, kanaliserade under femårsperioden 1972-76 drygt 400 milj. dollar eller ca 19 procent av programmets totala resurser till insatser inom industriområdet.

Huvudsyftet med industribiståndsprogrammet som ingår som en integrerad del i de s. k. landprogrammen är enligt organisationen bl. a. att främja uppkomsten av små företagsenheter, att söka utveckla en arbetsintensiv teknologi, att uppnå högre utnyttjandegrad av inhemska resurser m. m.

Insatserna kan grovt uppdelas i olika huvudtyper av projekt: upprättande respektive utvidgning av tillverkningsindustri (ca 12 % av anslagen), stöd till extraktiv industri (ca 19 %), hantverk och småindustri (ca 6 %), institutionsbyggande och stöd för förvaltning (ca 15 %), utbildningsinsatser (ca 13 %), allmän industriutvecklingsplanering (ca 10 %).

Närmare 30 % av UNDPs industribiståndsresurser kanaliserades under perioden 1972-76 till länder i Afrika, 27 % till Asien och 22 % till Latinamerika.

Ungefär två tredjedelar av de insatser som finansieras genom UNDP tar formen av enskilda experter. Till en mindre del finansieras vidare tjänster från konsultföretag och köp av utrustning.

Programmet finansierar merparten av FN-organens industribistånd. Projekten verkställs av ett flertal fackorgan av vilka UNIDO och ILO är de i sammanhanget viktigaste.

3.2.4 UNIDO

FNs industriutvecklingsorganisation, UNIDO, har till uppgift att samordna FN-systemets insatser på industriområdet samt att i egen regi stödja industrialiseringssträvanden i u-länderna.

UNIDO är fortfarande en del av FN-sekretariatet, men vid organisationens andra generalkonferens i Lima 1975 antogs en rekommendation att

omvandla UNIDO till ett självständigt fackorgan. Detta kan väntas ske under 1978. UNIDO har drygt 1 000 personer anställda vid sitt sekretariat i Wien.

Organisationens verksamhet består till en del av fältverksamhet och till en del av utredande och stödjande funktioner i sekretariatet.

Fältverksamheten består av tekniskt bistånd till u-länderna. Huvuddelen av fältprojekten – ca 70 procent – finansieras med UNDP-medel. Resten genomförs med hjälp av särskilda, ändamålsbestämda bidrag.

Vid Lima-konferensen fattades på u-ländernas initiativ ett principbeslut om att upprätta en särskild industriutvecklingsfond för att öka UNIDOs biståndsverksamhet. Fonden avses träda i kraft den 1 januari 1978. Det är dock fortfarande osäkert hur stor fonden blir eftersom den kommer att finansieras genom frivilliga bidrag. Det är också osäkert när fonden kommer att kunna etableras, men inom UNIDO räknar man med att verksamheten skall starta under 1978.

Över hälften av UNIDOs tekniska bistånd går till enskilda industriprojekt, men bistånd lämnas även till sådana områden som företagsledning, information och utbildning.

Den stödjande verksamheten har formen av möten, seminarier, publikationsverksamhet, forskning, studier, utredningar etc. och bekostas helt av UNIDOs reguljära budget.

En ny, viktig uppgift för UNIDO är att organisera de s. k. branschvisa konsultationerna som organiseras i syfte att bistå u-länderna i deras industrialiseringssträvanden (se avsnitt 3.1).

3.2.5 UNCTAD

UNCTAD, FNs konferens för handel och utveckling, har endast i begränsad omfattning engagerat sig i de industrifrågorna. Däremot har organisationen blivit ett centrum för diskussion om teknologiöverföringar i allmänhet, vilket bl. a. manifesterats i en mängd UNCTAD-resolutioner och i det förhållandet att en specifik teknologidivision upprättats inom sekretariatet. UNCTAD-arbetet är inriktat dels på att stärka u-ländernas teknologiska kapacitet, dels på att utarbeta en uppförandekod för teknologiöverföring. Kodens innehåll avses täcka såväl regeringars som enskilda företags agerande. Vad u-länderna eftersträvar är att det internationella samfundet enas om vissa regler som skall bli normgivande för den internationella teknologiöverföringen.

3.2.6 ILO

Internationella arbetsorganisationens (ILO) verksamhet inom industriområdet präglas f. n. till stor del av resultaten från världssysselsättningskonferensen som ägde rum 1976. Konferensen utgjorde en uppföljning av ILOs världssysselsättningsprogram som antogs 1969. Programmet syftar att tillfredsställa de fattigaste befolkningsgruppernas grundläggande behov genom att söka uppnå högsta möjliga sysselsättningsnivå i u-länderna.

ILOs fältverksamhet som till ca 75 procent finansieras med UNDP-medel är huvudsakligen inriktad på yrkesutbildning, arbetslivsinriktad verksamhet (inkluderande bl. a. arbetsmarknadsorganisation, förvaltning och företagsle-

darutbildning), utveckling av småindustri, hantverk och Kooperation.

ILOs tekniska bistånd har under femårsperioden 1972–1976 uppgått till i genomsnitt ca 40 milj. dollar om året.

3.2.7 FNs center för transnationella företag, UNCTNC

FNs center för transnationella företag, UNCTNC, startade sin verksamhet i slutet av 1975 som ett resultat av de studier rörande multinationella företag (MNF) som FNs generalsekreterare låtit utföra under de närmast föregående åren.

Centret utgör en del av FN-sekretariatet men leds av en kommission i vilken 48 medlemsländer är representerade. Centret har ett 30-tal tjänstemän.

En huvuduppgift för UNCTNC är att utarbeta principer, en "kod", för de multinationella företagens uppträdande. Andra delar av verksamheten gäller förslag till förbättrade redovisningsmetoder i företagen, åtgärder mot korrup-tion, insamling av data om MNF, beskrivning av rättsreglerna rörande i MNF i FNs olika medlemsländer, studier rörande avtal mellan värdländer och MNF samt forskning om ett antal frågor kring de stora internationella företagens verksamhet.

Centret har erhållit extrabudgetära bidrag, bl. a. från Holland, Norge och Sverige för tekniskt bistånd till u-länder i deras förhandlingar med MNF. Med dessa resurser har Centret *dels* samlat hos sig några experter på sådana förhandlingsfrågor, *dels* lämnat råd till medlemsländer inför, men inte i, förhandlingar med utländska investerare *och* *dels* ordnat seminarier och 'workshops' för att utbilda personer från u-länderna i förhandlingsteknik. Utredningen har vid kontakt med centrets ledning erfarit att man skulle sätta värde på ytterligare särskilda bidrag från Sverige till centrets tekniska biståndsverksamhet. Centret söker f. n. uppslag på personer som skulle kunna registreras som lämpliga för korttidsuppdrag som rådgivare eller lärare i förhandlingsteknik.

3.3 Andra i-länders verksamhet

OECD-ländernas industribistånd har – efter en nedgång under 1960-talets första hälft – ökat stadigt de senaste tio åren. DAC-statistik över industrisamarbetet mellan i- och u-länderna under perioden 1973–75 visar bl. a. följande.

Bruttokapitalflödet till u-ländernas industrisektor beräknades 1973 uppgå till drygt 7 miljarder dollar. Siffran är mycket osäker bl. a. eftersom det är svårt att enhetligt definiera industrisektorn och dra gränser t. ex. i förhållande till investeringar i "infrastruktur".

Offentligt bistånd från DAC-länderna utgjorde 1973 endast en mindre del av kapitalflödet till u-ländernas industrisektor – ca 500 miljoner dollar. Bilaterala statliga exportkrediter och bilaterala lån på kommersiella villkor uppgick till ca 1 miljard dollar: lån från internationella organisationer, varav ca 1/3 på mjuka villkor till ca 1 miljard dollar; privata investeringar till ca 3

miljarder dollar; leverantörskrediter till ca *1,5 miljarder dollar*; olika typer av industristöd från socialistländerna – huvudsakligen i form av bistånd – slutligen, uppgick till ca *500 miljoner dollar*.

Kapitalflödet beräknas ha ökat avsevärt sedan 1973, och detta gäller inte minst den del som utgått som bistånd.

Av OECD-länderna svarade 1975 Japan, Frankrike och Västtyskland för de största industribiståndsåtagandena (uppgående till respektive 217, 152 och 148 miljoner dollar). Industribiståndets andel av det totala bilaterala biståndet var i dessa länder mellan fem och femton procent (genomsnittet för OECD-länderna var 1975 drygt sex procent). Det *japanska* industribiståndet var – enligt DAC-statistik för åren 1973 och 1974 – koncentrerat till extraktiv industri, främst olje- och gasutvinning, samt, men i mindre omfattning, till kemisk och metallurgisk industri. Det *västtyska* biståndet avsåg stöd till huvudsakligen kemisk industri och cementproduktion, medan det *franska* fördelade sig jämnt mellan flertalet industrisektorer.

I *USA* prioriteras satsningar på humanitära projekt och landsbygdsutveckling framför stöd till industrisektorn inom ramen för det offentliga biståndet. I stället stöder regeringen privata resursöverföringar. Den *kanadensiska* biståndsmyndigheten har en liknande politik men kompletterar denna med försök att inom ramen för biståndsverksamheten sammanföra tänkbara industrisamarbetspartners i Canada och u-länderna. Även i *Storbritannien* spelar industribiståndet en underordnad roll i det offentliga biståndet.

De östeuropeiska ländernas bistånd har sedan länge dominerats av insatser på industriområdet. *Sovjetunionens* industribistånd (ca 70 procent av landets totala bistånd år 1970) fördelar sig på stöd till tung industri i mer utvecklade u-länder såsom Indien, Iran m. fl. och lättare industri i t. ex. flertalet afrikanska länder som får sovjetiskt stöd.

Andra former för officiellt i-landsstöd för industriutveckling i u-länderna, s. k. OOF (Other Official Flows), utgörs av statskrediter, investeringar via s. k. utvecklingsbolag eller fonder och statliga exportkrediter. *USA* och *Japan* svarar för den stora merparten (ca 75 procent) av dessa typer av resursöverföringar som 1974 uppgick till ca 1 miljarder dollar.

Kretsen mottagarländer för i-ländernas offentliga bilaterala industristöd har hittills varit begränsad. Ett fåtal relativt rika u-länder såsom Brasilien, Mexico, Filippinerna, Sydkorea och OPEC-länderna tar emot merparten av det industribistånd OECD-länderna ställer till förfogande. Det östeuropeiska och kinesiska industribiståndet har koncentrerats till Indien, Pakistan, Iran, Egypten och Tunisien.

3.4 Utvecklingsbolag i andra i-länder

Flera länder inom OECD-kretsen har inrättat bolag eller fonder av samma slag som det internationella finansieringsbolaget IFC. De brukar sammanföras under beteckningen utvecklingsbolag ("Public Development Finance Companies"). Bil. 2 innehåller en beskrivning av några sådana organ, som antingen redan är verksamma, eller håller på att bildas, i Danmark, Finland, Nederländerna, Norge, Storbritannien, Västtyskland och USA. I det följande görs ett försök att beskriva några gemensamma drag hos utvecklingsbolagen

samt att belysa hur olika egenskaper hos dem kan variera med hänsyn till mer eller mindre klart uttalade biståndsmål.

3.4.1 Syfte och funktion

Normalfallet

Karakteristiskt för utvecklingsbolagen, liksom för det internationella finansieringsbolaget IFC, är att de söker främja uppkomsten av produktiva företag i u-länderna. Ofta blir beteckningen produktiva företag liktydig med företag verksamma inom industrisektorn. Flera av bolagen stöder produktiva verksamheter också inom andra områden, såsom jordbruk, skogsbruk, exploatering av naturtillgångar och turism. Typiskt för flertalet bolag är att de söker nå sitt syfte genom att stimulera företag i hemlandet till att överföra både kapital och industriellt kunnande. För att uppnå sitt syfte måste utvecklingsbolagen besitta goda kunskaper både om den industriella resursbasen i hemlandet och om situationen i de u-länder, till vilka de riktar sin verksamhet.

Utvecklingsbolagen ser vanligen som sin uppgift att stimulera andra finansieringsorgan att satsa kapital parallellt med bolagets egen insats. De brukar också försöka överlåta den egna kapitalinsatsen på andra intressenter så snart omständigheterna medger för att lämna utrymme för egna satsningar på andra projekt. Bolagen ser sig som specialister på internationell finansiering av företag i u-länderna.

Utvecklingsbolagens verksamhet beskrivs i allmänhet som nyttig inte bara för värdlandet utan också för hemlandet. Verksamheten underlättar hemmaföretagens etablering på nya marknader och stimulerar till kommersiella förbindelser av intresse för båda länderna. Ställningen som mellanhand mellan två direkt berörda parter i ett industrisamarbete innebär att utvecklingsbolaget uppfattas som garant, av u-landet för att i-landspartnern är seriöst engagerad, och av i-landspartnern för att han skall bli rättvist behandlad i u-landet.

Varianter för att tillgodose biståndspolitiska mål

Man har i några länder, t. ex. Nederländerna och Norge, valt att ge utvecklingsbolagen speciella uppgifter i syfte att uppnå biståndspolitiska mål. Detta kan ske genom att styra bolagets verksamhet till de u-länder, som också valts till huvudmottagare för biståndet. Ett annat sätt att markera biståndspolitiska avsikter är att ställa stränga krav på utvecklingseffekt för de projekt som stöds av bolaget. Kännetecknande för denna variant är att utvecklingsbolaget i mindre omfattning fungerar som katalysator – den som får ett begynnande samarbete att komma till stånd – och i högre grad engagerar sig för att få till stånd ett samarbete, som eljest inte hade blivit av. I det alternativa utgår bolaget från u-landets önskemål och behov och ser i vad mån dessa kan tillfredsställas. En samordning med den offanetliga biståndsverksamheten ter sig naturlig i detta fall.

3.4.2 *Struktur*

Form

Beskrivningen i bil. 2 till betänkandet visar att man i flertalet länder ansett det viktigt att ge bolaget en självständig ställning i förhållande till andra myndigheter. Undantag från den grundprincipen görs i sådana länder som velat se en nära samordning mellan bolagets verksamhet och biståndssamarbetet. Den föreslagna norska fonden lär komma att förvaltas av den norska biståndsmyndigheten NORAD. De reformer som genomförts under 1977 beträffande det holländska finansieringsbolaget FMO innebär att särskilda besluteregler införts i syfte att ge biståndsmyndighetens representant ett avgörande inflytande vid bolagets val av projekt.

Några av de beskrivna organen är organiserade som bolag (Finland, Nederländerna och Västtyskland), andra som fonder (Danmark, Norge). Motsvarande inrättningar i Storbritannien och USA kan närmast betecknas som allmännyttiga företag. När man valt att ge organet en självständig ställning har detta oftast skett för att skydda det mot politiska vindkast. Det har i praktiken visat sig nödvändigt för bolagen att aktivt följa sina olika investeringsprojekt under långa perioder. Självständigheten innebär en garanti för att bolagets engagemang blir långfristigt. Däremot krävs inte att bolaget skall vara administrativt självförsörjande. I Finland har man t. ex. föreslagit att det bolag som skule förvalta den finska fonden utnyttjar den administrativa apparaten hos Finlands investeringsbank. Den danska investeringsfonden IFU har pekat på den nytta man haft av att kunna disponera det danska utrikesministeriets personella och andra resurser såsom tele- och postförbindelser. Flertalet bolag och fonder replierar på hemlandets diplomatiska representation i u-länderna för ett antal funktioner i samband med verksamheten.

Ägare

De undersökta bolagen och fonderna i andra i-länder ägs i allmänhet av staten. Ett undantag är det holländska FMO, som ägs av stat och näringsliv gemensamt, ursprungligen med relationen 50/50 och efter 1977 års reform i relationen 51/49. Förslaget om en fond i Finland går ut på att staten skulle satsa 90 procent av fondens kapital och att resten skulle erbjudas till Finlands Bank och andra finansieringsinstitutioner.

Styrelse

Genom att staten i allmänhet äger de undersökta utvecklingsbolagen och tillskjuter huvuddelen av medlen för verksamheten erhåller staten ett avgörande inflytande också på styrelsens sammansättning. Ofta markeras emellertid statens intresse för att engagera expertis ur näringslivet genom valet av ledamöter i styrelsen. Det engelska CDC har en styrelse som i sin helhet består av personer från näringslivet. Statliga företrädare är i numerär minoritet i styrelsen för det holländska FMO och det tyska DEG. Det statliga inflytandet är lika fullt avgörande och brukar klart framgå av de formella röstreglerna för styrelsens behandling av ärenden och för proceduren vid

tillsättning av styrelseledamöter.

Huvudmannaskapet för utvecklingsbolagen har i allmänhet förlagts till det ministerium som ansvarar för biståndsfrågor. I allmänhet betyder detta också att utrikesdepartementet har ett omedelbart överinseende över verksamheten, men det kan förekomma, som i Tyskland, att utrikes- och biståndsministerierna är skilda. Andra ministerier som brukar vara representerade i organens styrelse är handels-, industri- och finansministerier.

Personal och organisation

Antalet anställda hos de undersökta organen varierar i proportion till verksamhetens omfattning och innehåll. CDC, som under 1976 ingick nya åtaganden till ett värde av 38 miljoner pund, har 350 anställda. CDC satsar på många slags projekt och lämnar i viss omfattning tekniskt bistånd till sina klienter. DEG i Västtyskland siktar på att uppnå en årlig volym på nya åtaganden i storleksordningen 100 miljoner D-mark med en stab på cirka 200 personer. DEG:s insats i varje enskilt projekt kan beräknas uppgå till i genomsnitt 3 milj. D-mark. Proportionen mellan åtagandevolym och antal anställda är alltså inte helt olik CDC:s, trots att det tyska bolaget är mera konventionellt ifråga om val av projekt och attityd till tekniskt bistånd. Det holländska FMO uppnår en åtagandevolym på cirka 20 miljoner floriner per år med en personalstyrka på 30 personer. Ett 20-tal handläggare i den danska investeringsfonden IFU har ett program som ger nya åtaganden på nivån 20 miljoner danska kronor per år. Storleken av FMO:s och IFU:s insatser är genomsnittligt något lägre än motsvarande belopp för DEG.

Allmänt sett förefaller verksamheten i olika bolag och fonder att vara relativt personalintensiv. Varje insats är förhållandevis liten och kräver lång tid för att förberedas och genomföras. Detta gäller speciellt om bolaget har ambitioner att göra egna förstudier och att följa upp projekten under investerings- och driftsfaserna (t. ex. genom att placera egen personal i styrelsen för företaget i u-länderna).

Organisatoriskt uppdelas bolagen vanligen i tre enheter

- projekt
- promotion
- administration

Kravet på personalen i en projektavdelning gäller kunskap om förutsättningarna för industriell utveckling i u-länder. Ofta sker en specialisering på vissa länder. Enheter för "promotion" arbetar med att stimulera uppkomsten av gemensamma företag, "joint ventures", i u-länderna. Häri inbegripes åtgärder för att stimulera medfinansiärer till insatser i projektet. Personalen inom dessa enheter bör ha erfarenhet av internationell finansiering och måste vara väl insatta i frågor som rör investeringspolitiken hos företag i hemlandet. När det slutligen gäller personal vid utvecklingsbolagens administrativa enheter ställs ofta höga krav på kvalificerad juridisk kompetens i fråga om industriella samarbetsavtal och om lagstiftning i u-länderna.

I den mån utvecklingsbolaget söker stimulera till investeringar i "svåra" u-länder, d. v. s. sådana som inte väcker investerarnas spontana intresse, måste utvecklingsbolagets personal ha en ingående kunskap om de risker som är

förknippade med investeringar i det speciella u-landet. Om bolaget därutöver ställer stora krav på utvecklingseffekt för de projekt man engagerar sig i, måste projektbedömaren väl behärska tekniker för samhällsekonomisk kostnads/intäktsanalys.

3.4.3 *Medel för verksamheten*

Utvecklingsbolagen får vanligen medel för sin verksamhet från staten. Den danska investeringsfonden IFU har byggts upp med inkomster från kaffe-tullen. Det finska förslaget går ut på att staten skall tillskjuta sin andel i grundkapitalet från en budget som inte definieras i förslaget. FMO i Holland erhåller medel för verksamheten från finans- och utrikeshuvudtitlarna och genom upplåning på kapitalmarknaden. Den föreslagna norska fonden kommer att finansieras via biståndsbudgeten. CDC får medel för sin verksamhet genom lån från finansministeriet till delvis subventionerade räntesatser. Det tyska DEG arbetar med ett aktiekapital som tillskjutits över biståndsbudgeten. DEG har dessutom rätt att låna på kapitalmarknaden, en rätt som bolaget hittills utnyttjat i obetydlig omfattning. Det amerikanska OPIC, slutligen, disponerar för sin finansieringsverksamhet ett aktiekapital som ställts till förfogande över biståndsbudgeten. OPIC har dessutom rätt att ställa lånegarantier mot en egen garantireserv som byggts upp med överskott från OPIC:s försäkringsverksamhet.

Av intresse är att notera den metod man valt i Holland att dela finansieringen mellan finansdepartementets huvudtitel och den till utrikesdepartementet hörande biståndsbudgeten. Förenklat uttryckt innebär metoden att FMO debiterar biståndsbudgeten kostnaden för att avstå från normala förräntningskrav på aktieplaceringar *eller* att lämna lån på mjuka villkor *eller* att göra tekniska biståndsinsatser på gåvobas.

3.4.4 *Verksamhetens innehåll i stort*

Volym

Några volymsiffror återgavs under 3.4.2 ovan. När det gäller volym på verksamheten eftersträvar utvecklingsbolagen i allmänhet inte att uppnå en viss storlek på de egna insatserna så mycket som att få andra finansiärer intresserade i de projekt som bolagen själva satsar på. Den internationella föregångaren IFC uppger att andra finansiärer satsar fem dollar för varje dollar som investeras av IFC. Det tyska DEG uttrycker sig i liknande termer. Målet är att organets insats skall vara "katalytisk". Dess investeringar avvecklas så snabbt som möjligt för att ge utrymme åt nya insatser.

En iakttagelse i detta sammanhang är att bolag som satsar på svåra projekt i svåra länder också får en långsammare omsättning i investeringsportföljen och en förhållandevis större andel i de enskilda investeringsobjekten. I gengäld kanske verksamheten i högre grad överensstämmer med hemlandets biståndspolitik.

Initiativ till insats

En erfarenhet som återkommer hos flertalet undersökta bolag är att företag i hemlandet vanligtvis tar initiativet till investeringsprojekt.

Normalt försöker bolagen göra speciella ansträngningar i form av upplysningskampanjer etc. för att styra investeringsflödet till vissa länder som regeringen i hemlandet av olika skäl vill gynna.

Bolagen står givetvis öppna för initiativ också från myndigheter och företag i u-länderna. Dock har man inte i något av de undersökta länderna gått så långt som till att samordna planeringen av biståndsverksamheten med försöken att få fram lämpliga investeringsobjekt för de olika utvecklingsbolagen.

Geografisk spridning

Den danska investeringsfonden IFU synes ha relativt små ambitioner att styra verksamheten i riktning mot u-länder som speciellt gynnas inom ramen för den danska biståndspolitiken. Fördelningen av IFU:s investeringar synes mera återspegla flödet av danska privata investeringar till u-länderna.

Enligt det finska förslaget skall man till en början inte ställa upp strikta regler för verksamhetens geografiska inriktning. Man söker i första hand stimulera finsk industri att över huvud taget söka etablera sig i u-länderna och internationalisera sin verksamhet.

Det holländska FMO har under sina första verksamhetsår ägnat sig speciellt åt några få u-länder, framför allt Indonesien och Tunisien, där holländsk industri redan varit etablerad. Ett av de viktigaste inslagen i 1977 års reform av FMO består i att ägna större uppmärksamhet åt biståndspolitiska kriterier och därmed också åt insatser i de fattigaste u-länderna.

Den norska fonden skall enligt propositionen verka i huvudmottagarländerna för det norska biståndet. Eventuellt kommer denna krets att vidgas till länder som får låna ur Världsbankens så kallade tredje fönster.¹

Det engelska CDC har ursprungligen investerat enbart i samväldets medlemsländer men har på senare år vidgat denna krets till några andra fattiga u-länder.

Det tyska DEG har särskilt prioriterat u-länder i Afrika. En jämförelse mellan mönstret i DEG:s investeringar och de totala tyska investeringarna i u-länderna² visar att DEG lyckats i sina ansträngningar att bryta ett rådande investeringsmönster och ge upphov till industrisatsningar också i relativt fattiga länder i Afrika.

Enligt kongressbeslut från år 1974 skall det amerikanska OPIC prioritera u-länder med en BNP per capita på mindre än 450 dollar (i 1973 års värden). OPIC har i linje med detta direktiv gjort speciella ansträngningar att stimulera till privata investeringar i några sådana u-länder.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att flertalet länder försöker att ge en speciell geografisk inriktning hos verksamheten i respektive utvecklingsbolag och att inriktning på vissa u-länder ofta står i nära samband med prioriteringar inom ramen för biståndssamarbetet. Eftersom utvecklingsbolagen i allmänhet har som mål att intressera företag i hemlandet för insatser i samma projekt som stöds av bolaget, måste emellertid ländervalet göras med

¹ Bankens exekutivdirektörer beslöt år 1975 att skapa en särskild fond för subventionering av räntorna på Världsbankens lån till vissa länder. För att få denna förmån måste det låntagande landet vara a) fattigt – preliminärt har gränsen satts vid 375 dollar BNP per capita 1972 – b) villigt att göra "rimliga utvecklingsansträngningar" och c) kreditvärdigt.

² Jämför bilaga 2, tabell 6.2.

hänsyn också till värderingarna hos dessa potentiella partners i industrisamarbetet.

I detta sammanhang kan det också vara intressant att notera de ansträngningar man gör inom det internationella finansieringsbolaget IFC för att öka bolagets investeringar i små och industriellt utvecklade länder: man siktar på att IFC:s insatser i sådana länder skall höjas från 4 till 12 % av nya åtaganden.

Sektorinriktning

De flesta utvecklingsbolag känner sig oförhindrade att satsa på produktiva företag inom en bredare sektor än som täcks av begreppet industri. Det engelska CDC har satsat på företag som bedriver jordbruk, skogsbruk och andra förnyelsebara naturtillgångar.

De organ som lagt biståndspolitiska synpunkter på sin verksamhet har, i viss utsträckning, tvekat inför möjligheten att satsa på projekt som normalt betraktas som känsliga från politisk synpunkt. Exploatering av icke förnyelsebara naturtillgångar och investeringar inom turistsektorn har nämnts som exempel på detta slag av projekt.

I diskussionen om en fond i Norge har man berört möjligheten att fonden skall kunna lämna lån, på biståndsvillkor, till infrastruktur i anslutning till industriprojekt. En sådan inriktning skulle ytterligare markera den norska fondens biståndprofil.

Några av de undersökta bolagen har valt att kanalisera sina insatser via utvecklingsbanker i mottagarländerna. I förarbetena till förslaget om en finsk fond konstaterar man, sannolikt med rätta, att investeringar i utvecklingsbanker måste bli av mycket långfristig och föga räntabel karaktär.

Kriterier

Samtliga undersökta bolag och fonder har, enligt sina stadgar, att bedöma förslag till insatser enligt kriterier som anknyter *dels* till projektets lönsamhet ur företagsekonomisk synvinkel och *dels* till projektets utvecklingseffekt. Få av utvecklingsbolagen verkar att ha resurser som gör en inträngande samhällsekonomisk analys möjlig, och många tycks anse att förstudier rörande projektet primärt är en angelägenhet för det företag från hemlandet som går in som partner till u-landsföretaget. I ett organ med en relativt låg ambitionsnivå ifråga om projektbedömning – den danska industrialiseringsfonden IFU kan här få tjäna som exempel – kräver man som ett minimum av beslutsunderlag att de behöriga myndigheterna i värdlandet skriftligen godkänner projektet.

När man i Holland gav nya direktiv för FMO:s verksamhet i början av 1977 kom projektbedömningen att ges ökad vikt: bolaget skall i fortsättningen vara mera noggrant i sin utredning om projektets överensstämmelse med världlandets mål och principerna för den holländska biståndspolitiken. Något exempel på utvecklingsbolag som utformat speciella biståndskriterier för sin projektbedömning finns emellertid inte.

3.4.5 Villkor för kapitalinsats

Nästan alla de undersökta bolagen kräver som villkor för egen insats att ett företag i hemlandet parallellt går in med riskkapital. Ett undantag är det engelska CDC. Från och med 1977 ställer inte heller det holländska FMO detta krav, men bolagets ledning utgår fortfarande från att bolaget skall samarbeta med privata holländska investerare. Flertalet bolag följer principer som syftar till att begränsa den egna riskkapitalsatsningen till en minoritetsandel och att så snart som möjligt avveckla detta engagemang för att ge plats för nya insatser.

Amerikanska OPIC och den föreslagna norska fonden skiljer sig från övriga inrättningar genom att inte teckna aktier utan enbart lämna lån.

Utvecklingsbolagens investeringar tjänar till att finansiera en industriell verksamhet snarare än köp av utrustning eller tjänster. Villkoren för lånen är i allmänhet satta så att återbetalningstiden överensstämmer med en förväntad idrifttagningsperiod för företaget i u-landet.

Såväl aktieplaceringar som lån brukar vara riskbärande i den bemärkelsen att utvecklingsbolagen inte kräver säkerhet i form av statsgarantier utan nöjer sig med sådana säkerheter som kan mobiliseras inom u-landsföretaget i form av inteckningar, borgensförbindelser och dylikt. Det är genom denna risktagning som de olika bolagen uttrycker sitt förtroende för värdlandet, och industriföretaget där, i syfte att stimulera företag i hemlandet och andra medfinansierare att också engagera sig i projektet.

Som regel försöker utvecklingsbolagen avstå från att lämna några andra subventioner än dem som ligger i själva risktagandet. En vanligen förekommande ytterligare förmån kan lämnas i form av att bolaget till en början ställer blygsamma avkastningskrav på egna aktier. Genom att – såsom DEG – lämna en betydande del av finansieringen i form av aktieteckning, och en mindre del i form av lån, kan bolagen introducera ytterligare ett subventionsmoment.

Några av de undersökta organen lämnar därutöver direkta subventioner i form av reducerade räntesatser. Det norska förslaget intar, även i detta hänseende, en särställning genom att normalt gå in med lån innehållande ett gåvomoment av minst 25 % och i särskilda fall kunna låna på samma villkor som gäller för det offentliga norska biståndet. Även i Holland har man successivt ökat andelen mjuka lån och kommer, enligt uppgift, att gå vidare på denna väg efter 1977 års reform av FMO. Det engelska CDC anpassar sina räntevillkor efter arten av projekt. Investeringar inom jordbrukssektorn sker på mjukare villkor än investeringar inom tillverkande industri. Hur man kommer att förfara i Finland framgår inte klart av den utredning som ligger till grund för den aktuella diskussionen.

3.4.6 Tekniskt bistånd m. m.

En huvuduppgift för utvecklingsbolagen är att identifiera investeringsmöjligheter i u-länderna, att sammanföra tänkbara partners från i- och u-länderna samt att genom en aktiv informationsverksamhet över huvud taget stimulera till uppkomsten av produktiva investeringar i u-länderna. Utvecklingsbolagen ser sig som serviceinrättningar som lämnar råd och informationer till

intressenter i hemlandet och i u-länderna.

En väsentlig del av bolagens service består i att förmedla det ytterligare kapital som behövs utöver den egna insatsen i ett visst projekt. Bolagen skaffar sig ett specialkunnande om finansiering av industriprojekt i u-länderna, som det sprider till andra intressenter.

I vissa fall låter sig bolagen representeras i styrelsen för de företag i u-länderna som tagit emot kapital. Många ser sin verksamhet i dessa styrelser som en teknisk biståndsinsats. Andra är mera reserverade i sin attityd till detta sätt att påverka u-landsföretaget. IFC, till exempel, brukar som regel inte sätta egna tjänstemän i styrelsen för bolag som stöds av IFC. Risken är att styrelserepresentanten ges ett ansvar som inte motsvaras av något reellt inflytande.

I några fall kan de olika bolagen förmedla nödvändigt kunnande, framför allt i form av företagsledning. FMO och CDC har också en viss utbildningsverksamhet i egen regi.

I allmänhet kan organen medverka till finansieringen av förstudier av intresse för den egna investeringsverksamheten och för den tilltänkta partnern i hemlandet. Den senare förutsättes stå för en del av kostnaden.

För att styra de privata investerarnas intressen i riktning mot prioriterade länder och projekt brukar de olika organen arrangera, och ibland subventionera, resor och andra stimulansåtgärder för att främja uppkomsten av gemensamma företag.

3.4.7 Sambandet mellan utvecklingsbolagen och andra åtgärder för att främja överföringen av kapital och kunnande inom industrin till u-länderna

Flertalet OECD-länder tillämpar andra åtgärder än stimulans via utvecklingsbolag för att främja överföringen av kapital och kunnande inom industrin till u-länderna. Till dessa hör:

- a) investeringsgarantier, som skyddar företag i hemlandet mot förluster på grund av vissa politiska risker vid investeringar i u-länder,
- b) stöd till förundersökningar av industriella projekt eller stöd till konsultföretags anbuds kostnader,
- c) investeringskyddsavtal med u-länder i syfte att uppnå en rättvis behandling av privata investerare i hemlandet,
- d) beskattningsregler och dubbelbeskattningsavtal som gynnar, eller i varje fall inte hindrar, privata investeringar i u-länderna
- e) krediter och kreditgarantier för export av utrustning till u-länderna.

Sambandet mellan utvecklingsbolagens verksamhet och denna typ av stödåtgärder kan illustreras med några exempel: Det tyska DEG satsar inte i andra u-länder än sådana som slutit investeringskyddsavtal med Västtyskland; IFU:s tryckta anvisningar till de danska företagen beskriver också, kortfattat, hur företagen skall gå till väga för att ansöka om investeringsgaranti; OPIC ger både lån och investeringsgarantier, inte sällan i kombination.

4 U-landsanpassad teknologi

4.1 Inledning

Betydelsen av att u-länderna i sin industriella och ekonomiska utveckling kan stödja sig på en väl utvecklad och effektiv teknologi har ofta betonats. Uner senare tid har emellertid också de för u-länderna negativa följdverkningarna av en industripolitik helt grundad på i-landsteknologi ställts i blickpunkten. En stundtals intensiv debatt – främst inom den akademiska världen – har förekommit rörande sådana begrepp såsom "intermediate technology", "appropriate technology", "low cost technology" och i Sverige "lagomteknologi" och "anpassad teknologi". Dessa begrepp, som i det följande används synonymt och under benämningen anpassad teknologi, erkänner behovet att anpassa den teknik som används vid produktionen i u-länderna till deras speciella förutsättningar.

4.2 Behovet av en u-landsanpassad teknologi

I-länderna utmärks av – åtminstone relativt sett – god tillgång på kapital och brist på arbetskraft, ett förhållande som lett fram till dagens kapitalkrävande och arbetsbesparande teknologi. Förhållandet i u-länderna är ofta det omvända. Knappheten på i-landsvaluta och den importerade teknologins höga kapitalanspråk talar därför, åtminstone teoretiskt, för att tyngdpunkten i u-ländernas industrialisering mer måste skjutas över på alternativ teknologi.

Modern i-landsutvecklad teknologi är som regel utformad för produktion i långa serier med tillgång till en stor marknad, välutbildad företagsledning och yrkeserfaren arbetskraft. Dessa förutsättningar finns som regel ej i u-länderna. Industristrukturen där karakteriseras i allmänhet av många små företag med begränsade lokala marknader och med brist på välutbildad arbetskraft och företagsledningskunnande.

Den viktigaste orsaken till den intensifierade debatten kring anpassad teknologi är dock den växande arbetslösheten och undersysselsättningen i flertalet u-länder som inte kunnat väsentligt minskas trots avsevärda framsteg i själva industrialiseringsprocessen. Det har t. ex. anförts att sysselsättningssituationen i Indien för närvarande är sådan att det skulle krävas minst 100 miljoner nya arbetstillfällen för att de arbetslösa och undersysselsatta skulle få arbete. Beräkningar visar att cirka en miljard

arbetstillfällen skulle behöva tillskapas för att ge full sysselsättning i u-världen. En politik som syftar till att lösa sysselsättningskrisen enbart genom industrialisering i västerländsk mening måste därför anses som dömd att misslyckas. Det finansiella utrymmet för investeringar är så begränsat att en modern kapitalintensiv teknologi, med investeringar per arbetsplats som ofta uppgår till över 100 000 kronor, endast skulle kunna tillgodose en bråkdel av sysselsättningsbehoven.

Även om en ersättningsindustri med avancerad teknologi kan producera varor billigare än t. ex. det traditionella hantverket är det inte säkert att det medför en samhällsekonomisk vinst för u-landet. Eftersom de som tidigare sysselsattes inom hantverket i sådana fall riskerar bli arbetslösa kan det medföra en lägre inkomst för samhället i sin helhet, särskilt som det nya produktions sättet ofta förutsätter dyrbar import av insatsvaror.

4.3 Pågående internationella diskussioner och aktiviteter rörande anpassad teknologi

4.3.1 *Multilaterala mellanstatliga organ*

I texten till *strategin för FN:s andra utvecklingsårtionde* framhävs betydelsen av anpassad teknologi:

- u-ländernas forskningsprogram skall inriktas på att utveckla teknologier som är anpassade till enskilda länders och regioners behov och förhållanden,
- man skall i det internationella arbetet med att utveckla och främja vetenskaplig forskning och teknologiska aktiviteter av betydelse för expansion och modernisering av u-ländernas ekonomier ägna speciell uppmärksamhet åt att få fram teknologier som är lämpliga för sådana länder,
- industriländerna skall hjälpa u-länderna att identifiera teknologier som är anpassade till deras förhållanden och att förhindra utnyttjande av knappa resurser till i teknologiskt hänseende olämpliga satsningar, samt
- ett program för att främja överföring av teknologi till u-länderna skall inbegripa teknologisk utveckling, anpassad till u-ländernas produktionsstruktur och åtgärder i syfte att påskynda utvecklandet av inhemsk teknologi.

FN:s rådgivande kommitté för tillämpning av vetenskap och teknik för utvecklingsändamål – *ACAST* – har spelat en viktig roll i utformningen av de tankegångar som präglar strategin för det andra utvecklingsårtiondet. *ACAST* lade år 1971 fram ett dokument av stor betydelse för det internationella utvecklingsarbetet under 1970-talet – en global handlingsplan för tillämpningen av vetenskap och teknik för utvecklingsändamål. I världsplänen har *ACAST* sökt dra upp vissa allmänna riktlinjer för i- och u-länder samt internationella organ avseende dels forskningsinsatser, dels överföring av vetenskap och teknologi från i- till u-länder. Ett av de områden som prioriteras i *ACAST*:s världsplän är utvecklandet av u-landsanpassad

industriell teknologi. Det framhålls att överföring av modern kapitalintensiv teknologi från i-länder till u-länder ofta leder till ett utvecklingsmönster med en modern sektor som uppvisar en relativt snabb tillväxt samtidigt som den traditionella agrarsektorn stagnerar. Arbetslöshet och undersysselsättning växer och allt större skillnader uppstår mellan fattiga och rika. Valet av teknologi har stor betydelse för de stora massornas möjlighet att delta i utvecklingsprocessen och att få del av framstegen.

I *handlingsprogrammet för upprättandet av en ny ekonomisk världsordning* som antogs av FN år 1974 sägs bl. a. att alla ansträngningar bör göras för att på förbättrade villkor ge u-länderna tillgång till modern teknologi och där så är lämpligt anpassa teknologin till u-ländernas ekologiska villkor och varierande utvecklingsnivåer samt att avsevärt öka i-ländernas bistånd till forsknings- och utvecklingsprogram i u-länderna och skapa en lämplig inhemsk teknologi.

ILO har inom ramen för *World Employment Programme* igångsatt ett flertal studier rörande anpassad teknologi. Speciell tonvikt är lagd vid alternativa teknologiers effekt på sysselsättning och inkomstfördelning.

UNCTAD har i sin verksamhet främst berört sådana policyfrågor som importerad kontra inhemsk teknologi och teknologiplanering i u-länder.

Världsbanken har uppmärksammat betydelsen av anpassad teknologi som man skall uppmuntra i sina program och projekt. Flera seminarier och 'workshops' har anordnats.

Bland de regionala ekonomiska kommissionerna kan nämnas att *ECA* har inrättat en speciell enhet med syfte att bistå afrikanska regeringar i frågor rörande utveckling av anpassad teknologi.

UNIDO är den internationella organisation som – åtminstone då det gäller industriområdet – mest konkret tagit upp frågan om anpassad teknologi. I Lima-deklarationen spelar visserligen frågan en relativt undanskymd roll men genom sin ordinarie biståndsverksamhet har organisationen förvärvat en icke obetydlig sakkunskap. *UNIDO*:s insatser rör främst stöd till upprättandet av nya teknologiska institutioner i u-länderna.

Vid *UNIDO*:s elfte styrelsemöte våren 1977 antogs en aktionsplan för anpassad teknologi. Planen förutser bl. a.

1. en serie branschstudier i syfte att insamla, analysera, evaluera och jämföra erfarenheterna av alternativa teknologier,
2. främjande av forskning för att ta fram ny u-landsanpassad teknologi¹
3. insamlade och analys av redan existerande u-landserfarenhet samt upprättandet av en rådgivande arbetsgrupp.

4.3.2 U-länder

Trots att u-länderna i internationella sammanhang uttryckt starkt intresse för anpassad teknologi, efterfrågar de i samband med enskilda projekt ofta en mycket avancerad teknik. Skälen härtill kan vara flera. Ett kan vara att u-länderna fruktar att ytterligare halka efter industriländerna om de inte utnyttjar den mest moderna utrustningen. Ett behov av sådan utrustning torde också föreligga då det gäller exportorienterade industrier som har att med sina produkter konkurrera på världsmarknaden. En annan anledning

¹ I aktionsprogrammet nämns 15 industrisektorer, som skall bli föremål för FoU-arbete.

kan vara att u-länderna inte har något realistiskt alternativ till den teknologi, som i-landsföretag erbjuder och som är utvecklad utifrån specifika i-landsförhållanden. I detta sammanhang bör också erinras om den svårighet som råder för u-landsköpare att skaffa sig en överblick över tillgänglig teknologi. Några u-länder har emellertid gjort ansträngningar att i egen regi utveckla lämplig teknik. Indien och Kina är förmodligen de länder som hunnit längst i detta avseende.

I Indien tog under mellankrigstiden en strävan att utveckla de traditionella bybaserade idustierna såsom exempelvis spinnerier, läderindustri etc. form. Denna strävan var en del i det mycket vidare målet att uppnå självständighet från den brittiska kolonialmakten. Efter befrielsen inrättades en kedja av lokala industrikomplex – inalles ca 1 000 stycken – med främsta syfte att utbilda arbetare att hantera olika former av industriell teknik så att dessa skulle kunna starta egna industrier i sina hembyar. För att samordna verksamheten, som aktivt stöddes av såväl den centrala som delstatsregeringarna, bildades en småindustriorganisation (Small Scale Industries Development Organization, SSIDO), vilken på en rad områden, såsom tekoavorar, färg- och elartiklar, stött tillkomsten av en inhemsk behovsbaserad teknologi. Till dags dago har denna organisation medverkat till framtagningen av en ny teknik till ca 300 produkter. Speciella ansträngningar har gjorts för att stödja utvecklingen i de fattigare delarna av landet genom att utveckla maskiner anpassade till den grad av industrikunnande som finns tillgänglig i dessa regioner.

Utöver SSIDO har det indiska industridepartementet satt upp en "Appropriate Technology Cell" (ATC), med uppgift att förhandla med enskilda företag om framtagande av en för indiska förhållanden anpassad teknologi. ATC har i motsats till SSIDO koncentrerat sina ansträngningar på sådana aspekter som produktionsplanering, tillverkningsteknik och företagsorganisation. Även ATC har koncentrerat sin verksamhet till småindustri och hantverk företrädesvis på landsbygden.

I Kina är frågan om anpassad teknologi inte enbart ett tekniskt-ekonomiskt problem utan också ett ideologiskt-politiskt mål. Under de första tio åren efter revolutionen präglades landets industrialiseringsprocess av satsning på stora moderna projekt förlagda till städerna och mestadels baserade på importerad sovjetisk teknologi. Efter brytningen med Sovjetunionen i början av sextioalet, då inflödet av utländskt kapital och kunnande abrupt upphörde, började en mödosam process att utveckla en inhemsk teknologi. En genomgripande decentraliseringsprocess genomfördes och enskilda regioner uppmanades att öka sin självförsörjningsgrad och stimulera lokala initiativ för att ta fram en teknologi anpassad efter kinesiska förhållanden.

4.3.3 *I-länder*

Det i-land där diskussionen om anpassad teknologi varit mest intensiv är Storbritannien. J.E. Schumacher grundade år 1965 Intermediate Technology Development Group (ITDG). Gruppens främsta målsättning är att stimulera utvecklingen av billig enkel och småskalig industri för att erbjuda u-länderna teknologiska alternativ till den teknik de stora multinationella företagen erbjuder. Gruppen arbetar efter fyra huvudlinjer:

1. systematisk insamling av data rörande billig teknologi som är anpassad alternativt går att anpassa till u-landsförhållanden,
2. stimulans till forskning i Storbritannien, vilket inbegriper rådgivande paneler med mer än 200 experter från industri, banker, universitet och myndigheter,
3. överföring av information om 1. och 2. till u-länderna,
4. stöd till praktisk tillämpning av anpassad teknologi genom samarbete med biståndmyndigheter och utsändande av egna fältarbetare.

Sommaren 1977 lade en arbetsgrupp inom det brittiska biståndsministeriet fram en rapport vari föreslås bl. a. att en större tonvikt i det engelska biståndet i framtiden skall ägnas främjandet av anpassad teknologi. Enligt förslaget bör bl. a. forskning, såväl i England som i u-länderna stödjas, det tekniska biståndet i ökad utsträckning gå till institutioner i u-länderna som specialiserar sig på anpassad teknologi och ökade biståndsinsatser kanaliseras till brittiska företag och u-länder för att producera teknologiskt anpassade produkter. Arbetsgruppen föreslår slutligen att minst 500 000 pund årligen avsätts för detta program, varav en ansevärd del bör ges till ITDG.

Även andra i-länder har upprättat institut för anpassad teknologi. Här kan nämnas bl. a. Tool Foundation i Nederländerna, Brace Research Institute i Canada och universitetet i Stuttgart.

I USA antog kongressen år 1975 en lag som stipulerar att biståndsorganet AID under en treårsperiod (1976–78) kan anslå maximalt 20 miljoner dollar till anpassad teknologi. En arbetsgrupp inom AID föreslog sommaren 1976 upprättandet av en "Appropriate Technology Fund". Fondens huvuduppgifter skulle vara att kanalisera bidrag till företag och institutioner i konkreta projekt. Vidare föreslogs att man inom AID upprättar en speciell sektion för anpassad teknologi.

4.3.4 SIDA

Beträffande SIDA:s verksamhet vad gäller anpassad teknologi hänvisas till avsnitt 6.1.

4.3.5 Svensk industri

Rent generellt torde kunna konstateras att svenska företag hittills i ringa utsträckning engagerat sig i arbete på att ta fram en särskilt u-landsanpassad teknologi. Skälet härtill är att u-landskunderna oftast efterfrågar den mest sofistikerade utrustningen av samma slag som säljes till köpare i i-länder. Självfallet sker i varje enskilt fall en anpassning till kundens önskemål och behov men det blir då närmast fråga om modifikationer i redan existerande teknologi.

Inom svensk industri har dock under senare tid framkommit ett par intressanta förslag till u-landsanpassad teknologi. I detta avsnitt redogörs för två sådana förslag.

Det första gäller Volvo och tillverkning av lastbilar i u-länderna. I dagens kapitalintensiva och specialiserade fordonsindustri kan u-länderna inte räkna med att erhålla mer än 10–15 procents integration av lokalt tillverkade delar. Volvo:s förslag går ut på att med enkla hjälpmedel och hög arbetskraftsinsats i

redan existerande industri öka den lokala integrationen till 30-40 procent. Volvo anser sig för närvarande inte kunna vidareutveckla detta projekt utan samhälleligt stöd.

Ett annat intressant projekt är Saab-Scantias s. k. MULAS (Multi Utility Light Aircraft System) projekt. MULAS syftar till att erbjuda länder som saknar tillfredsställande transportmöjligheter ett enkelt och mångsidigt transportalternativ.

Den centrala komponenten i systemet är flygplanet. Flygplanskroppen är specialkonstruerad och har fått en både enklare, tåligare och mer ekonomisk utformning i jämförelse med konventionella flygplan. Flygplanskroppen har utformats på sådant sätt att planet kan få en mängd användningsområden. Även motortypen är speciellt utvald för att kunna tillgodose krav som erfordras i u-länderna, såsom relativt enkla underhållsrutiner o. d.

5 Efterfrågan på samarbete med Sverige inom industriområdet

5.1 Allmänt

Det har av de föregående kapitlen framgått att u-ländernas efterfrågan på industrisamarbete i olika former med i-länderna har ökat kraftigt under de senaste åren. Denna efterfrågan innefattar såväl önskemål om samarbete på kommersiell grund som samarbete med benefika inslag från i-länderna. Båda typer av efterfrågan innefattar önskemål om såväl finansiella som tekniska och kunskapsöverförande insatser.

Även på svensk sida har olika typer av efterfrågan om samarbete på industriområdet kunnat registreras i snabbt växande omfattning. Flera av programländerna för det svenska biståndet har begärt att en ökande andel av biståndsmedlen skall kanaliseras till industrisektorn. En majoritet av programländerna önskar vidare joint ventures och annat industrisamarbete med Sverige utanför biståndet. Ett stort antal icke biståndsmottagande u-länder har framfört önskemål om industriellt samarbete såväl till svenska regeringen som till enskilda svenska företag.

Den totala sammanlagda storleken av denna efterfrågan är liksom själva ökningstakten svår att exakt kvantifiera. I avsnitt 6.1 redovisas ökningen av de av SIDA kanaliserade resurserna till industrisektorn i u-länderna: så svarade industribiståndet i början av 1970-talet för några procent av utbetalningarna genom SIDA, budgetåret 1975/76 var andelen 18 procent, 1976/77 33 procent. Till en stor del förklaras den snabba ökningen av några få mycket stora projekt i Vietnam och Tanzania (se avsnitt 6.1). Även bortsett från detta har emellertid industribiståndet vuxit och torde därför ge en god bild av den generellt sett ökande efterfrågan på samarbete med svensk industri.

Skälen till att såväl de biståndsmottagande länderna som andra u-länder vänder sig till Sverige med önskemål om samarbete inom industriområdet varierar från land till land. Till en del ligger förklaringen i en ökad efterfrågan på industriellt samarbete med i-länderna i gemen, där Sverige får "sin del av kakan".

Sannolikt kan man vidare finna särskilda skäl till att just Sverige för åtskilliga u-länder framstår som en speciellt attraktiv samarbetspartner på industriområdet. Sverige är ett litet, alliansfritt land utan kolonialt förflutet. Risken för otillbörlig "nykolonial" inblandning från svenska statens sida i samband med industrisamarbete är liten. Den svenska utrikespolitiken har ett högt anseende i flertalet u-länder. Det svenska biståndet utgår som gäva

och är huvudsakligen obundet. Sverige har lämnat moraliskt och materiellt stöd till flera u-länder under befrielseskedet (f. d. portugisiska kolonierna, Vietnam). Sverige har ofta tagit ställning för u-landsgruppen i FN och andra sammanhang. Svensk industri och svensk industriteknik har ett gott anseende. Industrin ses som avancerad både i produktionstekniskt och "socialt" avseende.

5.2 Efterfrågan från mottagarländerna för det svenska biståndet

I avsnitt 6.1 återfinns en beskrivning av storleken och inriktningen av det bistånd på industriområdet som SIDA hittills lämnat. Insatserna – mätt i utbetalade kronor – har fram till de senaste åren varit av begränsad omfattning för att därefter öka mycket snabbt.

Av tabell 6.2 rörande SIDA:s verksamhet framgår att efterfrågan rörande industribiståndsinsatser har ökat och förväntas fortsätta öka i 12 av de 20 mottagarländerna för svenskt bistånd. Förfrågningarna har inte blott ökat i antal utan de har även speglat en efterfrågan som till en del ändrat karaktär. I allt högre utsträckning efterfrågas ett aktivt engagemang av svenska företag i konkreta projekt på industriområdet. Det efterfrågade engagemanget avser såväl direkt aktieparticipation som andra former av mer långsiktiga insatser från svenska företags sida.

Utredningens specialstudium av de sju mottagarländerna Botswana, Cuba, Indien, Moçambique, Tanzania, Vietnam och Zambia har givit vid handen att de länder som önskar en allt större andel industribistånd också i växande omfattning önskar samarbeta med svensk industri *utanför* biståndssamarbetet. I Indien och Zambia förekommer redan ett betydande industriellt samarbete med svenska företag, medan anspråken på bistånd för industriändamål är mindre framträdande. De återstående fem länderna är intresserade av att vidareutveckla ett samarbete med svensk industri som inlett i anslutning till biståndet.

Botswana har preciserat ett antal sektorer inom småindustriområdet där landet önskar produktionssamarbete med svenska företag.

Cuba har i samband med avvecklingen av det svenska biståndet framfört önskemål om samarbete inom industriområdet med Sverige. Sektorer som mineral- och stålproduktion, livsmedelsindustri, pappersframställning och skeppsbyggnad är för närvarande föremål för diskussion i en särskild arbetsgrupp. Cubanerna önskar "betala" svenska produktionsinsatser genom bytesaffärer eller med de produkter som blir resultatet av den gemensamma industriella verksamheten.

Moçambique önskar samarbete med svensk industri för att öka produktiviteten i redan existerande (av portugiserna övergivna) industrianläggningar. Propåer om joint ventures har lagts fram rörande bl. a. sektorerna mineralproduktion, skog och bilindustri.

Tanzania söker locka till sig svensk industri inom ett stort antal branscher. Senast registrerade önskemål avser bl. a. sektorerna papper och pappersmasa, lastfordon, dieselmotorer och cementindustri.

Vietnam, slutligen, har uttryckt starka önskemål om industriellt samarbete

med Sverige. Landets nya lagstiftning ger stort utrymme för utländska företag i landets ekonomiska utveckling. Områden som från vietnamesisk sida har bedömts som särskild lämpade för samarbete med svenska företag är bl. a. vissa större infrastrukturprojekt, varvsindustri, järn- och stålproduktion samt tillverkning av marindieselmotorer.

Mönstret är likartat i övriga mottagarländer för det svenska biståndet. De länder – dvs. flertalet – som önskar stor eller ökande andel industriprojekt inom ramen för biståndet, önskar samtidigt etablera olika typer av produktionssamarbete med svenska företag på kommersiell grund.

5.3 Efterfrågan från andra u-länder

Önskemål om produktionssamarbete med svensk industri har även framförts från en mängd u-länder utanför kretsen av mottagarländer för svenskt bistånd. Olika u-länders och u-landsföretags önskemål i detta hänseende når svenska företag antingen genom kommersiella förbindelser, via näringslivsinstitutioner eller via regeringskanaler (exempelvis inom ramen för de avtal om industriellt samarbete som Sverige ingått med bl. a. några oljeproducerande länder). Något säkert mått på efterfrågan beträffande industrisamarbete med just Sverige från det stora antal länder det här är fråga om är av lätt insedda skäl ej möjlig att ge. De fyra länder – Ecuador, Malaysia, Nigeria och Peru – som studerats särskilt av utredningen har samtliga uttryckt önskemål om produktionssamarbete med svenska företag. De illustrerar därmed den allmänna och växande tendensen mot önskemål om ökat produktionssamarbete med svensk industri.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data.

Furthermore, it is noted that the records should be kept for a minimum of five years. This is a legal requirement in many jurisdictions and helps in the event of an audit or a dispute.

In addition, the document highlights the need for regular reconciliation. This involves comparing the internal records with the bank statements to identify any discrepancies. If a difference is found, it should be investigated immediately to determine the cause.

The second part of the document provides a detailed overview of the company's financial performance over the last quarter. It includes a breakdown of revenue, expenses, and profit.

The revenue section shows a steady increase in sales, particularly in the service-based divisions. This is attributed to the successful implementation of the new marketing strategy and the expansion of the customer base.

On the expense side, there has been a slight increase in operational costs due to higher fuel prices and increased utility charges. However, the company has managed to optimize its resource allocation, resulting in a net profit that remains above the target.

The document also includes a section on the company's liquidity and solvency. It shows that the company maintains a healthy cash flow and a strong balance sheet. This is a result of prudent financial management and the company's ability to generate consistent cash from its operations.

Finally, the document concludes with a summary of the key findings and recommendations. It suggests that the company should continue to invest in research and development to stay ahead of the competition and explore new market opportunities.

The overall financial health of the company is positive, and the management team is confident in the company's ability to achieve its long-term goals. The document serves as a valuable tool for internal communication and external reporting.

Prepared by: [Name]
 Date: [Date]

6 Svenskt offentligt stöd till samarbete med uländerna på industriområdet

6.1 SIDA:s verksamhet

6.1.1 Industrisektorns andel av insatserna genom SIDA

Terminologiska och statistiska problem gör det svårt att bestämt fastställa den andel av biståndet genom SIDA som går till industrisektorn. Enligt redovisningen till OECDs utvecklingskommitté DAC skulle industribiståndet ha utgjort bara 2 procent av utbetalningarna genom SIDA år 1970. Säkert är att insatserna inom industrisektorn vuxit från en blygsam nivå vid 1970-talets början till omkring en femtedel av alla utbetalningar genom SIDA vid årtiondets mitt. I *petita* för 1978/79 (sid. 205) redovisar SIDA följande fördelning på olika sektorer (tab. 6.1).

Tabell 6.1 Bistånd genom SIDA, fördelning på sektor. Utbetalningar (Mkr och %)

Sektor	1975/76		1976/77	
	Mkr	%	Mkr	%
Industri	278	18	649	33
Jordbruk, skogsbruk, fiske	235	15	238	12
Undervisning	203	13	158	8
Befolkningsfrågor	66	4	76	4
Hälsfrågor	88	5	112	5
Transport och kommunikationer	56	4	119	6
Vatten- och kraftförsörjning	153	10	242	12
Byggnadsverk	20	1	73	4
Handel- och finansieringsverksamhet	53	3	13	1
Importstöd	193	12	109	5
Övrigt	236	15	199	10
Summa	1 581	100	1 988	100

Tre anmärkningar är på sin plats beträffande denna beskrivning av industriinsatsernas relativa omfång. Den första är att importstödet till några biståndsmottagare – Bangladesh, Indien, Sri Lanka – betecknats som industribistånd mera som en följd av mottagarländernas redovisning än av SIDA:s aktiva medverkan i beredningen och förvaltningen av specifika projekt eller program. Den andra anmärkningen är att de insatser som krävt SIDA:s aktiva medverkan utgör en blandning av några få större satsningar – i

030 Vietnam och Tanzania – och ett stort antal små insatser. Det är speciellt Bai
 031 Bang-projektet i Vietnam som dragit upp utbetalningssiffrorna under senare
 032 år. En tredje kommentar skulle vara att mottagarländerna ställer ökade krav,
 033 inte bara på insatsernas *omfång* utan också på *arten* av SIDA:s medverkan.
 034 Önskemålen om ett aktivt deltagande, en "concerned participation", är
 035 visserligen inte enstämmiga och inte helt klara till sin innebörd. De måste
 036 likväl uppfattas som uttryck för en ökad efterfrågan på service i många former
 037 från SIDA, en service som kanske inte lämnar några spår alls i utbetalnings-
 038 statistiken eller i vart fall ringa sådana.
 039

040 6.1.2 Industribeståndet till mottagarländerna

041 Följande tabell, 6.2, visar mottagarländernas efterfrågan på industribistånd.
 042 Tabellen anger vidare hur mycket av anslagsposten Särskilda program som

Tabell 6.2 Insatser genom SIDA, totalt och till industrisektorn. Utbetalningar 1976/77 (Mkr) och tendenser beträffande mängd och slag av industriinsatser under följande budgetår

Program	Totalt	Till industrisektorn		Tendens beträffande industriinsatser	
		Direkt	Import- stöd	Mängd	Slag
<i>A. Länder</i>					
Angola	19,8	–	–	Ökande	Konsulter
Bangladesh	95,2	–	27,0	Ökande?	Småindustri
Botswana	39,8	2,0	6,5	Ökande	Småindustri, konsulter
Cuba	43,0	–	–	Oförändrat	Småindustri, konsulter
Etiopien	64,4	1,1	–	Oförändrat	
Guinea-Bissau	38,4	2,3	4,3	Ökande	Småindustri, konsulter
Indien	255,7	2,7	135,7	Oförändrat	Exportfrämjande
Kap Verde	12,6	–	–	Oförändrat	
Kenya	84,1	3,1	–	Ökande	Småindustri, konsulter
Laos	18,4	–	1,9	Ökande	Konsulter
Lesotho	5,1	–	–	Ökande	Småindustri
Moçambique	70,6	–	–	Ökande	Konsulter, större projekt
Pakistan	14,6	–	–	Oförändrat	
Portugal	3,1	0,1	–	Ökande	Konsulter
Sri Lanka	43,0	0,9	1,0	Oförändrat	Exportfrämjande
Swaziland	6,7	0,1	–	Ökande	Småindustri, konsulter
Tanzania	274,4	80,4	2,2	Ökande	Många olika slag, stort och smått
Tunisien	64,2	0,4	–	Minskande	
Vietnam	482,7	238,4	130,0	Ökande	Bai Bang + kompletteringar + konsulter
Zambia	61,1	0,8	–	Oförändrat	Konsulter
EAC	10,7	7,7	–	Inget stöd	Östafrikanska gemenskapen är under avveckling
Totalt i länder	1 707,6	340,0	308,6		
<i>B. Särskilda program</i>	97,7	10,5	–	Ökande	Särskilda utredningar och åtgärder för ändamål som stöder industribiståndet till länder
<i>C. Övrigt</i>	182,7	–	–		
Summa A–C	1 988,0	350,5	308,6		

används för icke länderdestinerade insatser inom industrisektorn, t. ex. för utredningar om teknologifrågor eller för utbildningsinsatser som riktar sig till en grupp av u-länder. SIDA bedömer att denna typ av insatser kommer att öka i omfattning.

Av de 20 länder som redovisas i tabellen anger fler än hälften önskemål om ökade insatser för industriell utveckling. Vad dessa önskemål närmare bestämt kommer att gå ut på, och när de kommer att preciseras, är svårt att förutsäga ifråga om ett antal relativt nya mottagarländer: Angola och Laos, t. ex. I andra länder – Vietnam, Tanzania, Moçambique, Guinea-Bissau, Botswana – kommer ett pågående samarbete med säkerhet att ytterligare intensifieras. Fem länder (Cuba, Kap Verde, Pakistan, Sri Lanka och Zambia) mottar inget eller ytterst litet industribistånd och förväntas inte heller göra anspråk på sådant. Insatserna i Tunisien kan väntas minska i omfattning i takt med avvecklingen av biståndet till detta land.

6.1.3 *Typer av industribestånd*

Introduktion

I bilaga 4 till betänkandet återges en inom SIDA upprättad förteckning över pågående insatser, land för land. Tabell 6.2 ger en antydning om vilket slags insatser som kan bli efterfrågade i framtiden.

Importstöd

Utredningen har bedömt det som onödigt att närmare utreda och diskutera den typ av insatser som ingår inom importstödet och helt styrs av mottagarländerna. Detta innebär inte någon nedvärdering av denna typ av insatser utan bara ett konstaterande av att insatserna mera tjänar som en finansieringskälla för mottagarlandets importbehov i allmänhet än som en form för Sverige att delta aktivt i landets industriella utveckling.

Större insatser

I det föregående har pekats på det förhållandet att utbetalningsstatistiken för industribeståndet domineras av några få, större insatser. Det har beräknats att totala värdet av åtaganden inom industrisektorn uppgick till 1,6 miljarder kr. per den 1 juli 1977, varav drygt en miljard för Bai Bang-projektet och närmare 400 milj. kr. för Tanzania-programmet.

Av Tanzaniaprogrammet avser cirka 150 milj. kr insatser via investeringsbanken TIB, och cirka 200 milj.kr har avsatts för en insats inom skogsindustriområdet som befinner sig i ett långt framskridet förberedelseskede. En tredje större insats inom skogsindustrisektorn kan komma att aktualiseras i Moçambique. Läget i detalj rörande dessa insatser redovisas i bilaga 4 under respektive land.

Förutsättningarna för fortsatt svensk medverkan i större industriprojekt har diskuterats bl. a. inom biståndspolitiska utredningen. Som framgår av beskrivningen i bilaga 4 beträffande bl. a. skogsindustriinsatserna i Vietnam, Tanzania och Moçambique och i SIDA:s petita för 1978/79 (sid. 159–161),

förutsätter ett fortsatt engagemang i större projekt att SIDA "i stor och växande omfattning" anlitar utomstående företag, institutioner och enskilda experter för att genomföra insatserna. SIDA talar i detta sammanhang om ett behov att "utkontraktera" hela eller delar av insatsarbetet och "utgår från att biståndspolitiska utredningen kommer att behandla dessa frågor i samband med dess nu pågående granskning av biståndets administrativa former".

Vissa begränsningar – bl. a. av hänsyn till kapacitetsproblemen inom SIDA – torde alltså komma att gälla för SIDAs möjligheter att tillgodose önskemål från mottagarländerna om svenskt stöd till, och aktiv medverkan i, större enskilda industriprojekt.

Stöd till utvecklingsbanker och andra institutioner

SIDA samarbetar med nationella utvecklingsbanker i Kenya, Tanzania och Tunisien. Stöd utgår dels i form av pengar förmedlade av respektive utvecklingsbank till ett antal industriprojekt, dels i form av personer för att förstärka ledningen av de olika bankerna. SIDA har också lämnat personellt bistånd till den nationella utvecklingsbanken i Zambia. Det personella stödet har ansetts viktigt för att bygga upp handlingskraftiga, nationella institutioner på industriområdet.

I samma syfte har SIDA lämnar personellt bistånd till andra institutioner av betydelse för mottagarländernas industriella utveckling: statistiska centralbyråer, standardiseringskommissioner, centralbanker, industriministerier och utbildningsanstalter.

Småindustri

Stödet på småindustriområdet gäller insatser i Botswana, Guinea-Bissau, Kenya, Tanzania och Swaziland. Insatser är under beredning i Bangladesh och Lesotho. Småindustristödet består av tekniskt bistånd i ett flertal former. Värdet på insatserna uppgår ofta till relativt blygsamma belopp. En sammanfattning av insatserna, som också redovisas mera detaljerat i bilaga 4, har gjorts i tabell 6.3.

Projekt- och branschstudier

SIDA stöder programländerna genom hjälp till branschstudier och förundersökningar som underlag för investeringsbeslut. Till programländernas förfogande för köp av tjänster har ställts konsultfonder till ett sammanlagt belopp av ca 50 milj. kr. Till en stor del väntas dessa tjänster komma att gälla uppdrag inom industrisektorn. Meningen med konsultfonderna är att möjliggöra för programländerna att själva köpa erforderliga tjänster. I samtliga fall har SIDA erbjudit sig att medverka vid anskaffningen av tjänster, och programländerna har i stor utsträckning använt sig av denna möjlighet.

En annan lösning, som eftersträvas mera generellt, är att öka mottagarländernas kapacitet att själva köpa tjänster genom stöd till institutioner av det slag som illustreras av Tanzania Industrial Studies and Consulting Organisation (se under 14.2 i bilaga 4) och som har till uppgift att bygga upp inhemsk kapacitet att bedöma och anskaffa utländsk industriell teknologi.

Därutöver disponerar SIDA under innevarande budgetår 12 milj. kr för

Tabell 6.3 Stöd till småindustri genom SIDA. Typ av bistånd, åtaganden, utbetalningar (Mkr)

Land	Typ av bistånd		Åtagande	Utbetalt t. o. m. 1976/77	Planerade utbetalningar			Kommentarer
	Pengar	Personal			1977/78	1978/79	1979/80	
Bangladesh	x	x				3,0	13,0	Diskussioner om projektbistånd till ett värde av 30 Mkr pågår.
Botswana	x	x	10,0	4,8	5,0	6,0	7,0	Framställning om fortsatt stöd till ett värde av 30 Mkr på fyra år har nyligen inkommit till SIDA. Utvärdering och beredning pågår.
Etiopien	x	x	uppgift saknas	1,4	uppgift saknas			Byggnadsmaterialfabrik.
Guinea Bissau	x	x	13,0	2,0	4,0	6,0	2,0	Identifierade projekt: tre tegelbruk, ett snickeri, ett garveri, en renings- och tappningsanläggning för honung och en väskfabrik.
Kenya	x	x	24,0	14,0	2,9	2,8	8,0	Stödet omfattar dels uppbyggandet av lokal läromedelsproduktion, dels bistånd till utveckling av mindre och medelstor industri i Nyanza-provinsen.
Lesotho	x						2,0	Framställning om stöd med 2-3 Mkr under en tvåårsperiod kan förväntas.
Swaziland	x		1,5	0,5	0,5	1,0	1,0	Framställning om stöd utöver det redan avtalade 1,5 Mkr inkom nyligen till SIDA. Samarbete med svenska företag kommer att ske vid genomförandet av olika projekt, bl. a. ett glasbruk.
Tanzania	x	x	30,0	9,7	10,0	10,0	10,0	Stödet omfattar byggandet av ett industrihus i Arusha, stöd till småindustri på bynivå och ett centrum för anpassning av teknologi m. m. I insatsen ingår ett nära samarbete mellan svenska och tanzaniska företag.

projekt- och resultatvärdering, dvs. för utredningar som ligger till grund för SIDA:s egna beslut. Till stor del har dessa fonder använts för förberedelse och utvärdering av projekt inom industrisektorn.

Utbildning

SIDA gör vissa insatser för utbildning av personal i industriell teknik, vilka framgår av uppställningen i bilaga 4 under punkt 19. Insatserna genomförs i allmänhet i samarbete med internationella organisationer t. ex. UNIDO. Därigenom kommer utbildningen att vara tillgodo för u-länderna i allmänhet.

När SIDA lämnar bistånd till större enskilda projekt ingår utbildning som regel i projektet. Budgeten för Bai Bang-projektet innehåller t. ex. en post på 35 milj. kr för utbildning av vietnamesisk personal i syfte att få igång driften i den färdiga anläggningen så snart som möjligt. Vietnamesiska produktionschefer, ingenjörer och kvalificerade arbetare får lära sig att använda den utrustning som importeras för projektet genom att delta i tillverkningen, montaget och provdriften av utrustningen. Samma modell används vid andra industriprojekt.

Vid sidan om denna utbildning som lämnas inom ramen för olika industriprojekt förekommer det att SIDA inom det formella undervisningssystemet stöder projekt av stor betydelse för u-ländernas industriella utveckling. Bland dessa kan nämnas ett antal yrkesutbildningsprojekt (Bangladesh, Kenya, Liberia, Pakistan, Sri Lanka, Tanzania och Zambia). I dessa ingår vanligtvis utbildning för sådana yrkeskategorier som svetsar, mekaniker, fordonsmekaniker, elektriker och radiotekniker. I några fall ingår utbildning av lärare och arbetsledare. I Indien stöder SIDA genom ILO avancerad utbildning på elektronikområdet. I Tanzania-programmet ingår en komponent av speciellt intresse för småindustristödet: SIDA stöder en typ av folkhögskolor som ordnar utbildning i bokföring, organisation m. m. för hantverkare i Ujamaa-byar.

Slutligen kan beträffande yrkesutbildning nämnas att ILO med bidrag från SIDA utvecklar standardiserade läromedel för yrkesutbildning. Några sådana "paket" har redan utvecklats och testas för närvarande i några länder.

Handelsfrämjande bistånd

SIDA:s stöd till åtgärder för att främja u-ländernas handel avser huvudsakligen exportfrämjande bistånd genom det internationella handelscentret ITC. På senare tid har ITC kommit att – utöver exportfrämjande insatser – intressera sig för möjligheten att lämna bistånd också i syfte att effektivisera u-ländernas import. Detta skulle ske huvudsakligen i form av rådgivning och utbildning om internationell upphandling i linje med vissa insatser på detta område som redan tidigare initierats med stöd från SIDA – bilateralt till bl. a. Guinea-Bissau och regionalt genom FNs ekonomiska kommission för Afrika. Värdet av de handelsfrämjande insatserna genom SIDA ligger under budgetåret 1977/78 på nivån 24 milj. kr.

Anpassad teknologi

Inom budgeten för Särskilda program handlägger industribyrån ärenden som syftar till att stödja utvecklingen av teknologi anpassad till u-ländernas behov. I första hand har detta bistånd använts för att stödja UNCTADs utredande och rådgivande verksamhet inom området för överföring av teknologi. Fr. o. m. innevarande budgetår har SIDA också möjlighet att göra insatser som mera direkt syftar till att uppmuntra utvecklingen i Sverige av teknik som kan ha ett särskilt intresse i samband med bistånd på industriområdet.

Några av de projekt som nämns i bilaga 4 har direkt motiverats av önskemål om teknikanpassning. Det gäller framför allt ett projekt i Etiopien (bilaga 4, punkt 4.1) för utveckling av byggnadsmaterial med inhemsk råvara. Detta projekt finansieras tills vidare inom ramen för biståndet till Etiopien. Vidare har SIDA med ett mindre belopp från anslagsposten Särskilda program finansierat en undersökning i syfte att modifiera dieselmotorer för vattenpumpar i Tanzania (bilaga 4, punkt 14.10). Det pågår också sonderande samtal mellan SIDA och UNIDO resp. ILO om bidrag till projekt för anpassning av industriell teknik.

6.1.4 SIDA:s rekrytering av personal för verksamhet inom industrisektorn

Sverige tillhandahåller en relativt liten del av OECD-ländernas tekniska bistånd. Medan dessa länder totalt försåg u-länderna med ca 100 000 biståndsarbetare år 1974 låg antalet biståndsarbetare från Sverige stadigt under 1970-talet på ungefär 1 000. Av dessa tjänstgjorde ungefär hälften på uppdrag av SIDA i mottagarländerna för det svenska biståndet. Återstoden hade rekryterats av SIDA för FN-organens verksamhet i ett stort antal u-länder.

Utredningen har fått del av statistiken för SIDA:s rekryteringsverksamhet inom industrisektorn under 1970-talet, som redovisas i tabell 6.4 och 6.5. I den bilaterala verksamheten har rekryteringen av industripersonal varit av ganska liten omfattning och koncentrerad till några yrkestyper såsom yrkeslärare och experter inom Kooperationen. De internationella organisationerna, speciellt ITC och UNIDO, har sökt och fått hjälp av SIDA för rekrytering av industriekonomen och experter på marknadsföring. I stort sett kan man konstatera att rekryteringen av personer i ledande ställning inom den privata industrin stöter på speciella problem, sammanhängande både med löneanspråk och vikariatsproblem. Vidare är det över huvud taget svårare för SIDA att rekrytera personal från den privata sektorn än från den offentliga. Ungefär tre fjärdedelar av alla personer som rekryteras av SIDA hämtas från den offentliga sektorn. Detta sammanhänger både med möjligheterna till tjänstledighet – som är större inom den offentliga än inom den privata sektorn – och med svårigheten att övertyga privata arbetsgivare om meritvärdet av u-landstjänstgöring. För statsanställd personal gäller en särskild förordning (Förordning om rekrytering av biståndspersonal m. m., SFS 1975:439) som tillåter myndigheterna att göra undantag från de eljest restriktiva normer som gäller för tjänstledighet (K Cirk 1970:388 om

Tabell 6.4 Fältuppdrag inom industrisektorn förmedlade av SIDA 1970-77. Antal uppdrag, fördelade på yrken och anställning (bilateralt/multilateralt)

Yrke	A. Bilateralt				B. Multi- lateralt	C. Totalt A + B
	Expert	Fredskår	Övrigt	Totalt		
Maskiningenjörer	19	39	8	66	45	111
Gruv- och metallingenjörer	5	–	3	8	14	22
Övriga industritekniker	6	–	2	8	29	37
Yrkeslärare, verkstad	26	23	13	62	29	91
Yrkeslärare, trä	13	12	2	27	9	36
Ekonomer, industriplanerare	18	–	8	26	7	33
Marknadsförare	1	–	4	5	44	49
Övriga företagsekonomer och industriexperter	26	1	25	52	42	94
Kooperativa experter	44	–	44	88	18	106
Utbildningsexperter	14	1	12	27	28	55
Summa	172	76	121	369	265	634

Tabell 6.5 Fältuppdrag inom industrisektorn förmedlade av SIDA 1970-77. Antal uppdrag, fördelade på områden och anställning (bilateralt/multilateralt)

Område	Bilateralt	Multilateralt	Totalt
Afrika söder om Sahara	288	62	350
Afrika norr om Sahara	1	12	13
Västra Asien	5	38	43
Övriga Asien	35	83	118
Latinamerika	2	47	49
Europa och övrigt	38	23	61
Summa	369	265	634

tjänstledighet med C-avdrag, m. m.). Kommuner och landsting har i princip anslutit sig till dessa normer för statsmyndigheterna. Förordningen innebär att myndigheterna skall

- hjälpa till i SIDAS rekryteringsarbete,
- bevilja tjänstledighet för anställning inom biståndsverksamheten eller för vistelse utomlands tillsammans med make eller sammanboende som anställs i biståndsverksamheten,
- meddela bestämmelser om meritvärdet av biståndstjänst,
- i övrigt söka tillmötesgå tillämpningsanvisningar till förordningen från SIDA.

Inom den privata sektorn har Svenska Arbetsgivareföreningen under våren 1977 utfärdat ett cirkulär (SAF, Förhandlingsavdelningen, Nr 3/77) med rekommendation till medlemsföretagen att ge tjänstledighet för uppdrag inom Sveriges internationella biståndsverksamhet. SAFs rekommendation går i huvudsak ut på att företagen bör

- bevilja tjänstledighet om det kan ske utan stor olägenhet för företaget
- låta den tjänstledige efter tjänstledighetens slut så långt möjligt erhålla samma eller likvärdig anställning
- ge tjänstledighet till den som är gift med person som fått uppdrag på mer än 6 månader inom biståndsverksamheten.

I linje med detta cirkulär, och i anslutning till ett särskilt samarbetsavtal mellan SIDA och Lantbrukarnas Riksförbund LRF, har LRF öppnat möjlighet för ett begränsat antal anställda att få återanställningsgaranti efter fältuppdrag förmedlat av SIDA. Liknande arrangemang existerar för personal i företag anslutna till Kooperativa Förbundet.

Även om frågorna om tjänstledighet och meritbedömning kan klaras ut i ett visst fall, återstår ofta en tvekan hos den anställde om han skall våga riskera att gå miste om beföringstillfällen genom att vara tjänstledig från sitt företag.

En intern utredning inom SIDA ("Personalbistånd genom SIDA", SIDA stencil 7 april 1977) sätter de nu angivna problemen i samband med frågan om möjligheterna överhuvud taget att ge mottagarländerna del av kunskaper som är bundna till företag och institutioner. I SIDAs service till mottagarländerna bör, enligt denna utredning, ingå ansträngningar för att ta reda på vilka resurser som finns i Sverige och hur de kan göras tillgängliga. Utredningen föreslår bl. a. följande:

"b) SIDA bör öka sina ansträngningar att kartlägga och utveckla de resurser som finns i Sverige. Arbetet bör syfta till att ge underlag för en fördjupad diskussion med mottagarlandet om former för och alternativ till personalbistånd.

Arbetet bör inriktas på att identifiera och undanröja de hinder som finns för att utnyttja svenska resurser. Samtidigt som SIDA ökar sitt kunnande om de resurser som finns bör SIDA arbeta för att mottagarlandet t. ex. genom studiebesök kan bygga upp ett eget kunnande om de resurser som finns i Sverige och i tredje land.

g) Som ett komplement till personalbiståndet bör SIDA i ökad utsträckning understödja de internationella organens arbete med att stärka u-ländernas kapacitet att självständigt värdera och köpa kunskaper utifrån. Häri ingår att stärka samarbetet mellan u-länder och att stödja uppbyggnaden av institutioner i u-länderna.

j) Flera mottagarländer har intresse av att få till stånd samarbete mellan institutioner i Sverige och mottagarlandet. SIDA bör bistå mottagarlandet med att finna lämpliga institutioner. Avtal kan tecknas såväl direkt mellan institutioner som mellan institution och SIDA. När SIDA tecknar kontrakt är det SIDAs uppgift att löpande följa arbetet. Det är viktigt att personalens ställning definieras. Institutionen i mottagarlandet bör ha möjlighet att lokalanställa svensk personal. Målet på lång sikt bör vara att samarbetet skall fungera utan SIDAs medverkan och ingå i ett bredare samarbete länderna emellan."

6.1.5 SIDA:s anskaffning av tjänster från företag

Som framhållits i det föregående är den mest kvalificerade personalen inom industrin sällan tillgänglig för enskilda fältuppdrag. Även på mindre kvalificerad nivå möter SIDA rekryteringsproblem som man har svårt att lösa. Enskilda individer har begränsade resurser att påta sig industriell rådgivning. I allmänhet behöver de uppbackning i form av tillgång till speciell sakkunskap i tekniska frågor eller till speciella informationskällor eller till undersökningsresurser i form av verkstäder och laboratorier. SIDA:s normala rekryteringsformer är inte alltid avpassade i tiden till behoven i u-länderna. SIDA behöver upp till tolv månader för rekryteringsarbetet. Kontraktstiderna för fältpersonalen är normalt två år, medan kontraktanställningsformen är mindre väl anpassad för korta uppdrag.

De problem som nämnts i det föregående har i viss utsträckning lösts av SIDA genom köp av *konsulttjänster*. I allmänhet kan konsulterna erbjuda en lämplig blandning av personal för olika tidsperioder och på olika nivåer. Vissa begränsningar existerar dock; utbudet av konsulttjänster är störst inom byggnads- och anläggningssektorn samt för konstruktionsarbeten av olika slag. Tjänsteutbudet är mindre i fråga om produktionsmetoder, utbildning och företagsledning för industriprojekt.

Konsultföretagen ser inte heller som sin uppgift att aktivt gå in som intressenter i industriföretag i u-länderna för att tillhandahålla den långsiktiga, och mångskiftande, medverkan som ett u-landsföretag behöver.

En möjlig modell har nämnts i det föregående: "*utkontraktering*" eller anskaffning av projektledare för att i SIDA:s ställe genomföra insatser inom industrisektorn. Huvudproblemet här gäller SIDA:s roll. Som representant för svenska regeringen har SIDA sina rättigheter och skyldigheter gentemot u-landets regering och kan inte agera direkt i ett enskilt företag i u-landet. Samma begränsning gäller för det företag som anställts för att å SIDA:s vägnar arbeta som projektledare. Utöver detta formella hinder finns det uppenbarligen stora praktiska hinder för en biståndsmyndighet – eller den projektledare som representerar biståndsmyndigheten – att ta på sig det långfristiga engagemang som krävs för att förbereda och genomföra en industriell investering och därefter vaka över industriföretagets drift.

En annan form som prövats, t. ex. i samband med småindustristödet till Tanzania, går ut på att söka *metoder för direktkoppling mellan företag i u-länderna och företag i Sverige*. Det har visat sig praktiskt för SIDA och mottagarländerna att arbeta genom mellanhänder. I exemplet med småindustristöd till Tanzania går kontakterna via ett företag i Sverige som företräder den tanzaniska småindustriorganisationen SIDO. Det svenska företaget hjälper SIDO att identifiera små industriprojekt i Tanzania till vilka svenska företag kan bidra med kunnande och företräder SIDO vid upphandling av ett paket av varor och tjänster från företag i Sverige. Ofta ingår utbildning av tanzanisk personal i ett sådant paket. Arrangemanget kallas i de svensk-tanzaniska avtalen för "syster-industriavtal". Det svenska företagets uppgift är att främja uppkomsten av sådana varaktiga släktskapsförhållanden på rimliga villkor.

SIDA har också skaffat, eller diskuterar att skaffa, hjälp från tillverkande företag vid förberedandet eller genomförandet av industriprojekt. Så t. ex. har

SIDA medverkat till ett avtal mellan Tanzanias statliga utvecklingsbolag och Aktiebolaget Statens Skogsindustrier, ASSI, i syfte att förstärka det tanzaniska bolagets möjligheter och förbereda och genomföra det stora skogsindustriprojektet i Tanzania som f. n. diskuteras (se bilaga 4 under 14.6).

Ett speciellt problem, som påverkar SIDA:s möjligheter att i ökad omfattning anlita konsultfirmor och andra företag, gäller beskattningen av företagen och deras anställda vid u-landsuppdrag. Det kan i detta sammanhang nämnas att dubbelbeskattningsavtal saknas för andra u-länder än följande (inom parentes år då avtalet trädde i kraft): Egypten (1959), Argentina (1948), Brasilien (1975), Filippinerna (1969), Indien (1959), Irak (1957), Iran (1956), Kenya (1974), Liberia (1969), Malaysia (1971), Malta (1976), Marocko (1961), Pakistan (1959), Peru (1968), Singapore (1969), Sri Lanka (1958), Thailand (1962), Tanzania (1977), Tunisien (1966), Zambia (1975).

Samtliga nu nämnda avtal ansluter sig nära till OECDs modell för dubbelbeskattningsavtal (se t. ex. Förordning om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Tanzania, SFS 1977:580).

6.1.6 *Industribyråns organisation*

Under budgetåret 1971/72 – samtidigt med att den första industribiståndsutredningen genomfördes – antog SIDA en ny organisation med en uppdelning av verksamheten på tio byråer. En ny byrå var industribyrå, som fick till uppgift att svara för *dels* industriinsatser, *dels* verksamhet inom byggnads- och anläggningsområdet. Den enhet som anförtroddes industriinsatserna hade år 1972 tre handläggare. Per den 1 juli 1977 har industribyrån 31 tjänster fördelade enligt följande:

Byråledning och kansli	4
Industrigrupp allmän	11
Industrigrupp Tanzania	3
Industrigrupp Vietnam	3
Gruppen för byggnads- och anläggningsverksamhet	10
	<hr/>
	31

Sammanlagt sysslar alltså 17 personer – jämte i viss utsträckning personal ur byråledningen – med industrifrågor. Av dessa 17 personer är 13 handläggare.

Organisationen speglar det förhållandet att industribyrå förstärks med tillfällig personal för större uppgifter. Vietnamgruppen tillkom genom beslut av regeringen 1974 för att handlägga Bai Bang-projektet. Regeringens bemyndigande för SIDA att ha tre sakkunniga anställda för detta projekt förlängdes nyligen till och med den 30 juni 1978. Tanzania-gruppen tillkom på hösten 1976 sedan SIDA erhållit regeringens bemyndigande att anställa två – mot begärda tre – tjänstemän för handläggning av särskilda industribiståndsinsatser. Framställningen tillkom främst av det skälet att Tanzania tidigare begärt ett omfattande stöd inom industrisektorn, vars olika komponenter redovisas i bilaga 4 till betänkandet. Att döma av insatsernas omfattning och tidsperspektiv måste SIDA tillföras permanenta förstärkningar för att

klara de uppgifter som lagts på verket i samband med industriinsatserna i Vietnam och Tanzania. Hur stor denna permanenta förstärkning behöver vara beror till en del på möjligheterna att effektivt förvalta biståndsinsatserna med utomstående hjälp, en fråga som undersöks f. n. av SIDA och biståndspolitiska utredningen.

6.2 Annan offentlig verksamhet

6.2.1 *Bredare samarbete*

1975 års riksdag uttalade att en bestående förbättring kan vara på väg i fråga om vissa mottagarländerns utvecklingssituation och att regeringen då bör vara beredd att inleda samtal med vederbörande regeringar angående ett bredare samarbete i samband med en avveckling av biståndet.

Det bredare samarbetet syftar, i motsats till det reguljära biståndet, till att stimulera till vidgat samarbete på bl. a. det ekonomiska området av nytta för såväl det mottagande u-landet som för Sverige. Det inbegriper även samarbete med länder som ej ingår i kretsen av mottagarländer och avser områden som ej brukar ingå i utvecklingssamarbetet. I flera fall gäller det bredare samarbetet industrisektorn. För 1977/78 har riksdagen beräknat 35 milj. kr. av biståndsmedel för två huvudändamål, nämligen

1. för att möjliggöra "begränsade insatser på kunskapsöverföringens och utbildningens område i länder med vilka Sverige ej har något långsiktigt utvecklingssamarbete" och
2. för att "underlätta utvecklingen av ett bredare samarbete med Cuba och Tunisien i samband med den successiva avvecklingen av biståndet till dessa länder" (budgetproposition 1976/77).

Den första kategorin länder avser främst oljeproducerande länder, med vilka Sverige ingått avtal om ekonomiskt, industriellt och tekniskt samarbete (se nedan). Medel har hittills utgått till Algeriet, Egypten och Nigeria. Bl. a. har språkutbildning, konsultinsatser och studiebesök inom det skogsindustriella området finansierats. Verksamheten administreras på svensk sida tills vidare av Beredningen för internationellt utbildningssamarbete, som upprättats inom utbildningsdepartementet.

Beträffande Tunisien och Cuba har överläggningar skett i syfte att identifiera lämpliga samarbetsområden. Den svenska delegationen meddelade vid årsförhandlingarna med *Tunisien* för 1977/78 preliminärt ett belopp i storleksordningen 2-3 milj. kr. skulle ställas till förfogande för ändamålet. Flera projekt diskuteras för närvarande, t. ex. samarbete mellan Tekniska Högskolan i Stockholm och det tunisiska institutet för riksplanering avseende riskzonkartering av översvämningssärliga områden och kulturellt utbyte. Inom det kommersiella området diskuteras utbildning i samband med svenska företags investeringar. Överläggningar om breddat samarbete med *Cuba* har ägt rum två gånger under 1977. Parterna är överens om att söka vidga förbindelserna avseende i första hand industrisamarbete, handel, forskning och kultur. Sverige är berett att ställa 5 milj. kr. till förfogande för sådana åtgärder som förinvesteringsstudier, konsulttjänster, seminarier,

stipendier, utbildning och institutionssamarbete. På kubansk sida förefaller man nu prioritera industrisamarbetet och inom kort väntas ett kubanskt förslag om hur medlen skall användas.

6.2.2 *Avtal rörande industriellt och tekniskt samarbete med vissa u-länder*

I och med att många av u-länderna fick sin självständighet på 1950- och 1960-talen och att samtidigt utvecklingen gick mot ökad central styrning av ekonomin i dessa länder ökade intresset för bilateralt ekonomiskt samarbete med i-länderna. I samband med den s. k. oljekrisen aktiverade flertalet i-länder gamla eller ingick nya samarbetsavtal med de oljeproducerande u-länderna. Syftet var tvåfaldigt, dels att söka underlätta oljeförsörjningen i ett svårbedömt läge, dels ge det egna landet större möjligheter att exportera till dessa länder.

Även Sverige fick propåer från ett antal u-länder att ingå samarbetsavtal och har hittills ingått avtal med Libyen, Iran, Algeriet och Egypten. Sedan 1962 föreligger dessutom ett avtal med Irak och sedan 1972 ett med Indien. I samtliga dessa avtal är det egentliga operativa avsnittet ett stadgande om upprättandet av en blandad kommission eller gemensam arbetsgrupp. Det bör påpekas att dessa avtal endast täcker de kommersiella förbindelserna och ej inkluderar några biståndselement.

Uppföljningen av avtalen har fått ske med i stort sett befintliga resurser inom departement, verk, organisationer och företag. Denna resursknapphet har påverkat dels Sveriges inställning till att ingå nya avtal och dels utfallet av de existerande. Alltför kort tid har förflutit för att göra en detaljerad utvärdering av avtalens effekt. Dock torde kunna sägas att avtalen

- haft en allmänt goodwill-stärkande effekt
- i flera fall underlättat för svenska företag att få kontakt med motparter i respektive u-land
- påskyndat projekt
- bidragit till att öka informationsflödet i bägge riktningar
- möjliggjort direkta påpekanden på hög nivå om uppkomna problem.

En viss försiktighet iakttas f. n. från svensk sida vad gäller ingående av nya samarbetsavtal, bl. a. i avvaktan på en utvärdering av existerande avtal.

I likhet med andra i-länder har Sverige utvecklat även andra samarbetsformer. Den vanligaste formen är delegationsresor under ledning av någon officiell person med deltagande av representanter från såväl myndigheter som näringsliv. Andra former är exempelvis branschvisa symposier.

6.2.3 *Exportkredit- och investeringsgarantier*

Exportkreditnämnden (EKN) administrerar i direkt anslutning till sin ordinarie försäkringsverksamhet två garantisystem som kan ses som delar i det offentliga stödet till u-ländernas industrialisering.

Förutom den normala exportgarantigivningen handlägger EKN den s. k. u-garantigivningen, som avser exportprojekt av särskilt intresse för u-länderna. Garantier enligt detta system – u-garantier – kan medges för

kapitalvaror, entreprenader och konsultuppdrag som är av betydelse för ett u-lands ekonomiska och sociala utveckling. U-garantierna, liksom normalgarantierna, skyddar mot såväl politiska som kommersiella risker. För u-garantierna specifika karakteristika är bl. a. följande:

- förutsättningen för att erhålla garanti är att projektet "bedöms vara av betydelse för u-landets ekonomiska och sociala framåtskridande". Detta prövas genom kontroll av projektets inplacering och prioritet i u-landets utvecklingsplan m. m.
- inom ramen för u-garantisystemet kan längre kredittider och större politiska och kommersiella risker accepteras till samma premier som vid normalgarantier.
- förluster vid u-garantigivning som överstiger tillgängliga premiemedel förutses täckas från biståndsbudgeten.

Investeringsgaranti kan enligt reglerna utgå vid direktinvestering i de u-länder som är huvudmottagare för svenskt bilateralt bistånd. Investeringen skall bidra till den ekonomiska utvecklingen i värdlandet. EKN prövar detta enligt kriterier som liknar dem som gäller vid u-garantigivning. Garanti kan endast lämnas, om företaget i värdlandet ger de anställda tillfredsställande anställnings- och arbetsvillkor samt visar en positiv inställning till fackföreningsverksamhet inom företaget (de s. k. sociala villkoren). Investeringsgarantin avser enbart politiska risker. Det nuvarande systemet har hittills aldrig kommit att utnyttjas.

6.2.4 *Statsbidrag till konsultföretag för förstudie- och anbuds-kostnader*

Riksdagen biföll nyligen regeringens förslag att för budgetåret 1977/78 anslå 2 milj. kr. till bidrag till konsultföretag för *förstudie- och anbuds-kostnader* avseende internationellt eller nationellt finansierade projekt av infrastrukturrell eller industriell natur i u-länder.

Regeringen har uppdragit åt Sveriges Exportråd att handha denna stödverksamhet och enligt propositionen bör den få formen av projektsamarbete mellan Exportrådet och respektive företag snarare än en bidragsbeviljande verksamhet av myndighetskaraktär. Exportrådet kommer att bedöma ansökningar om bidrag efter bl. a. följande principer:

- Förstudien eller anbudet bör avse ett specifikt projekt i ett u-land.
- Projektet bör ha en viss exportfrämjande effekt om det förverkligas.
- Konsultföretaget måste anses ha en rimlig möjlighet att erhålla uppdraget.
- I princip kan bidrag utgå för projekt i samtliga u-länder men regeringen har möjlighet att införa begränsningar härvidlag.
- Högst 50 % av självkostnaderna för en förstudie eller ett anbud får stödjas med statsmedel.

Bidrag kommer att ges på villkor att det återbetalas om företagets anbud antages.

6.2.5 *Forskningsstöd*

År 1975 bildades en särskild beredning för u-landsforskning, SAREC. SAREC är nära knutet till SIDA, men har egen styrelse. Beredningen har som sin främsta uppgift att främja samarbete på forskningsområdet.

Enligt sin instruktion skall SAREC främja sådan u-landsforskning som kan underlätta för u-länderna att utvecklas mot ökat självbestämmande och mot ekonomisk och social rättvisa. SAREC skall fullgöra detta genom råd till regeringen och SIDA. SAREC skall samarbeta med bl. a. forskningsråd i Sverige vid förberedelser för u-landsforskningsprojekt.

I enlighet med dessa direktiv söker SAREC att utifrån utvecklings- och forskningsbehov i u-länderna bidra till att deras förmåga till forskning höjs och att mobilisera svensk forskning till stöd för denna kapacitetsuppbyggnad.

Under sin första verksamhetstid har SAREC ställts inför tre huvuduppgifter.

- Att konkretisera de allmänna riktlinjerna för forskningsstödet och finna vägar att omsätta dem i handling i olika u-länder och i olika samarbets-situationer;
- att skapa och utveckla befintlig vetenskaplig, organisatorisk och administrativ kapacitet i Sverige för att kunna svara mot behov och krav från u-länderna på forskningsområden;
- att informera om SAREC och forskningsstödet till alla berörda organisationer och enskilda, i u-länder, Sverige och annorstädes.

Under budgetåret 1976/77 fördelades 71,2 milj. kr. i särskilt forskningsstöd från SAREC. Forskningssamarbete genom stöd till forskningsråd i ett antal u-länder påbörjades. Vidare har forskningssamarbete mellan u-länder fått stöd. De största utbetalningarna avser bidrag till internationella forskningsprogram, som Sverige har stött under de senaste åren. I Sverige arbetar SAREC som ett forskningsråd som fördelar anslag efter ansökan till u-landsforskning: 1976/77 fördelades 3,3 milj. kr.

6.2.6 *Bolag för export av utbildningstjänster*

Riksdagen beslöt i år med anledning av regeringens proposition nr 1976/77:83 angående exportfrämjande åtgärder avseende u-länder att bemyndiga regeringen att teckna aktier inom ramen av 5 milj. kr. i ett aktiebolag för export av tjänster till u-länder. Avsikten var att näringslivet skulle göra en motsvarande insats i bolaget, och att bolagets verksamhet i första hand skulle inriktas på utbildning i samband med industriprojekt i u-länderna. Under sommaren och hösten har underhandlingar pågått mellan statsmakterna och näringslivets representanter angående det föreslagna bolagets organisation, budget och ägarstruktur. Underhandlingarna har ännu inte lett till något slutligt resultat, men det kan väntas att bolaget inleder sin verksamhet under 1978 och att det då också övertar uppgifter som f. n. ligger på Beredningen för internationellt utbildningssamarbete inom utbildningsdepartementet.

The first part of the report deals with the general situation of the country. It is noted that the economy is showing signs of recovery, but that inflation remains a serious problem. The government has taken measures to control inflation, but these have had limited success. The report also discusses the state of the public sector, which is still a major source of revenue for the government.

In the second part of the report, the author examines the impact of the recent changes in government policy. It is argued that these changes have led to a more stable economic environment, but that they have also resulted in a loss of confidence among investors. The report suggests that the government should continue to work on improving the business environment and reducing inflation.

The third part of the report discusses the social and political situation in the country. It is noted that there is a growing awareness of human rights and democratic principles among the population. However, there are still significant challenges in the way the government operates. The report calls for greater transparency and accountability in government decision-making.

Finally, the report offers some recommendations for the future. It suggests that the government should focus on strengthening the legal system and improving the quality of public services. It also recommends that the government should continue to work on reducing inflation and promoting economic growth. The report concludes by expressing optimism about the future of the country, provided that the government continues to reform and improve itself.

7 Svenskt näringslivs utbud

7.1 Handels- och investeringsmönstret

Den svenska exporten till u-länderna ökade kraftigt under 1970-talet – och uppgick 1975 till 12,6 % av totalexporten (mot 9 % 1970). Ökningen har varit särskilt kraftig vad avser exporten till OPEC-länderna som 1975 svarade för en dryg tredjedel av u-landsexporten. Latinamerika mottog ytterligare en tredjedel av den svenska u-landsexporten – medan återstoden (ca 30 %) fördelade sig mellan u-länderna i Asien och Afrika (merparten till Indien, Israel, Malaysia, Liberia och Nigeria). Ca 70 % av u-landsexporten utgörs av verkstadsprodukter.

Investeringsmönstret liknar exportens fördelning på regioner och länder. Av de tillstånd för utlandsinvesteringar som riksbanken lämnade under åren 1970–1976 avsåg mellan 13 och 19 % investeringar i u-länder. Ett fåtal länder i Latinamerika mottar den överväldigande merparten av de svenska utlandsinvesteringarna, OPEC-länderna en växande andel (mellan 10–25 % under 1970-talet), de afrikanska länderna endast några procent av investeringarna i u-länder. Ca 80 % av de svenska investeringarna i u-länder kan hänföras till verkstadsindustrin.

Av antalet anställda i svenska producerande dotterföretag i utlandet återfanns ca 21 % eller drygt 46 000 personer i u-länder (14 % i Latinamerika, 6 % i Asien). 15 % av de producerande utlandsföretagens tillgångar finns i u-länder (13 % Latinamerika, 2 % övriga).

Svenska företags investeringar i de s. k. programländerna för biståndet har varit av mycket begränsad omfattning. Av riksbanken beviljade tillstånd för investeringar i programländerna har under 1970-talet uppgått till i genomsnitt 5 milj. kr. per år, vilket motsvarar några promille av de totala utlandsinvesteringarna. Drygt hälften av programländerna mottog överhuvudtaget inga svenska investeringar under åren 1970–1976.

Riksbankens principer vid prövning av svenskt företags ansökan om att få genomföra direktinvesteringar utomlands är i korthet följande: a) Investeringen bör främja svensk export eller ha annan (långsiktigt) gynnsam effekt på svensk betalningsbalans. b) Investeringen bör helst finansieras genom upplåning utomlands.

Undantag från kravet om utlandsfinansiering görs för investeringar i försäljningsbolag, för investeringar i mottagarländerna för svenskt bistånd, samt för investeringar understigande en miljon kronor.

7.2 Tillverkande företag

7.2.1 *Allmänna uppgifter*

Intervjuundersökningen

Detta avsnitt återger synpunkter som framfördes av representanter för olika tillverkande företag vid den intervjuundersökning som genomförts av utredningen. Redovisningen har gjorts relativt fyllig, eftersom intervjuerna inte kommer att kunna publiceras i annan form.

Större företag

Undersökningen om de större företagens möjligheter och resurser att medverka i industribiståndet bygger på intervjuer med representanter för 20 företag eller företagsgrupper.

De intervjuade företagen representerar olika branscher såsom livsmedelsbranschen, läkemedelsindustrin, byggnadsindustrin, skogsindustrin, gruvindustrin, telekommunikationsområdet, bilindustrin, sprängmedelsindustrin, stålindustrin och verkstadsindustrin.

Företagen eller de grupper som de ingår i hade år 1976 sammanlagt ca 430 000 *anställda* och en *omsättning* på ca 76 miljarder kr. Företagens försäljning på u-landsmarknaderna uppgick samma år till sammanlagt 5 miljarder kr.

Medelstora och mindre företag

16 företag har ingått i undersökningen. Samtliga – med ett undantag – tillhör kategorin medelstora och mindre företag med i runt tal 60–70 anställda. Flera branscher representeras, bl. a. metall-, trä- och plastindustrin.

7.2.2 *Verksamhet i u-länder*

Större företag

De intervjuade företagens u-landsverksamhet är koncentrerad till Latinamerika, Mellanöstern och Indien. Vissa företag har även kontakter med länder i Asien och Afrika.

Formerna för verksamheten varierar i hög grad beroende på bransch, produkter eller tjänster som man tillhandahåller.

Även representationsformerna varierar, från helägt tillverkande dotterbolag eller försäljningsbolag via joint ventures till representation via agenter eller handelshus.

De tillverkande dotterbolagen är i hög grad koncentrerade till de större länderna i Latinamerika och till Indien. Dock finns exempel på enklare sammansättningsanläggningar även i andra u-länder. Vissa företag deltar som minoritetspartners i joint ventures, medan andra företag helst vill ha antingen egen aktiemajoritet eller också föredrar att inte delta alls med egen aktieparticipation.

Det viktigaste skälet för svenska u-landsinvesteringar har hittills varit att

företagen på grund av tullhinder eller andra importbegränsande åtgärder riskerar att förlora en redan utvecklad marknad om man ej startar lokal tillverkning. Otillräcklig marknadsstorlek anges som det vanligaste skälet varför man inte etablerat sig på andra u-landsmarknader. För låg teknisk nivå i u-landet för att företagets produkter skall kunna utnyttjas anges också som skäl.

Kontakterna med u-länder där man inte har egen tillverkning består till större delen av vanlig varuexport. Vissa företag säljer också tjänster, vanligtvis i samband med större projekt.

Försäljningen av tjänster förekommer som en del av samarbetet mellan moder- och dotterbolag hos tillverkande svenskägda u-landsföretag. Vissa företag säljer också tjänster separat till u-länderna. Dessa företag är antingen oberoende konsult- och entreprenadföretag eller också dotterbolag till större företag, vars uppgift är att marknadsföra moderföretagets teknologiska kunnande utomlands. En del av dessa företag säljer även licenser samt bistår med management- och driftshjälp samt undervisning.

Medelstora och mindre företag

Inget av de intervjuade företagen i denna grupp har investerat i produktion i u-länderna. Ett tiotal av företagen har eller har haft affärsförbindelser med dessa länder. I de flesta fallen har dessa affärsförbindelser bestått i export av varor. I några fall har även import ägt rum. Affärskontakterna har huvudsakligen inriktats på Mellersta Östern och Asien. Bara två av de intervjuade företagen har sålt produkter till Afrika.

Några av företagen har haft kontakter med SIDA eller annat nordiskt biståndsorgan.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att de intervjuade företagen inom denna grupp haft få kontakter med u-länder och att företagens erfarenheter från u-länderna således är ringa.

7.2.3 Deltagande i u-landsprojekt

Större företag

U-landsprojekten tenderar i ökande utsträckning att vara integrerade dvs. krav ställs icke bara på leverans av utrustning utan också på leverans av andra "komponenter", exempelvis utbildning.

Samtliga företag förklarade sig intresserade av att medverka i utvecklingsprojekt under förutsättning att ersättningsfrågan kan lösas på ett tillfredsställande sätt. De flesta företagen är också verksamma på områden som är av intresse för u-länderna, och många av företagen har erfarenheter av att delta i u-landsprojekt.

De råvarubaserade företagen på gruv- och skogsområdet kan även åta sig att leda industriprojekt i u-länderna. Bland de intervjuade skogsföretagen ansåg sig flera ha kompetens att åta sig förundersökningar, evaluering av projekt- och konsultutredningar, förmedling av processkunnande samt deltagande i projektledning.

Även vid gruvprojekt kan svenska företag medverka i samtliga steg:

geologiska områdesöversikter, markprospektering, förstudier och projektering, ledning av integrerade gruvprojekt, managementåtagande för driften samt anrikning. Det stora problemet för företagen är hur finansieringen skall ske.

Inom livsmedelsindustrin anser man sig kunna hjälpa u-länderna att bättre utnyttja sina livsmedelsresurser och höja näringsvärdet i livsmedlen.

Även inom stålindustrin och den kemiska industrin, liksom läkemedelsindustrin, har man möjlighet att delta i u-landsprojekt med planeringshjälp i uppbyggnadsskedet, med processkunskaper, produktkontroll, administrativa system, inkörning och utbildning. Man kan även sälja viss utrustning till samarbetspartners i u-länderna. Ibland måste försäljningen av tjänster kombineras med hårdvara för att priset skall bli acceptabelt för u-landsbeställaren.

Företagen framhåller allmänt att finansieringsfrågan, och i någon mån personalsituationen, är de faktorer som i första hand begränsar företagets möjlighet att delta i u-landsprojekt.

Medelstora och mindre företag

Flertalet av de intervjuade företagen förklarade sig intresserade av ökat engagemang i u-länderna. Intresset knyter sig främst till försäljning av varor men även av tjänster. Flera av företagen förklarade sig i princip beredda att också tillhandahålla yrkeskunnig personal för rådgivning. Men rådande personalknapphet lägger i flertalet företag hinder i vägen för ett förverkligande härav. Några företag sade sig förfoga över maskinell utrustning som numera icke var lönsam att använda i Sverige och som man vore beredd att på gynnsamma villkor ställa till u-ländernas förfogande.

Hos några av företagen var situationen den att ägaren nått en ålder av 55 år eller mera och att barnen börjat ta över driften. Flera av personerna i denna ålderskategori förklarade sig intresserade av att i vart fall på deltid göra insatser på industriområdet i u-länderna.

7.2.4 Riskkapitalsatsning

Större företag

Företagens inställning till att satsa riskkapital i ett u-landsföretag varierar. Vissa företag föredrar helägda dotterbolag eller majoritet i företag där man går in som aktieägare. Andra företag är även villiga att ingå i joint ventures som minoritetspartner. En förutsättning är då att man har möjlighet att få rimlig ersättning för det kunnande och den hjälp man tillför u-landsföretaget.

En förutsättning är normalt att u-landsföretaget ägnar sig åt tillverkning och/eller försäljning av samma slags produkter som det svenska bolaget.

Det viktigaste skälet för de svenska u-landsinvesteringarna har som tidigare nämnts hittills varit att man p. g. a. tullhinder och protektionistisk statlig upphandling riskerat att förlora sina marknader, om man inte investerat för lokal tillverkning. Vidare har lokala investeringar möjliggjort bättre service, vilket stärkt företagets marknadssituation. Däremot har investeringar motiverade av produktionskostnadsskäl varit mer ovanliga.

Återhållande faktorer för investeringar i u-länderna är brist på kapital, osäkerhet om den politiska och ekonomiska utvecklingen i u-landet samt bristande personella resurser. Vidare är en u-landssatsning ofta mindre lönsam, åtminstone initialt, än motsvarande i-landssatsning, p. g. a. den dåliga infrastrukturen och begränsad marknad i u-landet.

Medelstora och mindre företag

Endast tre av de intervjuade företagen förklarade sig beredda överväga riskkapitalsatsning i ett företag i u-land.

7.2.5 Licenser och know-how

Större företag

De flesta företag är beredda att sälja licenser och know-how som en del av ett mer långtgående samarbete med en u-landspartner. Däremot är några företag tveksamma till att sälja licenser separat. U-landet saknar i allmänhet tillräckligt processkunnande för att själv kunna bedriva tillverkning på licens, varför licensavtal i allmänhet kombineras med andra former för samarbete, som t. ex. know-how och serviceavtal, managementavtal och/eller aktieparticipation. En annan anledning till tveksamhet inför separata licensavtal är att man tror att det kan bli svårt att få ut en skälig licensavgift, då många u-länder har restriktioner på detta område. Vidare kan man på grund av valutarestriktioner bli tvungen att göra motköp av för företaget irrelevanta varor för att få ut licensavgiften. Man riskerar också att utbetalningen fördröjs.

Många u-länder har regler som förbjuder exportbegränsningsklausuler i licensavtal, och detta kan medföra att företagen löper risken att få sin marknadsföring på övriga exportmarknader störd av eventuell export från licenstagare i andra länder. Många företag ställer sig tveksamma till att ta den risken.

Trots ovannämnda svårigheter är flera av företagen beredda att även överväga separat licensiering, och några företag inom kemisk industri och livsmedelsindustri har redan sådana avtal med u-länder, då vanligtvis i förening med viss service och know-how-hjälp.

Företagen är även beredda att bistå u-landsföretag med know-how. Problemen vid försäljning av know-how är för övrigt i stor utsträckning de samma som problemen vid licensiering.

Medelstora och mindre företag

Som redan nämnts förklarade sig flertalet intervjuade företag intresserade av att mot betalning ställa sitt kunnande till förfogande för de u-länder som önskade starta tillverkning av företagets produkter. Det kunnande som man är beredd ställa till förfogande avser bl. a. råd om lämplig maskinell utrustning för ett visst projekt och rådgivning rörande den industriella produktionen av de produkter företagen har erfarenhet av.

7.2.6 *Teknologi*

Större företag

De flesta företagsrepresentanter menar att u-länderna i allmänhet vill ha lika modern och avancerad utrustning som den som levereras till i-landsköpare. I några fall har dock u-länder även varit intresserade av att köpa äldre begagnad utrustning, under förutsättning att den kan fås billigare än motsvarande ny tillverkad.

Företagen understryker att frågan om teknologianpassning är komplicerad, och att man inte kan tala om någon speciell teknologi som skulle lämpa sig för alla u-länder, lika lite som man levererar identisk utrustning till alla i-länder. I stället måste man ta hänsyn till betingelserna i varje särskilt fall, såsom köparens önskemål, tillgången på reservdelar och på reparatörer i u-landet, personalens utbildningsnivå, klimatförhållandena, beräknad utnyttjandegrad, kvalitetskrav på slutprodukten m. m. Dessa olika faktorer kan variera betydligt från u-land till u-land. Man menar att det i allmänhet blir frågan om att använda beprövad teknik (hellre mekanisk än elektronisk), som i möjligaste mån anpassas efter de lokala förhållandena.

Anpassning och förenkling av existerande teknik, liksom återupplivande av äldre teknik, kan åstadkommas i många fall under förutsättning att kunden är intresserad, även om företagen ibland själva är skeptiska till det ändamålsenliga i att gå tillbaka till enklare teknik.

En del företag har äldre maskiner som bytts ut av ekonomiska skäl men som är tekniskt fullt användbara. Dessa skulle kunna säljas till u-länder, som är villiga att ta emot dem. En förutsättning är att reservdelsfrågan kan ordnas.

Att utveckla en helt ny u-landsanpassad produktionsteknik som inte bara innebär en mindre modifikation av existerande tekniker kan däremot, framhåller företagen, ta tiotals år fram till det att den nått produktionsstadiet. Kostnaderna härför blir också höga.

Beträffande kravet på arbetsintensiv teknologi pekar företagen på flera svårigheter: för den tyngre industrin (gruvor, järn- och stål- och anläggningsarbeten) innebär mer arbetsintensiv teknologi ofta tyngre och mer slitsamma arbetsmoment, som u-länderna enbart av sysselsättnings-skäl inte är så intresserade att få. Vidare innebär ökad arbetsintensitet ofta långsammare produktionstakt, större risk för olyckstillbud och produktionsavbrott, samt en ojämn kvalitet på slutprodukten. Dessa faktorer får en negativ effekt på det pris man kan ta ut både inom landet och på världsmarknaden. Det kan också vara svårt att komma upp till lönsam produktionskapacitet, om man använder hantverk-mässiga produktionsmetoder. Inom vissa industrier, t. ex. läkemedel, är kvalitetskraven absoluta, och man anser därför inte att man kan ändra sin teknik i produktionsledet.

Företagen framhåller också att viss industri, t. ex. stålindustri och kemisk industri, till sin natur är kapitalkrävande, oavsett om man har en stor eller liten arbetsstyrka.

En annan form av teknikanpassning innebär att man utnyttjar lokala råvaror. Sådan teknikanpassning anser företagen vara fullt möjlig, t. ex. framställning av kvalitetsmassa av eucalyptusträ eller stärkelseproduktion från tropiska rotfrukter.

Medelstora och mindre företag

De intervjuade företagen har som redan tidigare nämnts begränsade erfarenheter från u-länderna och har följaktligen ej ställts inför problemet att ta fram en för dessa länder anpassad teknologi. Några av företagen har sagt sig disponera över utrustning som numera ej är lönsam i Sverige men som sannolikt skulle vara det i ett u-land och som skulle kunna ställas till u-ländernas förfogande. Ett av företagen har framhållit att den produkt man tillverkar – handikapputrustning – skulle kunna framställas i u-länderna på ett mera arbetskraftsintensivt sätt. Företaget ifråga är villigt ställa sitt kunnande härom till förfogande. Ett annat företag – tillverkare av utrustning för framställning av betongrör – framhåller att man kan tillhandahålla nytillverkad utrustning för produktion av rör med användning av en något äldre teknik än den som idag användes i Sverige och som är mera arbetsintensiv än den allra modernaste.

7.2.7 Utbildning

Större företag

Samtliga företag understryker vikten av att utbildning ingår som en del av varje projekt. De flesta har erfarenhet av att själva ordna integrerad utbildning i anslutning till produktionen eller till användningen av företagets utrustning. Flera av företagen har egna utbildningsavdelningar, och utarbetar eget undervisningsmaterial, från självinstruktionspaket för produktionspersonal till kurser och handböcker på högskolenivå. Man anser sig i allmänhet ha möjlighet att utvidga utbildningsverksamheten om man får ersättning från ett statligt organ.

Man har också i de flesta fall möjlighet att i viss utsträckning ta in praktikanter och stipendiater från u-länderna till Sverige.

Flera företag har också varit med om att bygga upp yrkesskolor i anslutning till olika u-landsprojekt.

I princip anser man det önskvärt att förlägga utbildningen till u-länderna i så hög grad som möjligt. Ett skäl härtill är den begränsade mottagningskapaciteten i Sverige. Ett annat är att många praktikanter efter avslutad utbildning i Sverige, vill stanna i Sverige eller övergå till annan verksamhet efter hemkomsten.

Medelstora och mindre företag

De intervjuade företagen har redovisat ringa erfarenhet från utbildningsområdet. Flera av dem har dock förklarat sig beredda att mot ersättning ta emot praktikanter på sina fabriker i Sverige. Två av företagen har förklarat sig beredda att ställa personal till förfogande för utbildningsinsatser i u-land.

7.2.8 Företags- och driftsledning

Större företag

De flesta företag anser sig ha möjlighet att bidra med företags- och driftsledning i u-landsföretag, särskilt i de fall då man har ett betydande

aktieinnehav i företaget. Däremot är många företag tveksamma till att ta ansvar för företagsledningen utan att samtidigt äga en aktiepost i företaget, speciellt om åtagandet gäller en längre period och inte begränsar sig till inkörningstiden.

Andra företag anser sig dock kunna bidra med företagsledning utan egen aktieparticipation, om företagsledningen ingår som en komponent i ett avtal som även innefattar teknisk hjälp, licensavtal, leverans och igångkörning e. d. Framför allt de råvarubaserade företagen inom skogs- och gruvsektorn har möjlighet att erbjuda företagsledning som en del av ett större avtal.

Medelstora och mindre företag

Inget av intervjuade företag har bedömt det som möjligt att påta sig ansvar för ledningen och driften av företag i u-länderna.

7.2.9 *Marknadsföring*

Större företag

Större delen av de intervjuade företagen anser sig knappast ha möjlighet att marknadsföra ett u-landsföretags produkter utomlands eller i Sverige, om företaget inte ingår som en del av den egna koncernen. I vissa fall är dock ett samarbete på försäljningsområdet av intresse för svenska företag. Man förutsätter då i allmänhet att försäljningssamarbetet skall ingå som en del i ett mer omfattande åtagande som även innefattar t. ex. produktions-, licens- och/eller managementavtal. En annan förutsättning för samarbete är i de flesta fall att den av u-landet tillverkade varan skall passa in i det egna produktionsassortimentet och hålla en godtagbar kvalitet.

Det är främst skogsindustrin som är intresserad av försäljningssamarbete. Där anser man det vara till fördel för såväl u-landsföretaget som det egna företaget att få till stånd ett försäljningssamarbete.

Medelstora och mindre företag

Ett av de intervjuade företagen redovisar försäljningssamarbete. Det gäller rottingmöbler som tillverkas i Filippinerna och som marknadsförs i Sverige av det svenska företaget. Några företag som använder råvaror som framställs i u-länder har framhållit att man mycket väl kan tänka sig att köpa dessa därifrån under förutsättning att priserna är konkurrenskraftiga, kvaliteten godtagbar och leveranserna säkra. Intervjuade företag i övrigt har ej redovisat intresse för det slag av samarbete varom här är fråga.

7.2.10 *Tillverkning i u-land för import till Sverige*

Större företag

Flera av företagen kan tänka sig att lägga ut viss tillverkning till u-länderna. Hos något företag förekommer redan sådan tillverkning vid dotterbolag i u-land. En förutsättning för ett sådant arrangemang är att kvaliteten är jämn och godtagbar, dvs. i nivå med den kvalitet man uppnår i i-länderna. Det gör

att det i allmänhet bara kan bli fråga om u-länder med en relativt utvecklad industriell tradition.

För basindustrierna kan det vara av intresse att gå in i u-landsprojekt för att säkra tillförseln av råvaror (skog eller malm) eller från dessa råvaror vidareförädlade produkter avsedda för den svenska industrin.

Medelstora och mindre företag

Ett av de intervjuade företagen har förklarat sig intresserat av att leverera till u-länder för hopsättning där. Man är samtidigt beredd att ställa know-how till förfogande.

7.2.11 *Incitament*

Större företag

Företagen nämner en rad olika åtgärder som skulle kunna vidtas för att öka intresset för u-landsengagemang inom industrin. Begränsade finansieringsmöjligheter, brist på lämplig personal och dåliga kunskaper om u-landsförhållandena utgör de viktigaste hindren för u-landsengagemang. Vid direkta aktieparticipationer tillkommer osäkerhet om den ekonomiska och politiska utvecklingen i u-länderna, u-landsmarknadens storlek samt möjligheterna att få utdelning på satsat kapital.

Finansieringsfrågan vid direkta aktieparticipationer kan enligt företagen lösas genom att man upprättar ett organ som i samarbete med företagen går in i u-landsprojekt med aktiekapital, lån eller benefika bidrag alltefter vad som är lämpligt i den enskilda situationen med hänsyn till projektets förväntade lönsamhet och sociala och samhällsekonomiska nytta samt u-landets önskemål.

En annan för företagen positiv åtgärd skulle vara en utvidgning och förenkling av investeringsgarantisystemet så att det kan komma till praktisk användning. Ytterligare ett stimulansmedel är bidrag till företags förinvesteringsundersökningar i u-länderna. Vidare är det önskvärt att dubbelbeskattningsavtal sluts med så många länder i tredje världen som möjligt, så att deltagande i projekt från svenska företags sida inte omintetgörs av skattetekniska skäl.

Ett incitament för företagen att i större utsträckning engagera sig som leverantörer och konsulter vid biståndsprojekt skulle vara att ge dessa större möjlighet att redan från början delta i utarbetandet av projekt och en försäkran om att få en rimlig del av de beställningar som sedan eventuellt kommer att göras. Genom företagets deltagande skulle projektet kunna utarbetas med större sakkunskap från början och ges en större kontinuitet än vad som nu ofta är fallet. Har företagen också bättre möjligheter att få en del av de beställningar som sedan görs, kan de förväntas lägga ned mer resurser på sitt deltagande i projektets förberedande skede.

Medelstora och mindre företag

För de flesta företagen är personalknapphet och bristande kunskaper om förhållandena i u-länder de största hindren för ett utvidgat engagemang i

dessa länder. Det fåtal företag som förklarat sig eventuellt intresserade av att satsa riskkapital har understrukt vikten av att känna till marknadsförutsättningarna i det u-land där ett joint venture skulle komma ifråga. Vidare måste incitament skapas för att lösa problemet med personalknapphet. Ett sådant skulle kunna vara att SIDA ingår långtidsavtal med intresserade företag. Genom sådana avtal skulle företaget få möjligheter anställa ytterligare personal och därmed kunna ställa folk till förfogande för planering, projektering och igångkörning av industrier i u-land. Problemet med företagens bristande kunskaper om förhållandena i mottagarländerna bör kunna lösas med intensifierad kursverksamhet i Sverige.

Intervjuade medelstora och små företag efterlyser fastare former för samarbetet med SIDA.

7.2.12 *Finansiering*

Större företag

Finansieringsproblemen anges av företagen som det viktigaste hindret för ökat u-landsengagemang. U-länderna kräver genomgående långa leverantörskrediter, som svenska företag hänvisande till refinansiering på kommersiella villkor ofta inte kan uppfylla. Man framhåller att andra industriländer lämnar betydligt mer stöd än Sverige gör till företag som genom försäljning av varor och tjänster eller genom investeringar vill delta i u-landsprojekt. Detta gäller i första hand Frankrike, Tyskland och Japan, men även USA, Storbritannien och andra industriländer.

Medelstora och mindre företag

De intervjuade företagen har ej tagit upp finansieringsproblem. Detta sammanhänger självfallet med att företagen har ringa erfarenhet av affärer med u-länder liksom det förhållandet att affärer som gjorts sannolikt varit av mindre omfattning och därför i regel ej involverat finansieringskrav.

7.2.13 *Personal*

Större företag

Svårighet att rekrytera personal anges allmänt av företagen som det näst finansieringen svåraste problemet vid u-landsprojekt. Personalen är en knapp tillgång i de flesta företag. Företagen kan därför vara ovilliga att avstå från kvalificerad personal om den behövs på annat håll. Teknisk personal som tjänstgör i u-länderna kan också lätt halka efter i den tekniska utvecklingen, och är därför kanske inte lika användbara för företaget då de återvänder.

Det kan vidare vara svårt att hitta personal som är villig eller lämplig att arbeta i u-länder. Förutom klimat- och familjeskäl kan en orsak till tveksamhet inför u-landstjänstgöring vara osäkerhet om vilken tjänst som kommer att erbjudas vid hemkomsten, samt risken att komma efter i yrkeskunnande och karriär.

Man försöker mot bakgrunden av ovanstående utnyttja lokalanställd

personal i så stor utsträckning som möjligt. En ytterligare orsak till detta är att svenskar kostar mer än inhemsk personal. U-länderna är också angelägna om att man så fort som möjligt utbildar inhemska befattningshavare.

Det är generellt sett lättare för företagen att bidra med personal till u-landsprojekt om man själv är engagerad i projektet, och alltså kan behålla vederbörande inom den egna organisationen under projektets gång, än om man måste släppa personen och bevilja tjänstledighet.

En viktig begränsande faktor vid personalrekruteringen är bristande språkkunskaper hos personalen. Detta gäller alla språk även engelska.

För närvarande finns framför allt en reserv av ledningspersonal på mellannivå, dvs. verkmästare och förmän, som det p. g. a. rationaliseringar har blivit svårt att placera på poster som motsvarar deras kvalifikationer. Dessa personer har ofta ett stort praktiskt kunnande och utgör en grupp som det råder stor brist på i u-länderna där de skulle få tillfälle att fullt ut tillämpa sitt kunnande och sin erfarenhet.

Det finns inom denna och andra personalkategorier många äldre personer med erfarenheter av tidigare tillämpad personalintensiv teknologi, som skulle kunna frigöras för u-landsverksamhet. En förutsättning för detta är dock, förutom att finansieringsfrågan kan lösas, att tillräcklig språkundervisning ordnas.

Medelstora och mindre företag

De intervjuade företagen anger, som tidigare nämnts, personalknapphet som den främsta flaskhalsen för insatser på det tekniska biståndsområdet. Samtidigt pekar företagen på att det torde finnas en "pool" av personalresurser bland medelstora och små företag i form av ägare som ej längre är direkt aktiva i sitt företag. De intervjuade företagen säger sig tro, att det finns ganska många personer i denna kategori vid företag runt om i Sverige. De personer det här är fråga om befinner sig ofta i aktiv ålder – 55–60 år – och besitter branschkunskande liksom kunskap om driften av företag. Dessa personer borde, menar företagen, kunna utnyttjas av SIDA inom ramen för biståndet. En begränsande faktor kan vara ofta förekommande brist på språkkunskaper.

7.2.14 Synpunkter på biståndsverksamheten

Större företag

Företagen menar genomgående att nuvarande bestämmelser för SIDA:s agerande gör det svårt att utnyttja företagets kunnande och erfarenheter inom biståndsområdet i önskvärd utsträckning. Detta menar man är till nackdel för i första hand biståndsmottagarna men även för industrin. En punkt där samarbetet i första hand skulle kunna förbättras gäller samråd om utveckling av projekt. Vidare är företagen kritiska mot upphandlingsförfarandet för såväl varor som konsulttjänster. Man önskar också att SIDA:s beslutsprocess vore snabbare och smidigare än vad som är fallet.

Företagen anser att man i högre grad skulle kunna utnyttja tillgängligt kunnande och kapacitet inom den svenska industrin om företagen hade

möjlighet att i samarbete med biståndsorganet utarbeta förslag till projekt, där svenskt kunnande och svensk utrustning skulle ingå. Dessa skulle sedan kunna erbjudas u-länderna, som skulle kunna välja bland dessa projekt som ett alternativ till andra användningsområden för de anslagna biståndsmedlen. Bland områden där projekt skulle kunna utarbetas nämns skogs-, gruv- och livsmedelssektorn. Några företag har tagit kontakt med SIDA för att diskutera frågor av detta slag. SIDA har emellertid, i enlighet med principen om mottagarcentrering i den svenska biståndspolitik, hänvisat företagen till kontakt med vederbörande u-land, för att där höra om något intresse finns. För den händelse så varit fallet har det tillkommit u-landet att begära att få projektet finansierat inom ramen för det svenska biståndsanslaget. Det skisserade förfarings sättet betyder att projektet i allmänhet kan påbörjas först långt senare. Vidare skulle företaget, om det började arbeta med projektet, inte ha någon garanti för order vid senare upphandling, eftersom all upphandling måste ske i internationell konkurrens. Företagen anser sig därför inte kunna lägga ner några större summor på arbete med speciella u-landsprojekt, när utsikterna att få delta i genomförandet är så osäkra. Därigenom anser man att SIDA och u-länderna går miste om åtskilligt kunnande, som i första hand de u-landsverksamma företagen kan tillhandahålla.

Vad gäller själva *upphandlingsförfarandet* anser många företag, att SIDA i större utsträckning än för närvarande borde ta kontakt med svenska leverantörer. Man borde även ålägga de internationella biståndsorgan och de u-länder som sköter upphandling finansierad av svenskt bistånd att ta sådana kontakter. Många företag anser också, att biståndet i större utsträckning än för närvarande borde vara bundet till leveranser från svenska leverantörer. Man menar, att en sådan bindning skulle öka industrins intresse av att medverka i u-landsprojekt. Vidare påpekar många företag, att man har ett intryck av, att SIDA vid upphandlingen i alltför hög grad enbart jämför priser och inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till varans hållbarhet och tillgången på service och reservdelar. Vad gäller upphandlingen av konsulttjänster menar man att värderingen av kvaliteten hos ett konsultanbud alltid bör ske separat före prisjämförelsen, eftersom merkostnaden för en god konsult mer än väl uppvägs av de besparingar och förbättringar i projektet som denne åstadkommer.

7.3 Konsulter

Utredningen har vänt sig till 15 olika tjänsteproducerande företag med en förfrågan om deras erfarenheter, planer och möjligheter beträffande försäljning av konsulttjänster till u-länderna. I intervjuerna deltog nio tekniska konsultföretag, två projektledningsföretag, ett organisationskonsultföretag och tre andra tjänsteproducerande företag. Urvalet av företag skedde i samråd med Svenska Konsultföreningen men gör inte anspråk på att ha varit systematiskt. Primärt riktade sig undersökningen till byggkonsultbranschen (byggkonsulter och tekniska konsulter). Branschen omfattar i runda tal 2 000 företag med 20 000 sysselsatta och 2 500 milj. kr. i omsättning.

Enligt uppgift från Konsultföreningen svarar ett tjugotal företag för

branschens export. Denna uppgår till storleksordningen 250 milj. kr. i årlig arvodesvolym mätt i 1977 års penningvärde. Exportvolymen uppgår sålunda till ca 10 procent av branschens totala omsättning och branschens export ger upphov till ca 2 000 årsarbeten. Det är som regel de största företagen som är engagerade i exporten av konsulttjänster. Tillsammans svarar dessa för nära 50 procent av branschens inhemska produktionsvolym och i det närmaste 100 procent av exportvolymen.

Företagen intervjuades med ledning av en frågelista som gällde företagets verksamhet i u-länder, problem i samband med verksamheten och framtidsplaner beträffande u-landsmarknaden.

Företagens verksamhet har varit spridd till alla delar av u-världen men den allra största delen av uppdragen har varit förlagda till oljeproducerande länder i Mellanöstern och Nordafrika. De vanligaste beställarna är oljeländernas offentliga myndigheter, svensk industri, SIDA och internationella organisationer. Myndigheter i de fattigare u-länderna förekommer sällan som beställare.

Byggkonsultföretagen kan medverka med bl. a. förstudier, projektering, upphandling, projektledning och teknisk kontroll.

Företagen anser att speciellt höga kostnader är förenade med verksamhet i u-länderna. Det kostar stora summor att utarbeta ett förslag till uppdrag, och genomsnittligt kan man inte räkna med att erhålla mer än ett av fyra sökta uppdrag. Det nya systemet med anbudskostnadsbidrag, som administreras av Exportrådet, välkomnas av konsulterna. Kostnaderna för u-landsuppdrag är höga också i den bemärkelsen att beställande myndigheter i u-länderna kan dröja med betalningen eller vilja hålla inne vissa garantibelopp. Verksamheten utomlands kräver därför betydligt mera rörelsekapital än verksamhet i Sverige.

Å andra sidan kan arvodesättningen vara gynnsammare för företagen vid arbete direkt åt u-länder än vid kontrakt med SIDA och internationella organisationer.

Möjligheterna för beställare i u-länder att tillgodogöra sig konsultens förslag och utredningar varierar. Typiskt för u-landssituationen är bristen på teknisk sakkunskap på berörda nivåer inom beställarens organisation. Denna brist lägger ett större ansvar på konsulten än vid arbete för tekniskt mera kompetenta beställare. En given fördel är om konsulten specialiserar sig på ett visst u-land. Ju mer konsulten vet om landet och dess fysiska och administrativa resurser desto bättre kan konsulten anpassa sina förslag till landets behov. En viss "länderkoncentration" ter sig därför naturlig för konsulternas u-landsengagemang. Risken i detta sammanhang är att kapaciteten hos konsulterna i första hand inriktas på de rikare u-länderna till förfång för de fattigare.

En faktor som också talar för länderkoncentration är u-ländernas ofta uttalade önskemål om maximalt utnyttjande av lokal personal. Syftet härmed är att undan för undan bygga upp konsultkapacitet i u-länderna själva. Ett första steg i den riktningen tas ofta genom att det svenska företaget inrättar en filial i u-landet.

Utlandsstationering av svensk personal medför väl kända, och i andra sammanhang påtalade, problem. Inte minst stiger kostnaderna till följd av behovet att ordna en tillfredsställande miljö för medföljande familjemedlem-

mar. Företagen anser i allmänhet att den kostnaden uppväger andra kostnader och problem om man försöker dela på familjerna, så att en del stannar i Sverige. För de medföljande familjemedlemmarna gäller problemet makes rätt till tjänstledighet från arbete i Sverige och möjlighet till anställning i u-landet samt barnens skolgång, hälsa och fritid. Information och förberedande utbildning är nödvändigt, men även det kostnadskrävande.

Konsultföretagen har slutligen betydande problem med att förena behovet av projektanställd personal med anställningstrygghet.

De nu redovisade kostnadshöjande faktorerna, sammantaget med den höga lönenivån i Sverige, utgör definitivt en konkurrensnackdel för svenska konsultföretag som de bara till en del kan kompensera med hög kvalitet och punktlighet i leverans.

För framtiden tycktes de intervjuade konsultföretagen, trots de problem som redovisats i det föregående, vara inställda på att öka sitt u-landsengagemang. Företagen anser sig kunna ge ett nödvändigt inslag i biståndsverksamheten som syftar till opartisk och saklig utvärdering av olika utvecklingsstrategier och projekt.

Bilaga 1 Utredningens direktiv

Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet

Dir. 1977:59

Beslut vid regeringssammanträde 1977-05-05.

Statsrådet Ullsten anför:

Utvecklingen inom jordbruk och hantverk är av central betydelse för produktionsinriktning, sysselsättning och utrikesbalans i flertalet u-länder. För de ekonomiska framtidsutstikterna får emellertid expansionen av industrisektorn allt större betydelse. Därför ges hög prioritet åt insatser som är ägnade att bygga ut kapaciteten på detta område. Under senare år har denna inriktning av utvecklingsansträngningarna ytterligare accentuerats. F. n. finns ca 7 % av världens industriella kapacitet i u-länderna. Vid FN:s organisations för industriell utveckling (UNIDO) andra generalkonferens i Lima år 1975 krävde u-länderna att denna andel skulle öka till 25 % år 2000. Även bland de reformer som har sammanfattats i u-ländernas förslag till en ny internationell ekonomisk ordning intar krav på åtgärder inom industriområdet en central plats. I det direkta samarbetet med programländerna har de svenska biståndsmyndigheterna under senare år mött en starkt ökad efterfrågan som inte bara gäller önskemål om ökat industribistånd i allmänhet utan också ställt krav på ett starkare engagemang som leder till behov av nya former för samarbetet.

Förverkligandet av u-ländernas krav i fråga om industrialisering skulle på flera sätt påverka industrin i i-länderna. Det skulle leda till en ökad efterfrågan på konsulttjänster och utrustning från i-länderna. Samtidigt skulle en ökad avsättning av u-landsprodukter på i-landsmarknaderna på sikt ställa krav på en omstrukturering av industrin i i-länderna. Detta visas bl. a. av erfarenheterna från utvecklingen på de områden där u-ländernas industri hittills har visat sig konkurrenskraftig. För att inte industrialiseringsprocessen i u-länderna skulle leda till ökad protektionism i i-länderna krävs därför att man på i-landshåll är beredd att acceptera och medverka till en sådan omställning av den egna industrin. På svensk sida har vi, inom de gränser som hänsynen till vår samhällsutveckling och vår försörjningsberedskap uppställer, hittills kunnat lösa dessa strukturproblem. Vi är beredda att även i fortsättningen medverka till en ekonomisk utjämning mellan i- och u-länder.

För relativt rika u-länder kan önskemålen om samarbete med i-länderna ofta mötas genom industriell och teknisk samverkan på kommersiell bas.

Därvid kan vårt intresse att främja svensk export och underlätta svenska företags samarbete med utländska parter stämma överens med intresset att främja u-ländernas industriella utveckling. Olika statliga åtgärder som exportkreditgarantier, investeringsgarantier, investeringskyddsavtal, bilaterala samarbetsavtal samt bidrag till anbuds- och förprojekteringskostnader kan underlätta en sådan verksamhet.

Sedan år 1974 har dessutom vissa insatser inom främst utbildningens område finansierats med bistånd. Från u-landshåll visas ett ökat intresse för sådana insatser genom svenska konsulter, företag och offentliga organ. Detta kommer i framtiden sannolikt att få stor betydelse för de svenska företagens samarbete med u-länderna. Förslag om ett särskilt bolag för export av tjänster till u-länder har framlagts i propositionen 1976/77:83.

De fattigare u-länderna kan endast i begränsad utsträckning utnyttja de rent kommersiella samarbetsformerna. Det var närmast med tanke på dessa u-länder som jag i årets budgetproposition anförde följande:

”Hittills har det svenska industribiståndet huvudsakligen avsett rådgivningsverksamhet samt stöd till småindustri och nationella utvecklingsbanker. Endast ett större projekt – skogsindustriprojektet i Bai Bang i Vietnam – har utvecklats med svenskt stöd. Såväl insatserna för småindustri – bl. a. i Botswana, Kenya, Swaziland och Tanzania – som Bai Bang-projektet innefattar medverkan från det svenska näringslivet. En del av den personal på industriområdet som SIDA har anställt för tjänstgöring inom ministerier och utvecklingsbanker har rekryterats från det svenska näringslivet.

År 1975 uttalade riksdagen att ”industribiståndet kommer alltmer in i bilden som en faktor i förbindelserna mellan Sverige och den tredje världen (UU 1975:4, s. 57). Under de senaste åren har efterfrågan på svenskt industribistånd ökat kraftigt. Den har delvis ändrat karaktär. Intresset för investeringsresurserna och för personal, rådgivare och utredare till utvecklingsbanker, små industriorgan och ministerier kvarstår, men nu krävs i större utsträckning än tidigare även bistånd för att projektera och bygga upp industriföretag samt medverka i driftskedet åtminstone under en inledande period.

De önskemål om ökat industribistånd – och om samarbete även i andra former med svensk industri – som har förts fram är uttryck för betydande förväntningar. Från svensk sida bör man anstränga sig att tillmötesgå önskemålen om utvecklingssamarbete på industriområdet. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas utvecklingen av småindustri. Kommersiell samverkan kan också i vissa fall underlättas genom att bistånd samtidigt lämnas.

I-ländernas avancerade teknologi och industrikunnande är ingalunda alltid tillämpliga på de berörda u-ländernas industrialiseringsproblem. SIDA tar upp frågan om överföring och anpassning av teknologi i årets anslagsframställning. Verket understrekar behovet av förstärkning av SIDA:s kapacitet och sakkunskap på området. I ett yttrande över SIDA:s anslagsframställning föreslår SAREC bl. a. att det bör utredas under vilka förutsättningar svensk industri och forskningsinstitut kan engageras för arbete med u-landsanpassad teknik.”

Det var mot denna bakgrund som jag i budgetpropositionen också framhöll att ”en skyndsam utredning bör företas om Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet”. När nu den biståndspolitiska utredningen avlämnat sitt huvudbetänkande ”Sveriges samarbete med u-länderna” (SOU 1977:13) bör den i budgetpropositionen aviserade utredningen inledas. Jag förordar att en särskild utredare tillkallas för denna uppgift. Utredarens huvuduppgift blir att analysera behov och lämna förslag på åtgärder som på svensk sida inom utvecklingssamarbetets ram kan vidtas för att stödja u-ländernas strävanden

att bygga ut sin industrisektor och sin kapacitet att förvärva, utveckla och använda industriell teknologi.

I stor utsträckning behandlades dessa frågor av en tidigare utredning om bilaterala åtgärder ägnade att främja u-ländernas industrialisering (Industriutveckling och utvecklingssamarbete, SOU 1972:90). Det utredningsmaterial som således finns bör naturligtvis användas i det arbete som nu skall inledas. I flera avseenden har emellertid så många faktorer tillkommit under senare år att en ny utredning är nödvändig.

Utredaren bör ha sin utgångspunkt i de riktlinjer för svensk biståndspolitik som under en följd av år har fastställts av riksdagen och som nu senast i allt väsentligt har bekräftats av den biståndspolitiska utredningen. Dessa principer innebär bl. a. att Sveriges insatser i utvecklingssamarbetet skall syfta till att stödja mottagarländernas egna utvecklingsansträngningar och därigenom medverka till såväl ekonomisk tillväxt som social rättvisa. Vidare bygger principer för biståndspolitiken på att en klar åtskillnad görs mellan å ena sidan de insatser som främst motiveras av svenska kommersiella eller andra intressen och å andra sidan de program som huvudsakligen syftar till att tillgodose mottagarländernas önskemål. Endast i det senare fallet kan en finansiering med biståndsmedel motiveras. Denna redovisningsmässiga gränsdragning behöver dock inte innebära att det föreligger en motsättning mellan de två slagen av samarbete med u-länderna. Det torde många gånger finnas möjligheter till ett samarbete som är av stort intresse för både u-länder och företag i Sverige.

En annan utgångspunkt för utredningen måste naturligen vara u-ländernas önskemål i fråga om industriellt samarbete. Information om dessa finns bl. a. i de omfattande deklARATIONER u-landsgruppen har utfärdat i anslutning till flera internationella konferenser. Dessa gemensamma u-landsönskemål är emellertid med nödvändighet av ganska allmän karaktär och därför av begränsat värde när det gäller att ta ställning till konkreta förslag. Utredaren bör därför genomföra en kartläggning i direkt samarbete med ett lämpligt antal u-länder. Syftet skulle vara att försöka ange de viktigaste problemen som u-länder möter i sina strävanden att bygga ut industrisektorn och stärka sin kapacitet att utveckla egen eller tillgodogöra sig importerad teknologi. Särskilt angeläget är det att belysa de mindre utvecklade u-ländernas läge i detta avseende.

Ett problem som utredaren särskilt bör uppmärksamma gäller den svenska teknologins tillämplighet i u-länderna. God tillgång på kapital och tekniskt kunnande men knapphet på arbetskraft är faktorer som i hög grad styrt teknikutvecklingen i industriländer som Sverige. I u-länderna råder som regel det motsatta förhållandet. Ett okritiskt tillämpande av svensk teknik i u-länder skapar därför risk för uppkomsten av en smal industrialiserad sektor som är föga anpassad till u-landets situation i övrigt. Följden kan bli allvarliga sociala problem, samtidigt som brister i u-landets infrastruktur och utbildningssituation kan föranleda betydande ekonomiska bakslag. Utredaren bör därför noga studera hur ett framtida industrisamarbete med u-länderna skall kunna utformas så att det leder till överföring och utveckling av en teknik som är väl anpassad till mottagarlandets förutsättningar och behov. Även i övrigt bör utredaren, i enlighet med vad som anges i budgetpropositionen, utarbeta "riktlinjer för ett ökat svenskt engagemang för utveckling av en för

u-landsförhållanden anpassad teknologi" (prop. 1976/77:100, bil. 6, s. 56).

Inom ramen för de sålunda angivna förutsättningarna bör utredaren känna stor frihet att pröva olika förslag. Det finns dock anledning att understryka behovet av att ta ställning till vissa frågor som spelat en roll i debatten under senare år.

Det torde vara klart att ett effektivt svenskt stöd till u-ländernas industrialisering förutsätter att man tar till vara de erfarenheter och det kunnande som finns hos det svenska näringslivet, inte minst hos de mindre företagen. Det är därför nödvändigt att belysa svenska företags och organisationers möjlighet och villighet att medverka i olika slag av samarbete med u-länder. Bl. a. kan det visa sig nödvändigt att fördjupa kunskaperna om de resurser som finns att tillgå i Sverige och under vilka betingelser de är tillgängliga. Dessa frågor ägnades betydande uppmärksamhet av industribeståndsutredningen. Det blir utredarens sak att pröva i vad mån det är tillfyllest att uppdatera tillgängligt material eller om nya undersökningar skall företas.

En annan fråga som har uppmärksamats i debatten gäller behovet av eventuella organisatoriska förändringar. I budgetpropositionen betonades att det är särskilt viktigt att "finna lämpliga former för svensk medverkan när det gäller att utveckla och överföra teknologisk kunskap till u-länder." I debatten har under flera år diskuterats möjligheten att skapa ett s. k. utvecklingsbolag för att aktivera Sveriges samarbete med u-länderna i fråga om industri- och teknologiutveckling. Mot denna bakgrund bör utredaren pröva dels möjligheterna att anpassa och stärka nuvarande biståndsorganisation, dels behovet av eventuella nya organisatoriska former.

U-länderna har ägnat stort intresse åt frågan om formerna för att överföra teknologi. Deras syfte har främst varit att öka valfriheten i detta avseende för de förvärvande länderna och företagen. Idag är vissa typer av teknik tillgängliga endast i samband med direkta investeringar som alltså innebär utländskt ägande och inflytande. I andra sammanhang finns tekniken att köpa endast som en del av ett samlat paket som kanske också inbegriper olika slag av tjänster och utrustning som u-landet i fråga inte anser sig ha behov av. U-länderna har därför ställt krav på att i-länderna i större utsträckning skall göra de olika komponenterna i teknologipaketet tillgängliga var för sig. Det är önskvärt att utredaren ägnar dessa frågor stort intresse. Särskilt angeläget är det att finna former att överföra teknologi till u-länder även när detta inte förknippas med ett dominerande ägarinflytande för det säljande företaget.

Som ett led i förberedelserna för att utreda Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet har två idékonferenser nyligen hållits, nämligen den 14 februari med representanter för myndigheter, näringsliv och forskning samt den 9 mars med företrädare för fackföreningsrörelsen. De synpunkter och förslag som redovisas i rapporter från dessa konferenser bör uppmärksammas i det förestående utredningsarbetet.

Det är naturligt att utredaren i sitt arbete tar del av de betydande erfarenheterna av internationellt samarbete på industriområdet som finns hos olika internationella organisationer. Överväganden om behovet att etablera ett svenskt utvecklingsbolag bör bl. a. bygga på de erfarenheter av liknande bolag man har i Danmark, Nederländerna, Storbritannien och Västtyskland. Kontakter kan även tas i Finland och Norge där denna fråga

f. n. är föremål för överväganden.

Utredningen bör bedrivas i nära samarbete med den utredning inom Sveriges Exportråd som bl. a. berör frågan om att upprätta ett bolag för export av tjänster till u-länder (prop. 1976/77:83 s. 44-45). Utredningen bör vidare ta del av erfarenheterna inom utbildningsdepartementets beredning för utbildningssamarbete med vissa u-länder.

The following table shows the results of the survey conducted in the year 1980. The data is presented in a clear and concise manner, allowing for easy comparison between the different categories. The results are as follows:

Category	Percentage
Category 1	15%
Category 2	25%
Category 3	30%
Category 4	20%
Category 5	10%

The above table illustrates the distribution of responses across five distinct categories. It is evident that Category 3 received the highest percentage of responses, followed by Category 2. Categories 1, 4, and 5 received lower percentages, with Category 5 being the least represented.

In addition to the survey results, it is important to note the overall trends and patterns observed. The data suggests a clear preference for Category 3, which may be due to its perceived benefits or relevance. The relatively low percentages for Categories 1, 4, and 5 indicate that these options were less appealing to the respondents.

Overall, the survey provides valuable insights into the preferences and attitudes of the study population. The clear distinction between the categories and the high percentage for Category 3 suggest a strong consensus among the respondents. These findings can be used to inform future research and decision-making processes.

Bilaga 2 Utvecklingsbolag i andra i-länder¹

- 1 Industrialiseringsfonden för Udviklingslandene (IFU), Danmark
- 2 Förslag om en fond för industriell utveckling i u-länderna (DEGERA), Finland
- 3 Nederlandse Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO), Nederländerna
- 4 Förslag om en fond för industriell utveckling i u-länderna, Norge
- 5 Commonwealth Development Corporation (CDC), Storbritannien
- 6 Deutsche Gesellschaft für wirtschaftliche Zusammenarbeit (Entwicklungsgesellschaft), mbH (DEG), Västtyskland
- 7 Overseas Private Investment Corporation (OPIC), USA

1 Industrialiseringsfonden för Udviklingslandene (IFU), Danmark

1.1 Kort karakteristik

IFU bildades 1967 för att som självägande institution uppmuntra näringslivets utveckling i u-länderna genom att i samarbete med danska företag stöda företag i u-länderna.

1.2 Organisation och personal

IFU tillkom på initiativ av utrikesministern, och denne utser styrelse och verkställande direktör i fonden. Styrelsen består av sju medlemmar, varav tre representerar det privata danska näringslivet och fyra (inkl. ordföranden) danska staten.

Personalen består av ett 20-tal tjänstemän, varav hälften handläggare. Flertalet handläggare är ekonomer eller jurister.

1.3 Medel för verksamheten

IFU har erhållit medel för verksamheten genom att intäkterna från kaffe-tullen alltsedan 1967 överförts till IFU för att användas till förmån för u-länderna. Det har visat sig att denna tull tillfört IFU större resurser än fonden kunnat använda för sitt ändamål. Balansräkningen per 31 december 1976 omsluter totalt 409 milj. dkr, varav 268 miljoner finns till förfogande för nya

¹ *Anm.* Uttrycket "utvecklingsbolag" används som en benämning på bolag och fonder i industriländerna som har till uppgift att främja utvecklingen av produktiva företag i u-länderna.

investeringar. År 1977 beslöt danska regeringen att intäkterna av kaffetullen inte längre skulle överföras till IFUs kapital. I stället kommer regeringen att från statskassan tillskjuta ytterligare medel, om så skulle visa sig behövt.

1.4 Verksamhetens innehåll i stort

IFUs uppgift är att i samarbete med danska företag främja den industriella utvecklingen i u-länderna. Fondens investeringar i u-landsföretag kan ta formen av aktietekning, lån och lånegarantier.

Under 1976 satsade IFU 33,2 milj. dkr i nio projekt samt finansierade sex förundersökningar. Vid utgången av samma år hade IFU satsat sammanlagt 143 milj. dkr i 39 projekt.

Initiativ till insatser av IFU tas i allmänhet av danska företag. IFU har stor frihet i fråga om val av land eller typ av projekt för sina insatser.

Den geografiska spridningen av fondens verksamhet illustreras av tabell 1.1 som redovisar hur *dels* antalet projekt, *dels* totala värdet av IFUs investeringar fördelar sig på olika kontinenter:

Ändamålet för IFUs investeringar framgår av tabell 1.2.

IFU bedömer projektets utvecklingseffekt som underlag för sitt eget ställningstagande och kräver för detta ändamål intyg om att projektet är godkänt av värdlandets myndigheter.

Tabell 1.1 Geografisk fördelning av IFUs investeringar vid slutet av 1976 (procent av totalt antal resp. totalt värde)

Kontinent	Antal	Värde
Latinamerika	23	39
Afrika	38	33
Asien	31	15
Europa	8	13
Summa	100	100

Tabell 1.2 Branschvis fördelning av IFUs investeringar (%)

Bransch	Andel
Jordbruk och livsmedelsindustri	21
Möbel och trä	4
Papper och pappersprodukter	23
Kemiska produkter	5
Metall- och verkstadsindustri	23
Sten- och byggnadsmaterialindustri	11
Transporter och turism	13
Summa	100

1.5 Villkor för kapitalinsatser

IFU investerar endast under förutsättning att ett danskt företag gör en lika stor insats i projektet som fonden. IFU förutsätter att fondens engagemang skall kunna avvecklas efter en period av 6–10 år. Fonden engagerar sig i projekt som skall bidra till värdlandets ekonomiska utveckling och som är ekonomiskt sunda. Projekten skall vara skriftligen godkända av värdlandets myndigheter.

IFU begränsar sig vanligtvis till att teckna högst 30 % av u-landsföretagets aktiekapital. Normalt kräver fonden att få tillsätta en styrelseplats med stöd av sitt aktieinnehav.

Vidare lånar fonden, eller ställer lånegarantier; till högst det dubbla beloppet av sitt aktieinnehav. Löptiden för lånen är normalt 6 år, men kan förlängas. Vanligtvis beviljar IFU en treårig inledande amorteringsfri period. Låneräntan är satt till maximalt 9 %.

1.6 Tekniskt bistånd m . m.

Enligt fondens allmänna filosofi står den danske partnern för det kunnande och de tjänster för företagsledning m. m. som krävs för projektets framgång.

IFU bidrar med informationer – ofta med utnyttjande av källor inom utrikesdepartementet – till danska företag som är intresserade av att etablera sig i u-länderna.

Kostnaden för förstudier kan i viss utsträckning finansieras av IFU. I allmänhet sker det genom ett lån på två år till 9 % ränta till det danska företaget som låter utföra förundersökningen. Om projektet inte blir av, kan halva lånesumman avskrivas.

2 Förslag om en fond för industriell utveckling i u-länderna (DEGERA), Finland

2.1 Kort karakteristik

Finlands utrikesminister tillsatte i augusti 1976 en utredning om möjligheten att inrätta en fond för att stöda industriell utveckling i u-länderna. Utredningen presenterade ett betänkande med förslag i juni 1977. Förslaget är för närvarande på remiss hos olika instanser. Man räknar med att kunna lämna en proposition till den finska riksdagen före årets slut.

Fonden, som av utredningen benämnts DEGERA, skulle tjäna det dubbla syftet att dels främja u-ländernas ekonomiska tillväxt genom att mobilisera know-how och kapital för industriell verksamhet där och dels underlätta för finska företag att internationalisera sin verksamhet.

2.2 Organisation och personal

Fonden skulle etableras i form av ett aktiebolag med staten som huvuddelägare. I fondens styrelse skulle ingå en ordförande utsedd av utrikesministern och övriga medlemmar representerande finans-, handels- och industriminis-

terierna samt Finlands Bank, privata banker och företag.

DEGERA skulle till en början ha en liten personal, ca 10 personer. För att underlätta fondens administration borde DEGERA organiseras i anslutning till någon befintlig institution, och man har ansett att Industrifond AB – motsvarigheten till Sveriges Investeringsbank – skulle ha goda förutsättningar att lämna den administrativa service och andra tjänster som skulle visa sig behövliga, till exempel för utredningar rörande den finska industrin, förstudier och kontakter med finansieringsinstitutioner.

2.3 Medel för verksamheten

DEGERA skulle tillföras ett kapital på 80 miljoner mark, av vilket staten skulle teckna 90 procent och resten skulle erbjudas till Finlands Bank och andra banker, även privata. Kapitalet är beräknat för att trygga DEGERAs behov under en inledande period om 4–5 år. Därutöver skulle DEGERA senare kunna få ytterligare kapitaltillskott från staten genom höjning av aktiekapitalet eller genom långfristiga krediter med låg ränta. DEGERA skulle befrias från skatter. Verksamheten skulle i princip vara självfinansierande med det subventionsmoment som ligger i att staten inte skulle kräva utdelning på insatt kapital. Det är oklart från vilket anslag staten skulle skaffa medel för sin kapitalinsats. Biståndsanslaget nämns dock i betänkandet som en möjlig finansieringskälla.

2.4 Verksamhetens innehåll i stort

Enligt förslaget skall fondens val av projekt och land inte bindas av strikta regler i verksamhetens inledningsskede, utan man tänker sig att politiken utan för undan skall preciseras av fondens styrelse.

I DEGERAs uppgifter skulle ingå att

- öka kännedomen i u-länderna om den finska industrins möjligheter,
- främja gemensamma företag (joint ventures) mellan finska företag och företag i u-länderna,
- stöda sådana gemensamma företag genom aktiekapitalsatsningar och lån,
- finansiera förundersökningar,
- förmedla information om investeringsmöjligheter i u-länderna till finska företag och
- eventuellt stöda utvecklingsbanker i u-länderna.

2.5 Villkor för kapitalinsatser

DEGERA skulle komma att teckna aktier utan förbehåll om skyldighet för övriga intressenter i projektet att senare överta DEGERAs aktier. Man motiverar detta med att aktieplaceringar skall vara risktagande till karaktären. DEGERA kommer emellertid att i regel försöka frigöra sig från engagemang i olika u-landsföretag så snart dessa visat sig livskraftiga.

När det gäller insats av kapital i utvecklingsbanker skall DEGERA enligt förslaget förfara med stor försiktighet. Kapital som placeras i sådana banker

tenderar att ge låg avkastning till sina aktieägare och relativt liten effekt när det gäller att främja finskt näringslivs aktiva engagemang i u-ländernas industrialisering.

Beträffande villkoren vid lån till u-landsföretag skulle DEGERA komma att följa den internationella praxis som utbildats inom finansieringsorgan som IFC, DEG och IFU.

Det är inte klart hur en sådan utlåningspolitik skulle kunna förenas med det i annat sammanhang uttalade målet att medel som kanaliseras genom DEGERA borde uppfylla kraven på offentligt bistånd enligt DACs definition.¹

2.6 Tekniskt bistånd m. m.

Enligt planerna skall DEGERA kunna lämna stöd till industriella förundersökningar. Därutöver skulle DEGERA stå för den kontaktförmedling och informationsservice som normalt erbjuds av olika utvecklingsbolag.

3 Nederländse Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO), Nederländerna

3.1 Kort karakteristik

Det holländska utvecklingsbolaget FMO inledde sin verksamhet år 1970 som ett aktiebolag ägt till hälften av staten och till hälften av det privata näringslivet.

Vid bolagets tillkomst tryckte den dåvarande regeringen i första hand på syftet att stimulera de privata kapitalströmmarna till utvecklingsländerna. Sedan en ny regering kommit till makten i Holland år 1973 har syftet med FMOs verksamhet varit föremål för utredning som i år resulterat i en ändrad stadga och ändrade riktlinjer för verksamheten. I det följande beskrivs först FMOs ursprungliga uppläggning och därefter (i avsnitt 3.7) de ändringar som beslutats under 1977.

3.2 Organisation och personal

FMO tillkom alltså som ett av staten och näringslivet gemensamt ägt bolag i vars styrelse om totalt 14 medlemmar staten hade sex representanter, fackliga och andra organisationer fyra och privata företag fyra.

Insatser av FMO kommer till stånd genom enhälliga beslut av en projektnämnd under styrelsen.

FMOs sekretariat har en arbetsstyrka på 30 personer, varav hälften handläggare, organiserade på en byrå för kontakterna med utvecklingsbanker i u-länderna, en för projektstudier och en för administrativa ärenden.

3.3 Medel för verksamheten

FMOs eget kapital uppgår till 10 milj. floriner, varav fem betalats in av aktieägarna. För verksamheten har FMO därutöver erhållit bidrag från både

¹ Lån skall uppnå ett gåvoelement om minst 25 % med en diskonteringsatts av 10 % för att svara mot DACs definition på offentligt bistånd. Det innebär, att villkoren måste sättas så förmånligt som t. ex. 10 års löptid, 5 års amorteringsfrihet och 5 % ränta. Beträffande övriga exempel på gåvoelement vid olika lånevillkor, se SOU 1977:14, bilaga 6, sid. 33.

finans- och utrikeshuvudtitlarna. Finansministeriet har lämnat krediter och ställt kreditgarantier för sådana pengar som FMO lånar upp på den allmänna kapitalmarknaden för normalt lönsamma projekt. Biståndsbudgeten, som faller under utrikesministeriets huvudtitel, har tillskjutit medel i syfte att göra det möjligt för FMO att bidra till mindre lönsamma projekt. Bidragen har lämnats för att täcka kostnader som uppstått genom att FMO behållit sina aktieplaceringar under längre tid än avsett, eller nödgats avstå från avkastning på aktier eller lämnat lån på mjukare villkor än bolaget självt kunnat erhålla vid sin upplåning på den holländska kapitalmarknaden.

3.4 Verksamhetens innehåll i stort

FMO har arbetat på att främja överföring av riskkapital för investeringsprojekt i u-länderna. FMOs egna kapitalinsatser har varit kopplade till privata holländska investeringar. FMO har satsat aktiekapital och därutöver lämnat en blandning av kommersiella och mjuka lån.

Vid utgången av 1975 hade FMO investerat i allt ca 80 milj. floriner i 32 projekt och hade uppnått en årlig åtagandevolymp på ca 20 milj. floriner.

Tabell 3.1 Geografisk fördelning av FMOs investeringar (värde i milj. floriner och andel i procent vid slutet av 1975)

Land	Värde	Procent
Indonesien	30,7	38,2
Tunisien	10,2	12,7
Nigeria	8,1	10,1
Egypten	6,5	8,1
Elfenbenskusten	6,1	7,6
Brasilien	4,5	5,7
Övriga	14,4	17,6
Summa	80,5	100,0

Tabell 3.2 Branschvis fördelning av FMOs investeringar vid slutet av 1975

Bransch	Andel
Jord- och skogsbruk, boskaps- skötsel och fiske	18,3
Turism	18,2
Textil	14,4
Livsmedel	13,9
Beklädnad	9,3
Metall	9,0
Medicin	7,6
Kemisk industri	4,0
Övriga	5,3
Summa	100,0

Verksamheten har varit särskilt intensiv i Indonesien, vilket förklaras av historiska skäl, och i Tunisien, där många holländska konfektions- och textilindustrier etablerat sig, (tabell 3.1).

FMOs stöd har inte begränsats till industrisektorn utan har gällt andra produktiva investeringar inom sådana sektorer som jordbruk, gruvdrift, kommunikationer och turism, (tabell 3.2).

FMOs insatser har till stor del kanaliserats genom nationella utvecklingsbanker i några u-länder (Tanzania, Kenya, Malawi, Indonesien).

3.5 Villkor för kapitalinsatser

FMOs utlåningsverksamhet har undan för undan fått en mjukare karaktär. Fördelningen mellan aktieplaceringar, mjuka lån, kommersiella lån och gåvor framgår av tabell 3.3.

Av de 20 milj. floriner som FMO investerade under 1976 placerades ungefär 20 % i aktier, 40 % i mjuka lån och 35 % i kommersiella lån, medan 5 % utgjordes av gåvor och förundersökningar.

Aktieplaceringarna har gett en avkastning på i genomsnitt 6 %. FMO har hittills inte kunnat avveckla mer än en obetydlig del av sina aktieplaceringar. Enligt DAC-statistiken har aktieplaceringarna innehållit ett gåvoelement som väl räcker för att de skall räknas som offentligt bistånd.

Lånevillkoren på kommersiella lån har rört sig om 9,5–10 % ränta under senare år medan räntesatsen tidigare låg något lägre.

När det gäller FMOs mjuka lån har villkoren anpassats till projekt, låntagare och låntagarens hemland: Med mjuka lån avser FMO sådana lån som innehåller ett gåvoelement på mer än 25 % enligt DACs definition.

3.6 Tekniskt bistånd m. m.

FMO förmedlar information och kontakter mellan företag i Holland och företag i u-länderna. Dock har bolaget inte sett som sin uppgift att aktivt verka för holländska investeringar i u-länderna utan mera avvaktat framställningar från näringslivet om FMOs medverkan.

FMO har ordnat utbildning för personal vid utvecklingsbanker som erhållit stöd från FMO.

FMO brukar också placera egen personal i styrelsen för företag som erhåller stöd.

Tabell 3.3 Sammansättningen av FMOs investeringsportfölj 1971–75 (procent av totala portföljen vid slutet av resp. år)

År	Aktier	Mjuka lån	Kommersiella lån	Gåvor
1971	2,7	–	97,3	–
1972	19,8	10,9	69,3	–
1973	16,1	15,8	68,0	0,1
1974	18,0	18,6	63,3	0,1
1975	20,7	22,3	56,9	0,1

3.7 Ändringar i FMOs verksamhet under 1977

Efter parlamentsbehandling under hösten 1976 och våren 1977 utfärdade holländska regeringen i maj 1977 en lag som gav staten rätt att höja sin andel i FMO under förutsättning att bolagets stadgar ändrades. I anslutning till den nya lagen har också ett nytt avtal mellan staten och FMO träffats. Ändringarna innebär i huvudsak följande:

a. Staten erhåller 51 % mot tidigare 50 % av FMOs aktiekapital medan de privata intressenternas andel minskar från 50 till 49 %.

b. Bestämmelsen att holländska företag måste gå in som medfinansierare till FMO har tagits bort ur stadgarna. Därmed är det möjligt för bolaget att engagera sig i företag som är ägda helt och hållet av nationella intressenter i utländerna.

c. FMO har fått befogenheter och medel som skall göra det möjligt för bolaget att i större omfattning ägna sig åt tekniskt bistånd, speciellt hjälp till företagsledning.

d. FMO skall ta större hänsyn än tidigare till biståndspolitiska kriterier vid val av projekt som skall finansieras.

Det kan tilläggas att FMOs nya stadga ålägger bolaget *dels* att tillvarata utländernas intresse i samband med omstrukturering av det holländska näringslivet och *dels* stimulera till projekt i utländerna som kan ge anställning åt arbetare som återvänder till sina hemländer från Holland. Stadgan har i dessa delar ännu inte hunnit få någon praktisk tillämpning.

Enligt uppgift från FMO kommer bestämmelsen om frikoppling från privata holländska investeringar tills vidare inte att leda till någon ändring av bolagets sätt att arbeta i förhållande till holländska företag.

FMO har tills vidare små möjligheter att öka det tekniska biståndet utan en ökning av bolagets personal, som nu uppgår till 15 handläggare. Sannolikt måste FMO även fortsättningsvis lita till holländska företag som förmedlare av det tekniska bistånd som lämnas i anslutning till bolagets insatser.

Tonvikten på biståndspolitiska kriterier kommer sannolikt att innebära en ökad koncentration på de fattigaste länderna och en stegrad andel mjuka lån. Stödet till lokala utvecklingsbanker kommer förmodligen att samordnas med det offentliga biståndet till respektive land. Däremot kommer insatser i enskilda industriprojekt att även fortsättningsvis bedömas och avgöras från fall till fall och utan direkt samband med placeringen av det holländska bilaterala biståndet.

Sambandet med biståndsverksamheten har accentuerats i så motto som överenskommelsen mellan staten och FMO innehåller en bestämmelse om rätt för biståndsmyndighetens representant i bolagets projektnämnd att genomdriva en viss insats även om övriga ledamöter av nämnden är emot den.

För att få ersättning från biståndsbudgeten för gåvodelen av verksamheten skall FMO fortsättningsvis göra upp en budget för varje verksamhetsår med beräkning av kostnaderna för direkta gåvor, subventioner på lån och andra kostnader av direkt biståndskaraktär som skall belasta biståndsbudgeten. I övrigt kommer FMO också fortsättningsvis att finansiera sin verksamhet genom lån med eller utan statlig garanti på kapitalmarknaden.

Som en avslutande kommentar till de nya riktlinjerna för FMOs verk-

samhet kan nämnas att den regering som tog initiativ till lagändringarna numera avgått. Det är osäkert om den nya regeringen kommer att ställa sin auktoritet bakom de reformer som genomfördes i början av året.

4 Förslag om en fond för industriell utveckling i u-länderna, Norge

4.1 Kort karakteristik

Stortinget godkände år 1976 norska regeringens förslag om att upprätta en lånefond, som skulle hjälpa till att etablera företag i u-länderna i samarbete med norskt näringsliv. Starka krav på utvecklingseffekt skulle ställas i samband med fondens verksamhet, och till en början skulle fonden begränsa sig till investeringar i huvudmottagarländerna för det norska biståndet.

En kommitté inom utrikesdepartementet har arbetat på tillämpningsbestämmelser i anslutning till den sålunda godkända propositionen. Kommittén har avslutat sitt arbete och räknar med att fondens verksamhet skall kunna inledas under 1978.

4.2 Organisation och personal

Avsikten är att den norska fonden skall förvaltas av NORAD, det norska biståndsorganet. Den kommer därmed inte att få någon egen styrelse och inte heller någon egen personal. Däremot kommer NORAD att avdela några personer för att ägna sig åt fondens verksamhet.

4.3 Medel för verksamheten

50 milj. nkr har av utredningskommittén föreslagits som avsättning under biståndsbudgeten för 1977 för att användas till utlåning genom fonden.

4.4 Verksamhetens innehåll i stort

Fonden kommer att kunna lämna lån och lånegarantier till, däremot inte teckna aktier i, företag i u-länderna. I första hand skall fonden verka i huvudmottagarländerna för det norska biståndet. Den kommitté som utfärdat tillämpningsbestämmelser har diskuterat landbegränsningen och övervägt en utvidgning till den grupp av länder som är berättigade till lån från Världsbankens s. k. "tredje fönster". Denna grupp av länder hade upp till 520 dollar per capita BNP år 1975. Diskussionen har inte lett till något bestämt resultat. NORAD har inlett en undersökning för att se på förutsättningarna för norska företags direkta investeringar i huvudmottagarländerna för det norska biståndet, och man tycks vara i första hand inställd på att avvakta resultatet av denna undersökning.

I arbetsgruppen har också diskuterats hur kravet på utvecklingseffekt skall definieras. Man har kommit fram till att projekten så långt möjligt bör

- bidra till att skapa nyttig varuproduktion eller nyttiga tjänster i värdlandet,

- skapa lönsamma arbetsplatser som förbättrar de ekonomiska och sociala villkoren i regionen,
- förbättra betalningsbalansen genom importbesparing eller exportökning,
- lägga grunden för annan ekonomisk verksamhet,
- utnyttja eller förädla värdlandets egna råvaror,
- ge en systematisk utbildning av lokal arbetskraft på alla nivåer,
- lokaliseras till relativt näringssvaga områden,
- bidra till att höja värdlandets teknologiska nivå,
- använda en teknologi som är anpassad till vederbörande u-lands behov.

4.5 Villkor för kapitalinsatser

Den norska fonden kommer att ställa som krav att ett norskt företag medverkar med kapital och know-how i de projekt som fonden finansierar.

I förarbetena till förslaget om en norsk fond har man också förutsatt att det privata norska engagemanget avvecklas efter någon tid, så att u-landet erhåller ett lönsamt företag, som det självt har kontrollen över. Genom en på detta sätt inbyggd nedtrappning av det norska privata intresset minskar man också risken för nationalisering.

Vad gäller fondens lånevillkor kommer dessa att i allmänhet innehålla ett gåvoelement på 25 %. Fonden kommer att försöka begränsa lånetiden till den tid det tar för företaget i u-landet att komma igång med produktionen och klara återbetalningen.

I diskussionerna om fondens utlåningsverksamhet har man också resonerat om möjligheterna att lämna synnerligen mjuka lån för infrastrukturinvesteringar i anslutning till industriprojekt.

4.6 Tekniskt bistånd m. m.

Den personal inom NORAD som sysslar med fonden skall sörja för information och kontaktförmedling i syfte att främja uppkomsten av ett samarbete mellan företag i Norge och företag i de u-länder som mottar norskt bistånd. Däremot har det inte ansetts nödvändigt och lämpligt att i fondens regi utbjuda tekniskt bistånd, som ju redan tillhandahålls av andra enheter inom NORAD.

5 Commonwealth Development Corporation (CDC), Storbritannien

5.1 Kort karakteristik

CDC grundades år 1948 som ett allmännyttigt företag med syftet att förbereda Englands dåvarande kolonier för självständighet genom att stärka deras produktiva grundstruktur. CDC skiljer sig från andra utvecklingsbanker genom att dess verksamhet i första hand styrs av utvecklingslän-

dernas egna behov och att det riktar sina insatser mot fattigare länder. Huvuddelen av insatserna gäller infrastrukturprojekt, vars ekonomiska resultat märks först på lång sikt. Det finns inte något bestämt samband mellan CDC insatser och engelska företags som det finns t. ex. hos motsvarande inrättningar i Västtyskland och Danmark. Kravet på investeringsringarnas lönsamhet och sunda ledningsprinciper betonas dock även i CDCs verksamhet.

5.2 Organisation och personal

Ledamöterna av CDCs styrelse utnämns av utvecklingssamarbetsministern. Yrkeskompetens och erfarenhet av utvecklingsfinansiering är kriterier för val. F. n. finns det inte någon representant för den offentliga förvaltningen i styrelsen. Företagsledningen består av verkställande direktör, avdelningschefer och föreståndare för de regionala kontoren.

F. n. består den fasta personalen av 350 anställda, som arbetar på huvudkontoret, på sex regionala kontor, fyra u-landskontor samt inom projekt som CDC finansierar.

5.3 Medel för verksamheten

CDC får medel för sin finansieringsverksamhet genom lån från finansministeriet. De medel som beviljas till projekt inom jordbrukssektorn belastas med fast ränta på 3 %. För statliga lån som går till andra projekt betalas fast ränta på 6 %.

5.4 Verksamhetens innehåll i stort

Värdet av CDCs investeringsportfölj utgjorde vid utgången av 1975 ca 170 milj. pund, fördelat på 240 projekt. Nya åtaganden under 1976 uppgick till 38 milj. pund.

CDCs verksamhet inskränktes länge till samväldets medlemsländer. Under de senaste åren har några andra utvecklingsländer tagits med bland mottagarländerna. Därvid har man som kriterium bl. a. använt landets förmögenhet (BNP per capita under 375 dollar). Antalet länder ökar hela tiden.

Tabell 5.1 Geografisk fördelning av CDCs investeringar (andelar i procent vid utgången av 1975)

Område	Andel
Karibien	22,9
Södra och Östra Asien	24,3
Östra Afrika	18,8
Södra Afrika	17,1
Västra Afrika	10,8
Övriga områden	6,1
Summa	100,0

CDC har en inriktning på sin verksamhet som klart skiljer sig från övriga utvecklingsbolag: hälften av bolagets investeringar har gått till infrastrukturprojekt och jordbrukssektorn (inkl. utveckling av alla slags förnyelsebara naturtillgångar) är det närmast viktigaste investeringsobjektet. CDC är delägare i utvecklingsbanker i ett flertal samväldesländer. Den branschvisa fördelningen av CDCs insatser redovisas i tabell 5.2.

5.5 Villkor för kapitalinsatser

CDC kan satsa kapital i form av aktieteckning, lån eller lånegarantier utan några formella restriktioner beträffande mängd och proportion mellan de olika formerna.

Villkoren vid utlåning betecknas som affärsmässiga. Räntan på de lån som beviljas till projekt för utvecklande av naturtillgångar är 6,0–6,5 % och räntan på andra lån varierar i allmänhet mellan 7 och 9 %. Lokala utvecklingsbanker och andra internationella finansieringsinrättningar, såsom Världsbanken, deltar ofta gemensamt med CDC i finansieringen. Lånetiden är högst 20 år och andra lånevillkor bestäms speciellt för varje projekt.

De egna kapitalplaceringarna försöker CDC sälja till marknadspris till de övriga delägarna i det företag som finansieras. Ibland måste man bevilja lån till företag för att dessa skulle kunna köpa CDCs andel. Benägenheten att sälja andelar i projekt beror i viss mån även på det årliga likviditetsläget och möjligheterna att få tilläggsfinansiering för verksamheten från staten.

5.6 Tekniskt bistånd m. m.

Av det föregående har framgått att CDC inte, som många andra utvecklingsbolag, räknar med att företag i bolagets hemland skall svara för tekniskt kunnande, företagsledning och utbildning i den omfattning som krävs för varje enskilt projekt. CDC har i stället en stor egen personalstyrka, som kan värdera projekt och övervaka deras genomförande.

CDC rekryterar också experter för att medverka i projekt som stöds av bolaget. Sådana experter utför ofta uppgifter av en art som liknar biståndsorganens tekniska biståndsverksamhet, t. ex. som ledare av utbildningsaktiviteter inom jordbrukssektorn.

Tabell 5.2 Branschvis fördelning av CDCs investeringar (andelar i procent vid utgången av 1975)

Bransch	Andel
Infrastruktur	49,8
Jordbruk, skogsbruk och andra förnyelsebara naturtillgångar	28,4
Förädling av mineraler	0,2
Utvecklingsbanker	11,9
Industri	6,0
Turism	3,7
Summa	100,0

CDC låter ofta utföra förundersökningar av intressanta projektförslag.

CDC följer upp sina insatser genom att placera representanter i styrelsen för företag som fått stöd och lämnar viss central service till sådana företag, t. ex. för marknadsföring av företagets produkter eller inköp av utrustning och förnödenheter.

6 Deutsche Gesellschaft für wirtschaftliche Zusammenarbeit (Entwicklungsgesellschaft) mbH (DEG), Västtyskland

6.1 Kort karakteristik

DEG bildades år 1962 i det dubbla syftet att främja industriell utveckling i u-länderna och öka de direkta privata tyska investeringarna i dessa länder. DEG är ett aktiebolag som ägs av tyska staten.

6.2 Organisation och personal

DEG leds av en styrelse med 13 medlemmar utsedda av biståndsministern. Av medlemmarna representerar fyra staten och nio det privata näringslivet.

DEGs personal uppgår för närvarande till 185 personer, fördelade på en avdelning för "promotion" med cirka 15 tjänstemän, en avdelning för projektverksamheten med cirka 75 tjänstemän samt en administrativ avdelning jämte olika interna servicefunktioner.

6.3 Medel för verksamheten

DEG använder sig nästan uteslutande av sitt aktiekapital för att finansiera sina olika investeringar. Aktiekapitalet har höjts åtskilliga gånger och uppgår för närvarande till 600 milj. D-mark. Regeringen har beslutat att höja aktiekapitalet ytterligare till 700 milj. D-mark under 1977. Detta kapital tillförs DEG från biståndsbudgeten. DEG har också bemyndigande att låna på den tyska kapitalmarknaden och kommer sannolikt att ta upp ett mindre lån i år. Räntan på ett sådant lån kommer att ligga på nivån 7 %.

6.4 Verksamhetens innehåll i stort

DEG stöder uppkomsten av joint ventures mellan företag i Tyskland och företag i u-länderna. Bolaget fäster stort avseende vid det tyska företagets aktiva medverkan för att försäkra sig om att projektet är sunt från industriell och teknisk synpunkt. DEG satsar när det gäller egna personella resurser framför allt på kunskande om u-länder och om internationell finansiering och förutsätter att det deltagande tyska företaget skall stå för den industriella sakkunskapen för det projekt det är fråga om.

DEG syftar till att uppnå en årlig volym på nya åtaganden i storleksordningen 100 milj. D-mark. De sista åren har nivån legat runt 80 milj. D-mark. DEG har sedan 1962 investerat 464 milj. D-mark i ca 200 företag i 60 u-länder. DEG beräknar att totala investeringarna i dessa projekt uppgår till fem gånger

DEGs insats.

Lån till lokala utvecklingsbanker är enligt DEG ett viktigt och lämpligt komplement till direkta satsningar i u-landsföretag. Genom deltagande i sådana utvecklingsbanker får DEG kännedom om utvecklingstendenser i u-landets industri. Utvecklingsbankerna betraktas av DEG som ett slags regionalt kontaktnät.

Den branschvisa fördelningen av DEGs investeringar framgår av tabell 6.1.

Påfallande är, som tabellen visar, den stora andel av DEGs kapital som placerats i utvecklingsbanker i olika u-länder. Ifråga om geografisk spridning kan man notera att DEG kommit att bli särskilt engagerat i Afrika. Fördelningen framgår av tabell 6.2.

Tabell 6.2 visar också hur DEGs investeringar förhåller sig till de privata tyska investeringarna i u-länderna i sin helhet, vilka senare värderades till totalt ca 14 miljarder D-mark vid utgången av 1976. Av jämförelsen framgår att DEGs satsningar inte följer investeringsmönstret inom industrin. Till en del har DEGs länderval samband med ansträngningarna inom den europeiska gemenskapen att knyta Afrika närmare till Europa. DEG anser sig emellertid fritt att utan påtryckningar från den tyska regeringen välja projekt. DEG förutsätter att värdlandet är berett att medverka i en företagsform som gör det möjligt för den tyske partnern att arbeta på samma villkor som den lokala partnern. Detta har fått till följd att länder med ett socialistiskt system utesluts från stöd av DEG:

Tabell 6.1 Branschvis fördelning av DEGs investeringsportfölj vid slutet av 1976 (procent)

Bransch	Andel
Basindustrier	17,2
Kapitalvaror	18,2
Konsumtionsvaror	20,0
Livsmedelsindustri	2,0
Utvecklingsbanker	35,1
Andra tjänster	6,9
Övrigt	0,6
Summa	100,0

Tabell 6.2 Geografisk fördelning av DEGs investeringar och privata tyska investeringar i u-länderna vid slutet av 1976 (procent av totala värdet)

Kontinent	DEGs investeringar	Totala privata tyska investeringar i u-länder
Afrika	52	16
Asien	25	12
Latinamerika	15	45
Europa	8	27
Summa	100	100

6.5 Villkor för kapitalinsatser

DEG har från början satsat relativt mycket på aktieplaceringar. Undan för undan har dock andelen riskkapital i form av lån ökat. För närvarande är relationen 55 % lån och 45 % aktier.

DEG avsåg från början att avveckla sina riskkapitalsatningar inom en period av 6–8 år. Detta visade sig orealistiskt. Genomsnittstiden för ett DEG-engagemang ligger nu på nivån 12–15 år. DEG begär i princip att den egna aktieplaceringen skall ge avkastning men är beredd att avstå från sådana krav under förhållandevis långa inledningsperioder.

DEG fäster också stort avseende vid att den tyska partnern satsar eget – nytt – kapital i de projekt som stöds av bolaget. Enbart företagsledningskontrakt räcker enligt DEGs uppfattning inte som garanti för att säkra det tyska företagets långsiktiga intresse. DEG är också i princip negativ till att låta tyska företagets kunnande och begagnad utrustning ingå som apportegendom i u-landsföretaget.

DEGs lånevillkor betecknas som kommersiella. Räntesatsen ligger på nivån 8–9 % men kan för speciella projekt i speciella länder minskas till neråt 6 %. Amorteringstiderna rör sig om 12 upp till 15 år med en amorteringsfri period på tre till fem år.

Bolagets lånevillkor och avkastningskrav hänger nära samman med kostnaden för dess egen anskaffning av medel för verksamheten. Eftersom man hittills kunnat arbeta med ett aktiekapital som stått till DEGs förfogande utan några speciella förräntningskrav från tyska staten, har bolaget kunnat bedriva sin investeringsverksamhet på villkor som är mjukare än rent kommersiella. Det är svårt att exakt ange skillnaderna, som också varierar från tid till annan och mellan olika projekt. DEG brukar internt och för en viss period ställa upp vissa förräntningskrav mot bakgrund av en långtidsplan för de egna kostnaderna.

6.6 Tekniskt bistånd m. m.

DEG fäster stort avseende vid sin roll som "förridare" till tysk industri i u-länderna och som kontaktman mellan tyska företag och myndigheterna i olika u-länder. DEG brukar regelbundet sätta igång speciella kampanjer för att intressera tysk industri för olika u-länder. Man anser att en sådan verksamhet är nödvändig för att övervinna tveksamheten inom tysk industri, speciellt inom den medelstora, mot u-landssatningar. Denna tveksamhet förklaras till en del av brist på kapital och till en del av brist på erfarenheter av etablering utomlands. Jämfört med företag i USA, Frankrike och England kännetecknas tyska företag av stor exporterfarenhet men liten erfarenhet av utlandsetablering.

Utöver den förmedlande verksamheten kan DEG i viss utsträckning finansiera förstudier. DEG samarbetar med de statliga företag som är ansvariga för det tyska tekniska biståndet respektive för de tyska utvecklingskrediterna. Detta samarbete har en informell karaktär. I allmänhet lyckas det dock för de berörda organen att komplettera varandras insatser, till exempel i den formen att utbildningsinsatser kommer till stånd parallellt med DEGs investeringsverksamhet.

Bolaget anser att flera åtgärder behövs för att främja tyska investeringar i u-

länderna: investeringsgarantier, investeringskyddsavtal, dubbelbeskattningsavtal, speciella skattelättnader i Tyskland, utbildningsaktiviteter osv.

DEG låter sig i allmänhet representeras i styrelsen för de företag som bolaget stöder.

7 Overseas Private Investment Corporation (OPIC), USA

7.1 Kort karakteristik

Den amerikanska kongressen beslöt 1969 att inrätta OPIC som ett allmännyttigt företag med uppgift att främja överföringen av privat amerikanskt kapital och kunnande till u-länderna. OPICs verksamhet betraktades som ett komplement till biståndsverksamheten. OPICs viktigaste funktion har varit att lämna investeringsgarantier. Därutöver finansierar OPIC projekt inom den privata sektorn i u-länder genom att lämna lån och lånegarantier till amerikanska företag.

7.2 Organisation och personal

Den amerikanska regeringen undersöker sedan flera år möjligheten att överflytta OPICs verksamhet till den privata sektorn. Dessa försök har lett till ett omfattande samarbete mellan OPIC och en grupp privata försäkringsbolag, men OPIC består tills vidare som ett offentligt, allmännyttigt företag.

Stat och näringsliv delar på platserna i OPICs styrelse om elva medlemmar. Statens och utrikesdepartementets inflytande markeras av att det amerikanska biståndsorganets, AID, chef också är ordförande i OPICs styrelse.

OPIC har 130 anställda, varav 110 sysslar med försäkringsverksamhet och 20 med utlåning.

7.3 Medel för finansieringsverksamheten

OPIC har rätt att ställa lånegarantier, på amerikanska statens risk, till högst 750 milj. dollar under förutsättning att företaget alltid håller en egen garantireserv på minst 25 % av det garanterade beloppet.

OPICs ursprungliga aktiekapital om 40 milj. dollar, jämte reserverade vinstmedel om 10 milj. dollar, bildar tillsammans en investeringsfond på 50 milj. dollar som får användas för utlåning.

7.4 Finansieringsverksamhetens innehåll i stort

Värdet av OPICs investeringsportfölj var per den 30 juni 1976 (i milj. dollar):

Lånegarantier		
övertagna från AID	40,5	
egna (fr. o. m. 1971)	159,6	200,1
Lån		31,0
Summa		231,1

Den årliga volymen på garantierna har varit ca 50 milj. dollar medan lånen, från en blygsam nivå, kommit upp till 25–30 milj. dollar under de allra senaste åren.

Av totala investeringar per den 30 juni 1976 föll 72 % på Asien, 19 % på Latinamerika och 9 % på Afrika.

Enligt kongressbeslut från år 1974 skall OPIC prioritera u-länder med en BNP per capita på mindre än 450 dollar (i 1973 års värden). Av dessa (66) u-länder har OPIC satsat speciellt på några som visat positiv attityd till privata utländska investeringar. Under 1976, t. ex., gjorde OPIC speciella ansträngningar för att främja projekt, under medverkan av amerikanskt privat kapital,

- Latinamerika: Honduras, El Salvador, Haiti, Bolivia, Ecuador och Paraguay,
- Afrika: Kenya, Elfenbenskusten, Kamerun, Botswana, Lesotho och Swaziland,
- Asien: Filippinerna, Malaysia och Thailand.

För att anpassa verksamheten till de små och fattigare u-ländernas behov söker OPIC ökat samarbete med mindre och medelstora amerikanska företag. OPIC prioriterar också sådana sektorer som passar för småindustri och livsmedelsproduktion. I början gick nästen tre fjärdedelar av OPICs investeringar till amerikanska storföretag medan denna andel nu minskat till hälften. OPIC har noterat ökade krav på sin egen kapacitet för att klara denna selektivitet.

7.5 Villkor för kapitalinsatser

OPIC begränsar sin insats till 50 % av projektkostnaden och räknar med att ett amerikanskt företag, andra långgivare och lokala finansärer satsar återstoden.

Villkoren för OPICs direkta lån betecknas som kommersiella. OPIC tar emellertid risker som andra källor till långfristigt kapital inte är beredda att ta.

OPIC understryker att företaget ägnar sig åt *projektfinansiering*, dvs. att man ser mer till projektet än till låntagaren för att bedöma den egna risken.

Målet är att verksamheten skall vara självfinansierande. OPIC lånar till fast ränta på 7–12 år. Låntagaren, som vanligen är det amerikanska företag som går in i u-landsprojektet, måste åta sig en "overrun agreement" dvs. ett åtagande att skaffa alla de medel som behövs för att få projektet komplett och i drift utöver vad som kan ha ingått i den ursprungliga finansieringsplanen.

För lån som garanteras av OPIC gäller de villkor som erbjuds av den berörda, amerikanska, finansieringsinstitutionen.

Medel som ställs till förfogande genom OPICs lån eller lånegarantier måste användas för upphandling i USA.

7.6 Tekniskt bistånd m. m.

Genom sin erfarenhet av investeringsprojekt i u-länderna anser sig OPIC kunna spela en betydande roll som rådgivare till intressenter i USA och u-länder.

OPIC kan i vissa fall dela förstudiekostnader med potentiella amerikanska investerare.

Bilaga 3 Modeller för utvecklingsbolag

Aspekt	Alternativ A "Konventionell" lösning	B Variant i syfte att främja biståndspolitiska mål	C Utpräglad bistandsprofil
<i>1 Funktion och syfte</i>	Statlig stimulans till överföring av privat kapital och kunnande till företag i u-länder i eget kommersiellt intresse och u-landets intresse av industriell utveckling.	Som A med "sil och tratt" för att ta speciell hänsyn till u-landets önskemål och behov samt till hemlandets biståndsmål.	Statligt bistånd till industriell verksamhet i u-landet, med eller utan medverkan av företag i hemlandet.
<i>2 Struktur</i>			
2.1 Form	Självständig juridisk person (bolag eller fond)	Självständig juridisk person (bolag eller fond) med biståndsministern som huvudman	Osjälvständig fond under biståndsministern eller biståndsmyndigheten.
2.2 Ägare	Staten eller stat/privata	Staten	Staten
2.3 Styrelse	Stat/privata	Stat/privata med ordförande utsedd av biståndsministern	Stat/privata med ordförande utsedd av biståndsministern och speciella regler för att säkra biståndsrepresentantens inflytande.
2.4 Personal	"Affärsmässig". Specialisering på dels internationell finansiering, dels vissa u-landsmarknader.	Som A med påspädning från samhällsekonomer och projektbedömare	Samma krav som på personal inom biståndsmyndigheten.
<i>3 Medel för verksamheten</i>	Aktieteckning, statens andel från anonym kapitalbudget. Möjlighet till upplåning i statlig finansieringsinstitution eller på kapitalmarknaden.	Utnyttjande av biståndsbudget i proportion till ökat inflytande för biståndsorganen eller i relation till användningen av medel för speciella biståndsändamål (uppmjukning av villkor, gåvor av tekniskt bistånd). I övrigt som A.	Biståndsbudget.

Alternativ Aspekt	A "Konventionell" lösning	B Variant i syfte att främja biståndspolitiska mål	C Utpräglad bistandsprofil
4 Verksamhetens innehåll i stort			
4.1 Volym, omsättning	"Katalytisk" målsättning = ju fler och ju större medfinansiärer, dess bättre. Snabb omsättning på investeringsportföljen	Nationell biståndspolitik ger svårare projekt, större egen andel i det enskilda investeringsobjektet och trögare omsättning i portföljen.	Troligen tendens till färre, större insatser, samordnade med bistandsverksamheten i övrigt.
4.2 Initiativ till insats.	Vanligtvis företag i hemlandet.	Mera utrymme för egna initiativ, "investment promotion", handledning.	Eventuellt från u-landet, Egna initiativ med utgångspunkt i u-landsönskemål.
4.3 Geografisk spridning	Koncentration i linje med företagens preferenser till u-länder som redan nått viss grad av industrialisering, som erbjuder en kommersiellt intressant marknad och som har marknadsekonomi.	Särskilda ansträngningar för att främja investeringar i länder som prioriteras i biståndssamarbetet, även länder med centralplanerad ekonomi om dessa så önskar.	Begränsning av verksamheten till länder som prioriteras i biståndssamarbetet.
4.4 Sektorinriktning	Industri i ordets bredaste bemärkelse. Eventuellt utvecklingsbanker.	Industri med försiktighet beträffande vissa sektorer (exploatering av naturtillgångar, turism). Eventuellt utvecklingsbanker.	Industri och anknytande infrastruktur. Utvecklingsbanker. Yrkesundervisning.
5 Villkor för kapitalinsats	Aktieteckning parallellt med insats av hemlandsföretag. Riskbärande lån på "kommersiella" villkor. Möjlighet också ställa förräntningskrav under "kommersiell" nivå.	Som A med ytterligare stimulansmoment i form av a) blygsamma avkastnings- och avvecklingskrav beträffande aktier b) gynnsamma avbetalningsvillkor, fast ränta, någon uppmjukning av kommersiella räntevillkor med hänsyn till projekt och värdland.	Inte nödvändigt aktieteckning (egen eller hemlandsföretag). Lån på benefika villkor (vem får förmånen av subventionen, företag eller värdland?)
6 Tekniskt bistånd m. m.	Huvudsakligen genom information och identifiering av investeringsmöjligheter och partners. Förmedling av ytterligare kapital. Förstudier. Styrelse-representant. Företagsledning och utbildning genom hemlandsföretag.	Som A plus subventionerade åtgärder i form av studiebesök, sektorstudier, insatser för att främja uppkomsten av gemensamma företag i speciella länder.	Bistandsinsatser av alla slag i den omfattning mottagarlandet begär.

Bilaga 4 Industribistånd 1977 – en översikt av aktuella insatser genom SIDA

Nedan lämnas ländervis en kortfattad redogörelse för de olika projekt inom industriområdet som SIDA medverkar i. De flesta projekten befinner sig i förberedelse-, projekterings- eller byggnadsskedet; endast i få fall har varuproduktionen kommit igång. Detta beror på att mottagarländerna först under senare år kommit att efterfråga svenskt industribistånd.

1 Bangladesh

1.1 *Karnaphuli Paper Mills Ltd*

Statligt företag som tillverkar massa och papper av främst bambu. Pappersbruket, ca 40 år gammalt, är nedslitet, produktkvaliteten låg och driftskostnaderna höga. Celpap AB, Norrköping, lämnar förslag på omedelbara och långsiktiga åtgärder. SIDA betalar konsultinsatsen (ca 2,0 milj. kr) som f. n. pågår och troligtvis även nyanskaffningar av maskiner och annan utrustning för 20–30 milj. kr. Bruket har under flera års tid fått svensk massa såsom varubistånd till en kostnad av ca fem milj. kr. i syfte att höja produktkvaliteten.

1.2 *Småindustri*

SIDA förbereder f. n. ett stöd till utvecklingen av småindustrien i en av de mest eftersatta regionerna i Bangladesh. En konsultgrupp med representanter från svensk industri och svensk länsförvaltning har föreslagit att Sverige under en fyraårsperiod skall lämna ett projektbistånd till ett värde av 30 milj. kr. Större delen av detta belopp föreslås användas till import av maskiner, reservdelar och råmaterial. Prioritet bör ges till industrier som är arbetsintensiva och som är baserade på huvudsakligen lokala råvaror.

2 Botswana

2.1 *Botswana Enterprises Development Unit (BEDU)*

BEDU är den enhet inom det botswanska handels- och industriministeriet som ansvarar för småindustriutvecklingen i landet. BEDU stöder företagen genom att hyra ut fabrikslokaler – i vissa fall även maskiner – genom

utbildning, gemensamma uppköp av råmaterial och genom att lämna lån för rörelsekapital. Sedan 1973 har med BEDUs hjälp ett 50-tal småföretag etablerats med sammanlagt 500 anställda och en årsomsättning av omkring åtta milj. kr. Företagen finns i huvudsak inom byggnads-, textil-, metall- och lädervarubranscherna.

Svenskt bistånd till småindustriprogrammet i form av pengar och personal utgår med sammanlagt tio milj. kr. för åren 1974–1977. SIDA har också finansierat konsultstudier bl. a. för tillverkning av betongvaror, tegel och skolmöbler. Upphandling av konsulter för kalk-, cement- och lädervarutillverkning pågår.

För perioden 1978–1981 har Botswana begärt svenskt stöd med 30 milj. kr. Ett 100-tal nya industrilokaler skall byggas och utrustas. I planerna för den fortsatta utbyggnaden av småindustrien i Botswana lägger BEDU stor vikt vid samarbetet med svenska företag.

3 Cuba

3.1 Skolbokstryckeri

En del av det svenska stödet till Cubas undervisningssektor, ca 70 milj. kr., har avsatts för uppförande av ett skolbokstryckeri i Palmasoriano, Oriente.

Tryckeriet kommer att ha en kapacitet om ca 30 miljoner volymer per år, och blir därmed ett av världens största tryckerier av sitt slag.

SWECO (Kjessler & Mannersträhle) har deltagit vid projektering av tryckeriet och vid inköp. Cirka en tredjedel av tryckeriutrustningen har inköpts i Sverige.

4 Etiopien

4.1 Byggnadsmaterial

Som ett resultat av ett flerårigt svenskt stöd till Etiopiens byggnadssektor togs ett nytt byggnadsmaterial fram i laboratorieskala. Materialet består av lokalt tillgängliga råvaror (gips, pimpsten, kalk). Dessa finns i hela Östafrika, varför byggnadsmaterialet sannolikt skulle kunna produceras och komma till användning i åtskilliga länder. För att pröva materialet och tillverkningsprocessen kommer en försöksfabrik att byggas för ca tre milj. kr. År 1979 räknar man med att etablera en fullskalefabrik. Utrustningen levereras från Sverige. Ett svenskt projektledningsföretag, HIFAB, kommer att tillsammans med etiopiska myndigheter att svara för projektledning och utvärdering.

4.2 Barnmatstillverkning

Som en del av det svenska stödet till Etiopiens hälsovårdssektor har en särskild barnmat, s. k. Faffa, tagits fram. Den har tillverkats i en mindre försöksfabrik och sålts bl. a. till internationella hjälporganisationer. Etiopien ämnar nu bygga en fullskalefabrik med svenskt finansiellt stöd, ca sex milj.

kr., för att tillverka Faffa och andra barnmatsprodukter. De skall säljas även på den kommersiella marknaden. Svenska experter och konsulter har medverkat till att utveckla produkterna och tillverkningsprocessen och kommer att hjälpa till med att genomföra projektet.

4.3 Landsbygdsutveckling

SIDA stödjer ett landsbygdsutvecklingsprojekt (ARDU – tidigare benämnt CADU) i Etiopien sedan 1966. Det svenska stödet har hittills uppgått till ca 72 milj. kr. Utveckling av mindre industriföretag ingår som en liten del i projektet; i första hand tillverkning av redskap och utrustning för lantbrukarna samt förädling av jordbruksprodukter.

5 Guinea Bissau

5.1 Småindustri

Våren 1976 ingicks avtal om svenskt småindustristöd. Guinea Bissau har bl. a. med hjälp av en svensk konsultgrupp valt ut och granskat följande projekt: Tre tegelbruk, ett snickeri, ett garveri, en renings- och tappningsanläggning för honung, en mekanisk verkstad, ett gjuteri, en väskfabrik samt upprustning av några befintliga sågverk. Kostnaderna för projekten har beräknats till mellan 20 och 25 milj. kr. Svensk expertis från företag och konsultfirmor förbereder och medverkar vid genomförande av projekten. För garveri, mekanisk verkstad och gjuteri sker samarbete med portugisiska företag.

För att underlätta insatsens genomförande har industriministeriet i Guinea-Bissau förstärkts med svensk expertis och byggnadsfrågorna lagts ut på ett svenskt projektledningsföretag.

6 Indien

6.1 Export av indiska industrivaror

Med "The Trade Development Authority" (TDA), som är ett centralt exportfrämjande organ i New Delhi, har SIDA sedan 1974 ett samarbetsavtal för export till Sverige av indiska elektronik-, smides- och läderprodukter. Projektet omfattar följande faser: Undersökning av Sverige som potentiell marknad; undersökning av Indiens leveranssituation; sammanförande i Sverige av 19 utvalda indiska leverantörer med potentiella svenska köpare för konkreta affärsdiskussioner; utbildning och träning i Sverige på produktsidan av representanter från indiska företag som fått positiv kontakt med svenska företag; hjälp från svensk sida med kvalitetskontroll och produktionsproblem.

Projektet genomförs med hjälp av svenska konsulter och importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD).

Lovande resultat har nåtts. Flera av de indiska företagen har fått order från Sverige och andra har knutit kontakter med agenter, importörer, förbrukare

och detaljlister. Konjunkturläget i Sverige har emellertid medfört en viss försiktighet från de svenska företagens sida att köpa från nya leverantörer. Vidare har indiska företag i ifrågavarande branscher under senare tid lyckats väl på USA-marknaden, vilket något minskat företagens intresse och möjligheter att sälja till Sverige.

SIDA och TDA har slutit avtal om att satsa på liknande projekt för andra produkter under de närmaste åren.

7 Kenya

7.1 *School Equipment Production Unit (SEPU)*

SEPU tillverkar läromedel för ämnena fysik, kemi och biologi. Syftet är att förbättra den naturvetenskapliga undervisningen både vad avser innehåll och metoder. Det totala svenska bidraget uppgår till 5,2 milj. kr., varav 2,7 milj. kr. avser personalbistånd.

Tre svenska experter är verksamma inom projektet. Svenska medel har använts för uppförande av byggnader, inköp av maskinutrustning och utvecklingskostnader.

Sedan november 1976 fungerar SEPU som ett självständigt företag under ledning av sju "delägare" representerande olika berörda kenyanska myndigheter.

7.2 *Småindustri*

Avtal om svenskt stöd till småindustrien i Nyanza Province i västra Kenya slöts 1973 och 1974. Projektet innebär att ca 24 industriföretag skall etableras i provinshuvudstaden Kisumu samt ytterligare ett antal i mindre orter. Hittills har nio industrier kommit igång. Det svenska biståndet uppgår till ca 19 milj. kr. Bristen på kompetenta kenyanska företagare – med visst eget kapital – utgör ett stort problem. Försök att inleda samarbete med svenska företag har påbörjats.

8 Laos

8.1 *Skogsindustri*

Det svenska biståndet till Laos bör enligt landets myndigheter i första hand användas för utveckling av skogssektorn. Eftersom över 50 % av landets yta är täckt av skog finns goda naturliga förutsättningar för en skogsindustri. Exporten av trävaror, som redan svarar för över hälften av landets exportinkomster, kan i framtiden utökas väsentligt. I samarbete med svenska experter avser SIDA under hösten 1977 företa en grundläggande utvärdering och analys av sektorn. Denna studie skall även ge rekommendationer för användningen av det svenska biståndet. En tänkbar utveckling är att svenska medel på kort sikt kommer att inriktas på en förstärkning av landets administrativa kapacitet, kartläggning av råvarusidan samt en upprustning av befintliga sågverk och möbelindustrier. På längre sikt kan nya och större projekt komma att aktualiseras.

9 Lesotho

9.1 *Industri*

Sedan ett par år har underhandsdiskussioner förts med planerings- och industriministerierna i Lesotho om svenskt stöd till industrisektorn. I samband med den ökning av biståndsramen som genomförts fr. o. m. budgetåret 1977/78 har Lesotho begärt svenskt stöd till utvecklingen av landets industrisektor. För närvarande undersöks svensk medverkan i några konkreta projekt: tillverkning av gummiprodukter, leksaker och träskor. Kontakter med svenska företag inom dessa branscher har etablerats.

10 Moçambique

10.1 *Järnmalm*

Moçambiques järnmalmstillgångar kan vara ekonomiskt exploaterbara. De är emellertid otillräckligt kartlagda. LKAB gjorde 1976 en förberedande utredning som betalades av SIDA. Under 1977 genomför LKAB International AB en undersökning som syftar till att översiktligt kartlägga olika järnmalmskroppars form och sammansättning. Vissa anrikningstester kommer även att göras. Undersökningarna, som är finansierade av svenska biståndsmedel, beräknas kosta knappt fem milj. kr. Studier för ytterligare ca 20 milj. kr. är nödvändiga innan beslut om eventuell brytning och bearbetning kan tas. På sikt kan ett produktionssamarbete mellan Moçambique och LKAB komma att bli aktuellt.

10.2 *Skogsindustri*

Moçambique har betydande skogstillgångar i form av planterade eucalyptus- och tallbestånd. Planteringarna påbörjades av Portugal för ca 25 år sedan i syfte att utgöra råvara för en exportmassafabrik. Moçambique bad under 1975 SIDA om hjälp för att granska detta projektförslag samt om rekommendationer om hur landets skogstillgångar bäst skulle tillvaratas. MoDo Chemetics AB engagerades och har lämnat förslag till ett investeringsprogram under en 15-årsperiod på ca 3 000 milj. kr. Det omfattar skogsplantering, sågverk, spånplattfabrik, högutbytesmassafabrik med en papperslinje samt en sulfatanläggning. Förslagen har mottagits positivt av Moçambiques regering. Investeringsstudierna beräknas kosta ca sju milj. kr. SIDA kan komma att anslå medel för att anpassa och utveckla en ny teknik i anslutning till detta projekt.

11 Portugal

11.1 *Pyrit (svavelkis)*

I Portugal finns en av världens största fyndigheter av pyrit, ca 200 milj. ton. Portugals regering har tillsatt en utredningsgrupp med uppgift att utarbeta en utvecklingsplan för pyritindustrin och 1976 bad man om svensk medverkan i

detta arbete. LKAB engagerades för en förberedande undersökning. Nu skall utredningsgruppen försöka finna och utvärdera olika processer för pyritindustri och införa och följa upp nya brytningsmetoder i gruvorna. Flera svenska företag kommer sannolikt att anlitas för bl. a. testförsök. Insatsen beräknas kosta ca 7 milj. kr. och pågå drygt två år. Som resultat av insatsen kan produktionssamarbete bli aktuellt mellan portugisiska och svenska företag.

12 Sri Lanka

12.1 Tekniskt bistånd – projektplanering

SIDA bereder f. n. en insats som omfattar utbildning av projektplanerare på Sri Lanka. Insatsen syftar till att ge ledande ekonomer och administratörer inom statsförvaltningen och de statliga industriföretagen bättre kunskaper vad gäller identifiering, formulering, utvärdering och uppföljning av investeringsprojekt. Utbildningen planeras ske i form av kurser med 2–3 månaders varaktighet och med ca 20 deltagare i varje kurs. Med hjälp av en svensk industrikonsult har SIDA gjort en undersökning av möjligheterna att engagera svenska experter som ledare och föreläsare för kursen i projektplanering. Undersökningen visar att det i Sverige finns ett förhållandevis stort intresse att medverka i genomförandet av dessa kurser.

13 Swaziland

13.1 Småindustri

ILO och UNIDO stödjer sedan 1970 ett småindustriprojekt som syftar till att anlägga industribyar i sex orter. Därtill kommer svenskt stöd, vilket fram till 1980 beräknas komma att uppgå till ca sex milj. kr. Dessa medel används bl. a. till att anlägga ett gjuteri samt till att inleda samarbete med svenska företag. Aktuella samarbetsprojekt är tillverkning av linjaler, klädhängare, konstglas, sängbottnar m. m.

14 Tanzania

14.1 Tanzania Investment Bank (TIB)

TIB är ett tanzaniskt statligt utvecklingsbolag som lämnar långfristiga lån till eller gör aktieinvesteringar i lönsamma och samhällsekonomiskt motiverade projekt inom industrisektorn liksom till turism, storfjordbruk etc. Sverige har gjort tre insatser genom TIB på 15 milj. kr., 16 milj. kr. och 150 milj. kr. De två första insatserna har finansierat ett tiotal projekt. Dessa projekt har inte innehållit ett direkt svenskt företagsengagemang. Inom ramen för en tredje biståndsinsats på 160 milj. kr. (vilket täcker budgetåren 1976/77–1979/80) kommer förmodligen att finansieras något eller några av de projekt med svensk företagsanknytning som f. n. diskuteras (aktuella svenska företag är

ASSI, Gustavsberg, Nitro-Nobel, Cementa, Kalmar Verkstad, Saab-Scania och Skandiaverken).

Svenskt personalbistånd har lämnats till TIB bl. a. till ledningen av bankens Operations Department.

14.2 *Tanzania Industrial Studies and Consulting Organization (TISCO)*

TISCO skapades 1976 som ett led i Tanzanias strävan att minska beroendet av utländska teknologiska källor och att skapa en inhemsk basresurs för konsultutredningar inom industrisektorn och för industriellt utvecklingsarbete och forskning. Den svenska insatsen avser medverkan i rekrytering av 13 utländska experter. Ett kontrakt har tecknats med den svenska konsultgruppen The Consultants om tillsättande av sex befattningar (varav två har utkontrakterats till underkonsulten Allmänna Ingenjörbyrå). Sju befattningar är under rekrytering i Indien. Härigenom ges TISCO en spridning i den teknologiska basen för sin verksamhet.

Biståndsinsatsen omfattar tio milj. kr. under en treårsperiod.

14.3 *Small Industries Development Organization (SIDO)*

Till det tanzaniska småindustriorganet SIDOs program för perioden 1976/77–1979/80 utgår 40 milj. kr. Insatsen omfattar byggande av ett industrihus i Arusha, stöd till småindustrin på bynivå och ett centrum för anpassad teknologi, kreditprogram, utveckling av SIDOs regionala organisation samt utbildningsinsatser. Inom insatsen ingår en komponent, Sister Industry Arrangement, som innebär ett nära företagssamarbete mellan tanzaniska och svenska småföretag för etablering av gjuteri och för tillverkning av elektriska skåp, linjaler, skruvmejslar, desinfektionsmedel etc. För den svenska delen av samarbetet svarar Forsheda Idéutveckling AB inom ramen för ett avtal med SIDO Bolaget har besökt Tanzania tillsammans med representanter för några svenska företag. Förhandlingar förs mellan SIDO och företagen med syftet att få till stånd produktionssamarbete vid industrihuset i Arusha i början av 1978.

14.4 *Tanzania Bureau of Standards (TBS)*

En viktig komponent i Tanzanias önskan om ökat teknologiskt oberoende är att skapa en egen nationell standard såväl inom industriområdet som inom andra områden. Sveriges Standardiseringskommission kommer att medverka.

14.5 *Stöd till metallindustri och kemisk industri*

Inom ramen för det svenska industribiståndet har Tanzania prioriterat samarbete med svensk industri och SIDA inom särskilt två branscher, metallindustrin och den kemiska industrien.

14.6 Skogsindustriprojekt (*Mufindi Paper Mills*)

Projektet har beretts sedan 1974 av det tanzaniska utvecklingsbolaget NDC med hjälp av ASSI och det finska konsultföretaget Jaakko Pöyry. Konsortieledare bland tilltänkta finansiärer har varit Världsbanken. SIDA har med konsultmedel inom landsramen finansierat ASSIs och JPs insatser med totalt ca 2 milj. kr.

Projektets kapacitet blir 60 000 ton per år. Råvaran utgöres av tall och eucalyptus. Vid full produktion vid slutet av 80-talet kommer fabriken att producera 40 000 ton oblekt emballagepapper samt 20 000 ton tidnings-, skriv- och tryckpapper.

Projektet kostnadsberäknas till knappt en miljard kronor (exklusive bl. a. kostnader för infrastruktur). Kreditanstalt für Wiederaufbau, Kuwait Arab Fund och Finland utgör tilltänkta finansiärer vid sidan av Världsbanken och Sverige.

Den tanzaniska regeringen har nyligen fattat beslut om att gå vidare i projektet. NDC och ASSI har tecknat principöverenskommelse (letter of intent) om ASSIs fortsatta medverkan i projektet. ASSI påtar sig här rollen som huvudrådgivare till NDC under projektets anläggnings- och drifts-skede.

Upphandling av ett projektledningsföretag har inletts. En konsult för detaljprojektering kommer vidare att utväljas inom kort.

14.7 Keramisk industri

En förstudie för NDCs räkning avseende förutsättningarna att upprätta en fabrik för tillverkning av hushållsporslin håller på att slutföras av Gustavsbergs AB. Finansiering av studien sker med svenska biståndsmedel. Diskussioner kommer därefter att inledas mellan Gustavsberg och NDC om fortsatt samarbete.

14.8 Sprängämnesfabrik

Sedan 1973 har Nitro-Nobel diskuterat med NDC om möjligheterna att etablera en fabrik för produktion av sprängämnen för civilt bruk. En marknadsundersökning och kompletterande förutsättningsstudie kommer att företas under hösten 1977.

14.9 Tillverkning av järnvägsvagnar

Kalmar Verkstad AB har levererat 25 personvagnar till Östafrikanska Gemenskapen EAC. Man hyser förhoppningar att få fortsätta att leverera järnvägsvagnar m. m. direkt till Tanzania efter det att det gemensamma järnvägsbolaget East African Railways upplösts. På godsvagnssidan har KVAB intresse att medverka i etableringen av en sammansättningsfabrik. En förutsättningsstudie utförs f. n. av TISCO.

14.10 *Tillverkning av dieselmotorer*

Skandiaverken har sedan några år diskuterat med NDC och vattenministeriet tillverkningen av enkla dieselmotorer, som skulle användas för att uppföra vatten från borrade brunnar. Motorer tillverkade i början av 1930-talet prövas f. n. En viss anpassning av motorerna för att möta tanzaniska krav utförs f. n. av Skandiaverken med finansiering av SIDA.

14.11 *Företagsledning inom cementindustrin*

Cementa har företagit en utredning av den tanzaniska cementindustrin och erbjudit sig att ta på sig ett management-ansvar för de anläggningar som drivs eller upprättas av Tanzania Saruji Corporation. Svensk biståndsfinansiering kan påkallas.

14.12 *Konsultutredning avseende byggnads- och byggnads-materialindustrin*

Ett stort problem i Tanzania i dag är det höga kostnadsläget inom byggnadsverksamheten. Till stor del förklaras de höga kostnaderna av bristen på inhemsk byggnadsmaterialindustri med kapacitet att tillverka olika komponenter till byggnaderna. En annan viktig orsak är bristen på effektivitet hos entreprenadföretagen i landet. En utredning har nyligen företagits av ett expertteam rekryterat av SIDA.

14.13 *Produktion av läromedel*

En konsultutredning har företagits av Roostal Development AB avseende utveckling av en inhemsk läromedelstillverkning i Tanzania. Utredningen utmynnar i förslag om tillverkning av linjaler, bänkar m. m. för bruk i skolor.

14.14 *Kraftverk (Kidatu Hydroelectric Project)*

En första fas av kraftverket färdigställdes 1975. Anläggningen består av två aggregat om vardera 50 MW. Totalkostnad 250 milj. kr. Projektet finansierades av Världsbanken, Sverige och Tanzania. Den svenska finansieringen uppgick till 83 milj. kr.

SIDA har tidigare finansierat en jämförande undersökning för utbyggnad av vattenkraft under 1968. Denna utfördes av SWECO och Balfour Beatty & Co.

Under 1969 utfördes ytterligare en studie finansierad av SIDA och utförd av SWECO, där man rekommenderade utbyggnad av Kidatu i tre steg.

Under byggnaden av första steget (två aggregat) utfördes konsultarbetet och kontrollen av SWECO. Vidare har SIDA finansierat en förstudie för etapp II utförd av SWECO samt två ekologistudier. Den första utfördes 1970 med målsättning att utvärdera kraftverkets inverkan på naturen. Den andra, som utfördes 1974/75, undersökte den ekologiska inverkan av en planerad regleringsdamm vid Mtera i den andra utbyggnadsetappen av Kidatu.

Entreprenör för utbyggnaden av första etappen av Kidatu var Kikon, ett

konsortium bestående av Skånska Cementgjuteriet, Sentab, Stirling Astaldi, Royal Netherland Harbours Works och Mecco.

Svenskt stöd har lämnats till yrkesutbildning av tanzanisk arbetskraft till kraftverksbygget, bl. a. borrare, reparatörer, elektriker och mekaniker.

SIDA har nyligen ingått ett finansieringsavtal med Tanzania och Världsbanken om en utbyggnad av en andra fas av kraftverket med ytterligare två aggregat och en regleringsdamm 150 km uppströms om Kidatu. Utbyggnaden har kostnadsberäknats till 370 milj. kr. Det svenska bidraget uppgår till 80 milj. kr.

15 Tunisien

15.1 *Tunisiska Utvecklingsbanken (BDET)*

Sverige har beviljat tre krediter på sammanlagt 60 milj. kr. för industrifinansiering till den statligt dominerade tunisiska utvecklingsbanken, Banque de Développement Economique de Tunisie – BDET. Under 1977 gjordes den sista dragningen på de svenska krediterna.

Erfarenheterna från denna form av industrifinansiering från Sverige är genomgående goda. Bankens fonder har medverkat till att industrier skapats och ett stort antal nya arbetsplatser tillkommit. På minussidan noteras att flertalet investeringsprojekt har varit lokaliserade till kustregionerna – särskilt i närheten av Tunis, Bizerte, Sfax, Gabs och Sousse. Å andra sidan har det ofta rört sig om småindustri med lokal spridningseffekt.

16 Vietnam

16.1 *Stålintusti*

I Saigon-området finns ett halvt dussin mindre stål- och valsverk. Dessa har sammanförts till det statliga Stålkombinatet Sydvietnam. Produktionen består av enklare handelsjärn i form av tråd och stångstål. Råmaterialet utgörs av skrot. Ett stort behov av att samordna och strukturera produktionen föreligger. SIDA upphandlade 1976 på Vietnams begäran en konsult, Metallurg-Consult AB, som gjorde en kartläggning av stålverken och deras olika problem. Förslag till omedelbara och långsiktiga åtgärder har lämnats. De omedelbara åtgärderna består i att utjämna kapaciteten mellan stål- och valsverk och investeringarna beräknas till ca 10 milj. kr.

16.2 *Bai Bang*

Ministeriet för lätt industri (MOLI) bygger i samarbete med SIDA en pappers- och massafabrik i Bai Bang, ca 110 km nordväst om Hanoi. Avtal om projektet slöts, efter flera års förstudier, i augusti 1974. Fabriken väntas komma i drift i början av 80-talet och skall då producera 48 000 ton sulfatmassa, 50 000 ton skriv- och tryckpapper samt 5 000 ton omslagspapper. Massan tillverkas med en blandning av bambu och lövved; på sikt kommer planterade tallarter att ersätta bambun som råvara.

Kostnaden för Sveriges insats i projektet är beräknad till 1 055 milj. kr. Projektledningsföretaget WP-System AB anlitas av SIDA för att planera och leda verksamheten på svensk sida. WP-System sysselsätter en personalstyrka på ca 50 personer i Sverige och 150 i Vietnam. Ytterligare personal från de företag som levererar utrustning kommer att vistas i Bai Bang under den period av montage, som nu förestår. Sju olika konsultföretag hjälper WP-System med konstruktioner och tekniska utredningar för projektet. Per den 19 september 1977 hade WP-System placerat 3 506 beställningar för projektet till ett sammanlagt värde av 542 milj. kr., varav 73 % i Sverige. Svensk industri medverkar också i den formen att experter från svenska företag och fackliga organisationer ingår i ett särskilt projektråd som biträder SIDA.

17 Zambia

17.1 *Kafue Pulp and Paper Mill*

Det statliga företaget INDECO planerar att anlägga en pappers- och massafabrik utmed Kafue-floden. Årskapaciteten beräknas till 40 000 ton massa. Råvaran utgörs av barr- och eucalyptusträd. För närvarande övervägs tre olika lokaliseringsställen för fabriken. Avgörande för placeringen är bl. a. hur luft- och vattenföroreningarna kan lösas i de olika alternativen. Med anledning härav inkom INDECO till SIDA med en framställning om att upphandla en konsult. Institutet för Vatten- och luftvårdsforskning, IVL, anlätades och genomförde en studie i Zambia i början av 1977. Rapport med förslag och rekommendationer har avlämnats. Svensk medverkan vid genomförandet av projektet har ej diskuterats.

18 Östafrika

18.1 *Östafrikanska Utvecklingsbanken (EADB)*

EADB som bildades 1967 har till uppgift att stödja industriutvecklingen i Uganda, Kenya och Tanzania. Banken har koncentrerat sin långivning till större företag framförallt inom viktiga basindustrier (cement, papper, kemi, textil, etc). Vid utgången av år 1974 hade banken beviljat över 50 lån med ett totalt värde av 200 milj. kr. Trots de senaste årens politiska störningar har banken utvecklats till en av de bäst fungerande institutionerna inom den Östafrikanska Gemenskapen. Sverige lämnade 1972 en kredit på 25 milj. kr. till EADB. Erfarenheterna av denna kredit bedömdes så goda att 1975 ytterligare ett lån på 30 milj. kr. lämnades. Svenska krediter har under senare år bl. a. använts till att bygga ut den kemiska industrin och textilindustrin i Kenya och Tanzania. Svenska bankmän har medverkat till att bygga upp den administration som i dag är helt oberoende av icke-afrikansk expertis.

19 Industriutveckling: Kurser m. m. under 1977/78

19.1 Kurser i industriell teknik

Sedan 1966 genomför SIDA årligen i samarbete med UNIDO företagsanknuten utbildning för fackmän från u-länder. Kurserna är förlagda till Sverige.

- 1 Kurs i pappers- och massateknik i samarbete med Sveriges Skogsindustrieförbund. Femton deltagare. Kostnad ca 935 tkr.
- 2 Kurs i kvalitetsstyrning i samarbete med SAF/ALI-RATI. Aderton deltagare. Kostnad ca 800 tkr.
- 3 Lokalt seminarium i samma ämne. Kostnad ca 400 tkr.
- 4 Kurs i industriellt underhåll i samarbete med SAF/ALI-RATI. Aderton deltagare. Kostnad ca 900 tkr.
- 5 Lokalt seminarium i förebyggande underhåll i samarbete med SAF/ALI-RATI. Cirka 25 deltagare. Kostnad ca 450 tkr.
- 6 Kurs i elektrisk industri i samarbete med ASEA och SAF/ALI-RATI. Femton deltagare. Kostnad ca 700 tkr.

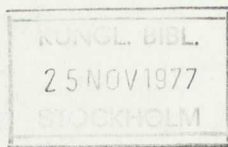
19.2 Kurser i handel

Sedan 1972 stödjer SIDA delar av UNCTADs utbildningsverksamhet. Utbildningen är som regel förlagd till u-länder och årligen återkommande.

- 1 Kurs i hamnförvaltning. Cirka 25 deltagare. Kostnad ca 1 500 tkr.
- 2 Insatser för att avhjälpa akuta stockningsproblem i hamnar. Kostnad ca 190 tkr.
- 3 Kurs i överföring av teknik. 20 deltagare. Kostnad ca 950 tkr.
- 4 Överföring av teknik, "on the job training". Stipendier ca 450 tkr.
- 5 Seminarium i befraktning. Cirka 20 deltagare. Kostnad ca 600 tkr.
- 6 Seminarium i sjöförsäkringfrågor. 25 deltagare. Kostnad 385 tkr.

19.3 Övrigt

- 1 Utbildning av stipendiater vid Kgl. Patent- och Registreringsverket i samarbete med WIPO (World Intellectual Property Organization). Kostnad ca 150 tkr.
- 2 Seminarium i patentlydokumentation i samarbete med WIPO och Kgl. Patent- och Registreringsverket. Kostnad ca 400 tkr.
- 3 Rådgivning och utbildning i upphandling i samarbete med ECA (Economic Commission for Africa). Kostnad ca 900 tkr.
- 4 Översättning och anpassning av SAFs utbildningspaket "Se om Ditt företag" (miniversionen) i samarbete med ILO. Kostnad 350 tkr.
- 5 Utbildning i projektplanering för länder i östra och södra Afrika. Programmet genomförs med hjälp av ILO och består bl. a. av ett introduktionsseminarium och en tvåveckorskurs i Tanzania. Kostnad 850 tkr.



Statens offentliga utredningar 1977

Kronologisk förteckning

1. Totalförsvaret 1977–82. Fö.
 2. Bilarbetstid. K.
 3. Utbyggd regional näringspolitik. A.
 4. Sjukvårdsavfall. Jo.
 5. Kvinnlig tronföljd. Ju.
 6. Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. B.
 7. Rätten till vapenfri tjänst. Fö.
 8. Folkhögskolan 2. U.
 9. Betygen i skolan. U.
 10. Utrikeshandelsstatistiken. E.
 11. Forskning om massmedier. U.
 12. Kommunal och enskild våghållning. K.
 13. Sveriges samarbete med u-länderna. Ud.
 14. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. Ud.
 15. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. I.
 16. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. I.
 17. Översyn av jordbrukspolitiken. Jo.
 18. Inflationsskyddad skatteskala. B.
 19. Radio och tv 1978–1985. U.
 20. Kommunernas ekonomi 1975–1985. B.
 21. Svensk undervisning i utlandet. U.
 22. Arbete med näringshjälp. A.
 23. Psykiskt störda lagöverträdare. Ju.
 24. Näringsidkares avbetalningsköp m. m. Ju.
 25. Båtliv 2. Registerfrågan. Jo.
 26. Kvinnan och försvarets yrken. Fö.
 27. Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. Ju.
 28. Kortare väntetider i utlänningsärenden. A.
 29. Konkursförvaltning. Ju.
 30. Elektronmusik i Sverige. U.
 31. Studiestöd. U.
 32. Konsumentskydd vid köp av begagnad personbil. Ju.
 33. Allmänflygplats–Stockholm. K.
 34. Inrikesflygplats–Stockholm. K.
 35. Inrikesflygplats–Stockholm. Bilagor. K.
 36. Ersättning för brottsskador. Ju.
 37. Underhåll till barn och frånskilda. Ju.
 38. Folkbildningen i framtiden. U.
 39. Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner. Kn.
 40. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. S.
 41. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Sammanfattning. S.
 42. Kronofogdemyndigheterna. Kn.
 43. Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. I.
 44. Skyddad verkstad–halvskyddad verksamhet. A.
 45. Information vid kriser. H.
 46. Pensionsfrågor m. m. S.
 47. Billingen. I.
 48. Översyn av de speciella statsbidragen till kommunerna. B.
 49. Översyn av rättshjälpssystemet. Ju.
 50. Häktnings och anhållande. Ju.
 51. Fusioner och förvärv i svenskt näringsliv 1969–73. H.
 52. Forskningspolitik. U.
 53. Sektorsanknuten forskning och utveckling. Expertbilaga 1. U.
 54. Information om pågående forskning. Expertbilaga 2. U.
 55. Forskning i kontakt med samhället. Expertbilaga 3. U.
 56. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. I.
 57. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga A. I.
 58. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga B. I.
 59. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga C. I.
 60. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga D. I.
 61. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga E. I.
 62. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga F. I.
 63. Fortsatt högskoleutbildning. U.
 64. STUs stöd till teknisk forskning och innovation. I.
 65. Kommunernas gatuhållning. Bo.
 66. Patienten i sjukvården – kontakt och information. S.
 67. Energi, hälsa, miljö. Jo.
 68. Energi, hälsa, miljö: Hälso- och miljöverknings vid användning av fossila bränslen. Jo
 69. Energi, hälsa, miljö: Hälso- och miljöverknings vid användning av kärnkraft. Jo.
 70. Energi, hälsa, miljö: Arbetsmiljö vid energiproduktion. Jo.
 71. Vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning. U.
 72. Affärstiderna. H.
 73. U-landsinformation och internationell solidaritet. Ud.
 74. Fiskerinäringen i framtiden. Jo.
 75. Industrimineral. I.
 76. Personalen vid kriminalvårdens anstalter. Ju.
 77. Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet. Ud.
-

Statens offentliga utredningar 1977

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Kvinnlig tronföljd. [5]
Psyiskt störda lagöverträdare. [23]
Näringsidkares avbetalningsköp m. m. [24]
Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. [27]
Konkursförvaltning. [29]
Konsumentskydd vid köp av begagnad personbil. [32]
Ersättning för brottsskador. [36]
Underhåll till barn och frånskilda. [37]
Översyn av rättshjälpssystemet. [49]
Häkning och anhållande. [50]
Personalen vid kriminalvårdens anstalter. [76]

Utrikesdepartementet

Biståndspolitiska utredningen. 1. Sveriges samarbete med u-länderna. [13] 2. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. [14]
U-landsinformation och internationell solidaritet. [73]
Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet. [77]

Försvarsdepartementet

Totalförsvaret 1977–82. [1]
Rätten till vapenfri tjänst. [7]
Kvinnan och försvarets yrken. [26]

Socialdepartementet

Socialutredningen. 1. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. [40]
2. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Sammanfattning. [41]
Pensionsfrågor m. m. [46]
Patienten i sjukvården – kontakt och information. [66]

Kommunikationsdepartementet

Bilarbetstid. [2]
Kommunal och enskild vägghållning. [12]
Allmänflygplats–Stockholm. [33]
Brommayoutredningen. 1. Inrikesflygplats–Stockholm. [34] 2. Inrikesflygplats–Stockholm. Bilagor. [35]

Ekonomidepartementet

Utrikeshandelsstatistiken. [10]
Budgetdepartementet
Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. [6]
Inflationsskyddad skatteskala. [18]
Kommunernas ekonomi 1975–1985. [20]
Översyn av de speciella statsbidragen till kommunerna. [48]

Utbildningsdepartementet

Folkhögskolan 2. [8]
Betygen i skolan. [9]
Forskning om massmedier. [11]
Radio och tv 1978–1985. [19]
Svensk undervisning i utlandet. [21]
Elektronmusik i Sverige. [30]
Studiestöd. [31]
Folkbildningen i framtiden. [38]
Forskningsrådsutredningen. 1. Forskningspolitik. [52] 2. Sektorsanknuten forskning och utveckling. Expertbilaga 1. [53] 3. Information om pågående forskning. Expertbilaga 2. [54] 4. Forskning i kontakt med samhället. Expertbilaga 3. [55]
Fortsatt högskoleutbildning. [63]
Vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning. [71]

Jordbruksdepartementet

Sjukvårdsavfall. [4]
Översyn av jordbrukspolitiken. [17]
Båtliv 2. Registerfrågan. [25]
Energi- och miljökommittén. 1. Energi, hälsa, miljö. [67] 2. Energi, hälsa, miljö: Hälso- och miljöverknningar vid användning av fossila bränslen. [68] 3. Energi, hälsa, miljö: Hälso- och miljöverknningar vid användning av kärnkraft. [69] 4. Energi, hälsa, miljö: Arbetsmiljö vid energiproduktion. [70]
Fiskerinäringen i framtiden. [74]

Handelsdepartementet

Information vid kriser. [45]
Fusioner och förvärv i svenskt näringsliv 1969–73. [51]
Affärstiderna. [72]

Arbetsmarknadsdepartementet

Utbyggd regional näringspolitik. [3]
Arbete med näringshjälp. [22]
Kortare väntetider i utlänningsärenden. [28]
Skyddad verkstad–halvskyddad verksamhet. [44]

Bostadsdepartementet

Kommunernas gatuhållning. [65]

Industridepartementet

Handelsstålsutredningen. 1. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. [15] 2. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. [16]
Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. [43]
Billingen. [47]
Delegationen för energiforskning. 1. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. [56] 2. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga A. [57] 3. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga B. [58] 4. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga C. [59] 5. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga D. [60] 6. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga E. [61] 7. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga F. [62]
STUs stöd till teknisk forskning och innovation. [64]
Vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning. [71]
Industrimineral. [75]

Kommundepartementet

Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner. [39]
Kronofogdemyndigheterna. [42]

KUNGL. BIBL.
25 NOV 1977
STOCKHOLM



LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-03787-4
ISSN 0375-250 X